

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

ERKEKLİK VE İKTİDAR: ERKEKLİK DİNAMİKLERİNİN KADINA
YÖNELİK BAKIŞ AÇISI ESKİŞEHİR DE YAŞAYAN GÖÇMENLERİN VE
TATARLARIN KADIN ALGISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Yeliz AKAR

Niğde
Nisan, 2018

**T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ERKEKLİK VE İKTİDAR: ERKEKLİK DİNAMİKLERİNİN KADINA
YÖNELİK BAKIŞ AÇISI ESKİŞEHİR DE YAŞAYAN GÖÇMENLERİN VE
TATARLARIN KADIN ALGISI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Yeliz AKAR**

Danışman : Doç. Dr. Yücel CAN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mina FURAT

Üye : Doç. Dr. Ahmet Burak KAHRAMAN

**Niğde
Nisan, 2018**

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum '**Erkeklik ve İktidar: Erkek Dinamiklerinin Kadına Yönelik Bakış Açısı Eskişehir de Yaşayan Göçmen ve Tatarların Kadın**' başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26/04/2018

Yeliz AKAR

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Yücel Can danışmanlığında Yeliz Akar tarafından hazırlanan 'Erkeklik ve iktidar: erkek dinamiklerinin kadına yönelik bakış açısı Eskişehir de yaşayan göçmenlerin ve tatarların kadın algısı' adlı çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer HALİSDEMİR Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

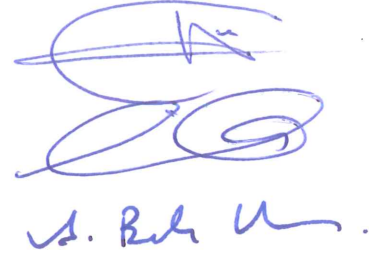
Tarih: 26.06.2018

JÜRİ:

Doç. Dr. Yücel CAN

Dr. Öğr. Üyesi Mina FURAT

Doç. Dr. Ahmet Burak KAHRAMAN

Dr. Burak K.

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun _____ Tarih ve _____ sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Tarih:

Dr. Öğr. Üyesi Hünkar GÜLER
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Yeliz AKAR

Geçmişten günümüze kadar gelen süre zarfı içinde ataerkil sistem için de gelişen erkek hegemonyası kendini sürekli yenilemektedir. Kadın erkek ilişkilerinin temelini belirleyen ataerkil sistemin ne olduğunu, bu sistemin topluma nasıl zarar verdiğini, yetişecek yeni nesillerin bu sistemin zararlarından nasıl korunması gerektiğini anlamak ve açıklamak ve en önemlisi ataerkil sistemin erkek hegemonyasını pekiştirmekten başka bir görevi olmadığını ve erkeklerin bu sistemden rahatsız olduklarını sosyolojik olarak açıklamak aynı zamanda çalışmanın farklı bakış açısı kazandırdığını itiraf etmeliyim.

Öncelikle gerek ders dönemin de gerekse tez döneminde bana desteklerini esirgemeyen çalışmalarımı sabırla takip eden bilgilerini cömertçe benimle paylaşan, kendisi ile çalışmaktan mutlu olduğum değerli danışmanım Doç.Dr. Yücel CAN'a teşekkürlerimi iletirim. Eğitim hayatım boyunca sabırla benim yanımda olan Annem Seher IRGAŞ' a ve eşim Sacit AKAR 'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ERKEKLİK VE İKTİDAR: ERKEKLİK DİNAMİKLERİNİN KADINA YÖNELİK
BAKIŞ AÇISI ESKİŞEHİR DE YAŞAYAN GÖÇMENLERİN VE TATARLARIN
KADIN ALGISI

Nisan 2018,108 sayfa.
AKAR, YELİZ
Sosyoloji Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yücel CAN

Bu çalışmanın amacı, Ataerkil sistemin bütün bireylere(kadın-erkek vb.) olan yaklaşımı ile bunlardan kimin ne şekilde yararlandığını veya zarar gördüğünü, kadını ve erkeği ayıran toplumsal cinsiyeti anlamaktır. Araştırma sorusu, Eskişehir de Göçmen ve Tatarların, ataerkilliğe dair tutumlarının, Kadınlık ve Erkeklik algılarının ve bu algıların sosyal ve etno-kültürel olarak nasıl yeniden inşa edildiğinin karşılaştırılmasıdır. Bütün bu çalışmalarımı sosyolojik açıdan rahat bir sonuca bağlamak için örneklemimi, Eskişehir de yaşayan göçmen ve tatarlardan oluşturdum. Eskişehir de yaşayan iki farklı kültür olan ‘Göçmen ve Tatar Kültürü’nü ataerkil kültürün inşası açısından karşılaştırdım. Bunun için 30 erkek ile yüz yüze görüşme tekniğini kullanarak görüşmeler yaptım. Eskişehir’deki iki farklı kültürün kadına yönelik tutum ve davranışlarını merak ettiğimden ve Eskişehirli olmamdan dolayı örneklemimi ‘ Tatar ve Göçmen’ olarak belirledim. Fakat elde ettiğim bulgulara göre kültürleri birbirinden farklı olan bu grupların kadına yönelik bakış açıları farklılık sergilememektedir. İçinde yaşanılan toplumun kendilerinden beklediği rollerin içinde zamanla asimile olmuşlardır. Yaşı genç ve yaşı ileri olan erkeğin, okumuş ve okumamış erkeğin, geleneksel ve modern olarak kendini tanımlayan erkeğin hayata bakış açısının çerçevesinde bulgular farklılaşmıştır. Amacım tezimin en başından en sonuna kadar kadını ve erkeği ‘erkek kimliğini’ ve ‘kadın kimliğini’ şekillendiren toplumsal cinsiyet bağlamında ele alıp açıklamaktır. Daha önce pek çok kez araştırma konusu olan Ataerkillik: Erkek İktidarı konusunu Eskişehir de yaşayan kültüre göre feminist kuramı temel alarak değerlendirdim. Eskişehir de yaşayan göçmen ve tatarların kültürel bütünleşme ve uyum süreci analizinde ataerkilliğe bakış açıları daha sonraki araştırmalara kaynak oluşturması ve tanıtım amacıyla önemli bir çalışma olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ataerkillik, Feminizm, Kimlik

ABSTRACT

MASTER THESIS

MANHOOD AND POWERR: THE PERSPECTİVE OF MANHOOD DYNAMİCS ON WOMAN WOMAN PERCEPTION FOR TATARIAN AND IMMIGRANTS WHO LIVE IN ESKİSEHIR

APRIL 2018, 108 pages

AKAR, Yeliz

Department of Sosyology

Supervisor: Associate Professor Yücel CAN

The purpose of this study is to understand the attitude of the patriarchal system to all the individuals (men, women, etc.) and how they are used or damaged by them, the gender that separates the woman and the man. The research question is the comparison of attitudes towards patriarchy, femininity and masculinity, and how social and ethnocultural reconstructed these perceptions of the Migrants and Tatars in Eskişehir. In order to connect all these studies to a comfortable result in terms of sociology, I made my sample from migrants and tatars living in Eskişehir. I compared the two different cultures living in Eskişehir, 'Migrant and Tatar Culture' in terms of the construction of patriarchal cultures. I did interviews with 30 men using this face-to-face interview technique. I have been wondering about the attitudes and behaviors of two different cultural women in Eskişehir and I have chosen my sample as 'Tatar and Migrant' because of being Eskişehir. However, according to the findings I have obtained, the perspectives of these groups whose cultures are different from each other do not show any difference. The society in which they lived has become accused in time of their expected roles. The findings are different in the eyes of the young and old man, the man who studied and did not read, and the man who defines himself as traditional and modern. My purpose is to explain and explain the woman and man in the context of gender that shapes 'male identity' and 'female identity' from the very beginning to the end of my thesis. I have evaluated the issue of patriarchy: male power, which has been a subject of research many times before, based on feminist theory according to the culture living in Eskişehir. The perspective of patriarchy in the analysis of cultural integration and integration processes of migrants and tatars living in Eskişehir will be an important work for the purpose of creating resources and promoting them for further research.

Key words: Patriarchy,, Feminism, Identity

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR CETVELİ	ix

GİRİŞ

ÖZET	1
ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	3
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	4
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	5
ARAŞTIRMANIN SONUCU	5

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal Çerçeve	7
1.1. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Düzeni ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini	7
1.2. Toplumsal Cinsiyeti Belirleyen Normlar	9
1.3. Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik.....	11
1.3.1. Erk ile Erkek	14
1.3.2. Erkeklik Nedir?	14

2. BÖLÜM

ATAERKİLLİĞİN DOĞUŞU

Ataerkilliğin Doğuşu.....	16
2.1.Feminizmin Doğuşu	19
2.1.1. Feminizmin Sınıflandırılması	19
2.2. Toplumsal Cinsiyet ve İktidar	23
2.2.1. Connel'in Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Temellendirmesi.....	25
2.2.2. Cinsiyet Farklarına Dayalı İktidar İlişkileri	29

3. BÖLÜM

HEGEMONİK ERKEKLİK

Hegemonya nedir?	30
3.1.Pierre Bourdie'nun ve Connell'in Hegemonik Erkekliğe Bakışı	31
3.1.1. Hegemonik Erkeklik Nasıl İşler?	37
3.1.2. Hegemonik Erkekliğin Yol Açtığı Tartışmalar	40
3.2. Erkeklik ve İktidarı	42
3.3. Erkekliğin Toplumsal İnşası	43
3.3.1. Aile ve Sınıf Dolayımın da Erkeklik Oluşumu	46
3.3.2. Küreselleşme ile Değişen Erkek İmgesi	48
3.3.3. Gelenekselden Moderne Erkek	49

4. BÖLÜM

BASTIRILMIŞ KADINLIK

Bastırılmış Kadınlık	51
4.1. Erkekliğin Durakları	54
4.2. Erkek Çalışmalarının Tarihi	59
4.2.1. Erkekliğin Feminizmle İlişkisi.....	62
4.3. Erkeklik İncelemelerinde Oluşturulan Başlıca Yaklaşımlar	65
4.4. Erkekler Feminizmden Neler Öğrenebilir.....	70
4.5. Erkeklik ve Değişim	70

5. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNDE ERKEK ÇALIŞMALARI

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Erkek Çalışmaları	74
5.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerçekleştirilmesinde Erkek Katılımının Önemi	74
5.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Erkeklerin Dikkat Etmesi Gerekenler	77
5.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Direnmesi	79
5.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Erkekler İçin Kazancı	82
5.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Türkiye'nin Çalışmaları	83

6. BÖLÜM

ESKİŞEHİR DE YAŞAYAN GÖÇMEN VE TATARLARIN KADIN ALGISI YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASININ İNCELENMESİ

GENEL DEĞERLENDİRME	84
SONUÇ	90
KAYNAKÇA.....	95
ÖZGEÇMİŞ	98

KISALTMALAR CETVELİ

BM.	:Birleşmiş Milletler
BKZ	:Bakınız
Diğ.	:Diğerleri
ECOSOC.	: BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi
LGBTT.	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel,Trasseksüel
s.	: Sayfa Numarası
SOĞEP.	: Genç Kadınlar Staj Projesi
UN.	: Birleşmiş Milletler
VD.	: Ve Diğerleri

GİRİŞ

İnsanoğlunun var oluşundan bu yana gelen ataerkil sistem içinde büyüyen ve gelişen erkek hegemonyası kendini tekrar etmektedir. Ataerkil sistemin ne olduğunu anlamadan erkek hegemonyasının ne olduğunu anlamak mümkün değildir. Ataerkil sistem, toplumda kadınların ikincil plana itilmesine sebep olan kurumsal ve kültürel düzenleme ve uygulamaları belirtir ve bu düzene ve uygulamalara karşı çıkılmadığı takdirde erkek iktidarının oluşmasına basamak hazırlar. Ataerkil sistem yalnızca kadının emeğini değil aynı zamanda cinselliğini, bedenini ve doğurganlığını denetler. Bu sistem esas olarak erkeklerin çıkarıdır. Temelini ise baba/ erkek otoritesinin devamlılığına ve soya dayalı, mülkiyetin babadan erkek çocuğa geçtiği bir aile sistemiyle sabitler. Uzun yıllardan beri devam etmekte olan ataerkil sistemin erkek iktidarının pekişmesine olanak tanıdığını ve bu olanak doğrultusunda kadının ikincil plana atıldığına şahit olmaktayız. Tüm dünyada işleyen bir 'küresel cinsiyet düzeni' vardır ve bu düzenin temel dayanağı erkeklerin kadınlardan daha güçlü olması, onları boyunduruk altına alması, tahakkümü altında tutmasıdır. Erkek iktidarı üstünlüğünü sürdürmek zorundadır ve bunu da kültürel kabuller üzerinden gerçekleştirir. Ataerkillik erkek egemenliğini meşrulaştıran bir sistemdir. Kadınlar çok uzun bir süredir ataerkil sistem ve kurumlar içerisinde toplumsallaşmışlar ve bu toplumsallaşma süreçlerinin bir sonucu olarak, ister istemez içselleştirdikleri aşağılık ve bağımlılık duygusuyla mücadele etmek durumunda kalmışlardır. 1960'lı yıllarda feminizmin kadın doğasına yönelik çalışmalar yapmaya başlaması sayesinde kadınlar bedenleri üzerindeki maddi ve manevi yıpranmışlığı sorgulamaya aynı zamanda ataerkilliği de sorgulamaya başlamışlardır. Çünkü ataerkil sistem erkeğe haklar tanırken kadının hakkını açıklamada yetersiz kalmıştır. Levi Straus göre ataerkillik mitolojik bir çağrışırmadır(Kuper,1995:21). Çünkü, mitolojiler anlatıcılarına göre değişim gösterir. Ataerkil sistem de toplum için de değişime uğramaktadır. Değişen toplumun erkeğe sunduğu üretim ve yeniden üretim ataerkilliğin belkemiğini oluşturur. Oluşan belkemiği anlayabilmek için erkeğin doğduğu an itibarı ile konumunu açıklamalıyız. Erkek ve kadın doğumundan itibaren çevresinden gördüğü ve edindiği bilgi, deneyim ve öğrenmelerle toplum içine karışır ve kendine bu toplumda bir yer edinir. Bu yer edinme aynı zamanda kadın ve erkeğin biyolojik cinsiyetlerine uygun kimlik inşa etme süreçleriyle de yakından ilişkilidir. Birey, kimliğini toplum içinde edinmekte ve bu kimlik sayesinde ait olduğu toplumun

kültürünü benimsemektedir. Yapılan araştırmalarda kadın ve erkek kimliği birey daha doğmadan belirlenmekte, toplumdaki kalıplaşmış davranışların dışına çıktıklarında ise toplum tarafından da dışlanmakta olduklarını göstermiştir.

Çalışmayı gerçekleştirirken kadının ataerkil sistem için de nasıl bir konuma sahip olduğunu, bu sistemin kadın için zararlarını, aslında bu sistemin erkeğe de zarar verdiğini –bazı erkeklerin- sistemden rahatsızlık duyduğunu ve kadın çalışmalarının yanında erkek çalışmalarına da yer verildiğini açıklamak istedim. Ataerkil sistemin kendini nasıl oluşturduğunu, yeniden ürettiğini, erkeğin kadın ve erkek üzerindeki hegemonyasını sosyologlardan referanslar sunarak açıkladım. Bu sistem erkeklik ve kadınlık inşa etmekte, inşa edilen bu yapıda içselleştirilmektedir. Erkekliğe giden yolda atılan her adım meşru sayılmaktadır. Erkek ve kadın erilliğine ve dişiliğine ulaşmak için bedensel ve toplumsal aşamalardan geçmektedir. Doğar doğmaz gelişen bu hegemonya toplum ilişkilerini kreltmekte ve mevcut erkeklik ve kadınlık algısı gelecek nesillere sorunlu olarak aktarılmaktadır. Erkeği ve kadını birbirinden ayıran kimlik, güçlü- duygusal, dayanıklı- dayanıksız gibi karakter ile mi belirleniyordu yoksa penis- vajina ayırımına mı dayanıyordu. Çoğumuz kadını ve erkeği birbirinden ayıran kıstasları feminizmin işığında düşünüp tartışmışızdır. Fakat; bu ayırımın farkına varmayan veya varıp da kaderine boyun eğen kadın da yok değildir. Doğduğumuz an da kimlik mücadelesinin içine doğarız. Belki de kimliksiz olmak kadına ve erkeğe biçilen rollerden daha iyiydi. Ataerkil sistem erkeğe vurgu yapar, erkeği yüceltir; yalnız erkeklik tanımı kültürden kültüre farklılık gösterir. Bu yüzden ataerkil sistemin pekiştirdiği tek bir hegemonik erkeklik tanımı yapılamadığı gibi tek bir erkek tanımından bahsetmek mümkün değildir. Connell(1998)'in her farklı kültürün ve tarihin farklı dönemlerinin toplumsal cinsiyeti farklı inşa ettiğine vurgu yapar. Kültürel değerler ve özellikle geleneksel roller, erkeklik algısını şekillendiren temel etmenlerdir. Hiçbir toplumda tek bir erkeklik olgusundan bahsedilemez. Ancak her toplumun dönemden döneme değişebiliyor olsa da egemen olan bir erkeklik olgusu bulunmaktadır. Erkekler bu temel olguya karşı ayakta kalmaya çalışmakta, hayatlarını ona göre yönlendirip şekillendirmektedir. Erkeği ve kadını toplumsal bağlam içinde incelemek ve anlamak için öncelikle cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını, toplumsal cinsiyeti oluşturan normları, erkeklerin bu normlara nasıl uyum sağladığını, erkeğin ne olduğunu ya da tam manası ile erkeği erkek yapan ‘sünnet, askerlik, iş, evlilik’ şeyleri dikkate almayı ve ataerkil sistemin kadını ve erkeği nasıl pekiştirdiğini,

sistem içinde kadının ve erkeğin yerini, küresel sistemin erkeği ve kadını nasıl dönüştürdüğünü, erkek hegemonyasını nasıl oluştuğunu' aile, çevre, toplum' kadınlığın ne olduğunu ve kadınlığın nasıl bastırıldığını, kadın doğulmayıp kadın olunduğunu, feministlerin kadın erkek ilişkilerini nasıl ele aldığını, feminist kuramlardan etkilenen erkeklerin erkek çalışmalarına nasıl öncelik ettiğini iyi anlamak gerekmektedir. Çalışmam da bu sorulara öncelik vererek toplumdaki kadın ve erkek algısının gelişim ve değişim basamaklarını feminist bakış açısı ile analiz etmeye çalıştım.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmam da kadına ve erkeğe yönelik atfedilen toplumsal cinsiyet rollerini, toplumsal cinsiyette ataerkilliğin kökenine inerekten, erkek ile toplumun erkek kavramından ne gibi beklentileri olduğunu açıklayarak ve bu rollerden kadın hariç erkeğin de nasıl etkilenip erkeklerin kadınlara ek olarak bir de erkekler üzerinde nasıl hegemonik baskı kurduğunu yapısalcı cinsiyet kuramcısı Connell'in ve Bourdie'nin hegemonik erkeklik kuramları ve toplumsal cinsiyet ve iktidar konusundaki düşünceleri doğrultusunda çatışmacı ve feminist kuramlar çerçevesinde aktarmaya çalıştım. Tezimi oluşturmaya başlarken amacım, yüzyıllardan beri var olan erkek iktidarının neye dayandığını sosyolojik kavramlardan yararlanarak açıklamak, biyolojik ve toplumsal cinsiyetin nasıl ayrıştırıldığı açıklamak ve toplumsal cinsiyetin kadına ve erkeğe yüklediği roller karşısında sergilenen tavırları göstermek, ataerkil sistemin tarihini ve feminizm ile bağlantısını açıklamak, ataerkil sistemin erkeği nasıl şekillendirdiğini, erkek iktidarını nasıl meşrulaştırdığını, bu sistem karşısında erkeğin duyduğu rahatsızlıkları açıklamaya çalışmaktır. Sosyolojik kavramların ve kuramların derinine inerek erkek iktidarının başlamasına neden olan ataerkil sistemi, sistemin erkeği ve kadını yaratırken kıstasının ne olduğunu ve bu kıstasların erkek hegemonyasını nasıl pekiştirdiğini sosyologların düşüncelerinden yararlanarak açıkladım. Vardığım sonuçlar doğrultusunda seçtiğim örneklem grubu ile görüşüp kadına yönelik bakış açıları anlamaya çalıştım.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışma ataerkil sistemin, seçtiğim örneklem itibariyle, ataerkil kültürün nasıl inşa edildiği, kadınlar ve erkeklerin cinsiyet rolleri üzerinden nasıl kurulduğunu anlamaya yönelik bir çalışmadır. Seçilen örneklem, farklılıklar içerdiği varsayılan iki ayrı etno-

kültürel yapının, aslında, ataerkil kültürel değerler, normlar ve kalıplar açısından ne derece farklılık içerdiğini anlamaya yöneliktir. Çalışmada ayrıca sadece kadınların değil erkeklerin de ataerkil düzene doğduğunu ve onun tarafından ezildiğini anlamak ve sistemin dönüştürülmesi açısından doğru tespit yapabilmek açısından önemli bulgular taşıdığına inanılmaktadır. Sistemin kadına ve erkeğe zarar verdiği bilindiği halde toplum tarafından ilmek ilmek örülmeye devam etmektedir. Ataerkillik ve erkeğin kadın üzerindeki iktidarı sosyal bilimlerde inceleme alanı bulmasına rağmen kadın çalışmaları yetersiz kalmıştır. Aslında bu konu kadın çalışmalarından ziyade ataerkil sistem erkeğin kurallarını koyduğu silsilesi olması açısından erkeklik ile ilgili yapılan çalışmalar yetersiz kalmıştır. Çünkü, yıllarda sosyal bilimler bu konunun kadın odaklı olduğuna inanmışlar, erkeği açıklamada yetersiz kalmışlardır. Oysaki Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik olgusu da toplumsal cinsiyet çalışmaları açısından irdelenmesi gereken oldukça önemli bir konudur. Kadın ve erkek toplumun iki temel unsurudur, bu nedenle kadını anlamak için erkeğe, erkeği anlamak içinde kadına bakmak gereklidir. Çünkü erkekler kendi hemcinsleri içinde de farklı bir sosyo-kültürel çalışma alanı sunmaktadır. Bu çalışmada bir yandan toplumsal cinsiyetin sunduğu roller neticesinde kadının ve erkeğin sergilediği davranışları, bu davranışlardan rahatsızlık duyup duymadıklarını, davranışları meşru görüp görmediklerini inceledim. Farklı sosyo-kültür içinde yetişmiş erkeklerin kadına yönelik bakış açılarındaki farklılık ve benzerlikleri açıklamaya çalıştım.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

'Erkeklik' çok geniş sosyolojik alana sahip bir konudur. Bu yüzden hangi bağlamda erkeklik konusunu çalışmak istediğiniz önemlidir. Ben öncelikle, kadına ve erkeğe yüklenen toplumsal rolleri, bu rollerin kadın, erkek ve erkek-erkek üzerindeki etkisini cinsiyet, toplumsal cinsiyet, kimlik, ataerkillik, hegemonik erkeklik gibi sosyal bilimin inceleme konusu olan bu sosyolojik kavramlardan yola çıkarak literatür taraması yaparak inceledim. Elde ettiğim sonuçlar doğrultusunda, toplumsal cinsiyet rollerinin topludan topluma, bireyden bireye değiştiğini gördüm ve buna bağlı olarak evreni Eskişehir, örneklemimi de Eskişehir'de yaşayan göçmen 'muhacir' ve tatar 'yerli' olarak belirledim. Buradaki erkeklik ve kadınlık tanımları literatürden çıkarılmış olmakla birlikte, ancak Eskişehir'deki iki ayrı kültürün ataerkillik açısından tipik özeti göstermektedir. Yani, Türkiye içindeki diğer kültürlerdeki veya dünya

üzerindeki diğer kültürlerdeki ataerkillik biçimlerini anlatmakta elbette ki yetersiz kalacaktır. Araştırma sadece Eskişehir de yaşayan ‘Tatar ve Göçmen Kültürü’nün kadına yönelik bakış açısını incelemiştir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Erkeklik ve iktidar konusunda yapılmış olan bu çalışmada, geçmişten günümüze kadar gelen ataerkil sistem için de erkekliğin hangi aşamalardan geçerek kurgulandığını, pekiştirildiğini, toplumun kadına ve erkeğe sunduğu toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde devamlılığını nasıl sürdürdüğünü anlamak için öncelikle sosyolojik kavramların literatür taraması yapılarak aydınlatılmaya çalışılmıştır. Araştırılan sosyolojik kuramlar ve kavramlar sonucunda toplumun erkeğe ve kadına ait olarak tanımladığı rollerin biyolojik determinizm ile açıklanamayacağını, bu rollerin toplumsal cinsiyet bağlamında açıklanacağını bu rollerinde toplumdaki topluma, kültürden kültüre değişkenlik gösterdiği sonucuna varılmıştır. Bu çalışma, ataerkil sistemin kadın ve erkek üzerinde yarattığı baskıdan dolayı toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadın ve erkeğin özel ve kamusal alanda temel, sosyal, ekonomik, politik açılardan nasıl faaliyet gösterdiklerini belirtmek, kadının ikincil plana itilip bunun meşrulaştırıldığını göstermek, toplumun erkek ve kadın kimliğini oluştururken ataerkil sistemin hangi evrede olduğunu göstermek amacıyla yapılmıştır. Kavramsal çerçeveyi sunarken öncelikle sosyolojik kavramların açıklamasına, sosyologların düşüncelerine yer vererek feminist bir yaklaşım ile cinsiyet ve iktidar ilişkilerinin toplumun her alanının içine işlediğini ve nasıl işlediğini göstermek; toplum biliminde baskın erkek hegemonyasını değiştirmek ve kadının sesini duyurmak için ayrıca erkek hegemonyasının erkeği de ezdiğini göstermek için literatür taramasına yer verdim. Sosyolojik açıklamalarıma yer verip fikirlerimin beyanı karşında toplumsal cinsiyet rollerinin topludaki topluma, bireyden bireye değiştiğini gördüm ve somut bir delil sunmak için Eskişehir de yaşayan muhacirleri ve tatarları temel alarak kadına yönelik bakış açılarını sorguladım. Evreni Eskişehir örneklemimi Eskişehir de ki muhacirler ve tatarlar olarak belirledim. Çalışmamda alan araştırması yapılacağından dolayı görüşme ve anket birlikte kullanılacaktır.

ARAŞTIRMANIN SONUCU

Araştırmaya başlarken üzerinde önemle durulan konu, yüzyıllardan beri var olan erkek hegemonyasının günümüzde varlığını sürdürüp sürdürmediğini sosyolojik

temele dayandırarak açıklamak ve toplumsal cinsiyetin kadına ve erkeğe yüklediği rollerin kadın ve erkek tarafından ne kadar içselleştirildiğini ortaya koymaktı. Yapılan araştırmalar neticesinde, Ataerkil kültür, kadın ve erkek üzerinde cinsiyet temelli yaklaşım sergilerken toplumsal olgular ‘din, aile, eğitim, politika, ekonomi’ erkeğin kadına yönelik tutum ve davranışların da değişikliğe sebep olmaktadır. Seçilen iki farklı örneklem grubu, iki farklı etno-kültürel yapıya sahip olsalar da toplumun kendilerine yüklediği rol ve sorumluluktan kaynaklı olarak kadına yönelik bakış açısında ortak paydada buluştular. Elde edilen sonuçlar kapsamında kadının toplumdaki konumuna yönelik tutum ve davranışlar erkeğin yaşı, mesleği, eğitim seviyesi, ailesi, siyasi tutumu ile değişikliğe uğramıştır. İki farklı kültüre sahip örneklem grubunda, toplumsal olguların tek başına yeterli değildir bireyi birey haline getirirken bütüne bakılması gerekmektedir. Yapılan anket ve alınan cevaplar sonucunda kendini modern olarak tanımlayan erkek de geleneksel olarak tanımlayan erkekte, okumuş kendini geliştirmiş erkekte yeterli eğitim alamamış erkekte kadını anlatırken aile, tarih, kültür etkisinde kalmaktadır. ‘at, avrat, silah’ mantığından kurtulmayı başarmış erkek yeri geldiğinde kadını ikincil planda bırakabiliyor. Elde edilen sonuçlar neticesinde, tarih, din, aile vb. olgular ataerkilliği her geçen saniye inşa etmeye devam ediyor.

BÖLÜM 1

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin bazı temel kavramları açıklanacaktır. Bu bağlamda öncelikli hedef cinsiyet, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet düzeni ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde durulacak; sonrasında toplumda farklı bir algı olarak yaratılan toplumsal cinsiyet kavramı neticesinde erkekliğin ne olduğu konusuna açıklık getirilecektir. Toplumsal cinsiyet kavramının ardından toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yapan patriarka ve feminist kuramların mücadelelerine yer vermeye çalışılacaktır.

1.1. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Düzeni ve Toplumsal Cinsiyet Roller

Cinsiyet kavramını kategorileştirirsek birçok alanda incelenmesi mümkündür. Cinsiyet kavramı biyolojinin, sosyolojinin konusu olarak ele alınabilecek kavramsal bir kategoridir. Cinsiyet biyolojik açıdan kadın ve erkek ayrımı yaparken, sosyolojik açıdan bakıldığında toplumda kadın ve erkek kimliğini ayırt etmek, kadın ve erkeği sosyal- kültürel açıdan tanımlamak ve toplumun kadın ve erkek kimliğine yükledikleri anlam çerçevesinde açıklamak kapsamında yer vermektedir.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramı arasında yapılan ayrımın sebebi, kadının erkek hükmü altında ezilen konumunu kadın ve erkeğin anatomik yapılarının farklı olması doğrultusunda açıklamaması için bu ayrıma başvurulmuştur. İnsanlık tarihinin gelmiş ve gelecek olan dönemleri boyunca kadına ve erkeğe farklı roller ve imajlar yüklenmiş bu imajın doğal ve doğuştan gelen roller olduğuna inanılarak yaşanılmıştır. Ta ki yapılan incelemeler doğrultusunda biyolojik cinsiyetin yanı sıra cinsiyet kavramının sosyo-psikolojik açıdan da incelenebilir olduğu gözlemlendi. Bu sayede verilen rollerin toplumsal cinsiyet kimliğine bağlı geliştiği ortaya çıktı.

Ann Oakley' e göre, toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir ve kadın ve erkeğin dişil ve eril olarak sınıflandırılmasına işaret eder. İnsanların erkek ya da kadın olduğu çoğunlukla biyolojik göstergelere göre anlaşılır; fakat 'erillik' ve 'dişilik' biyolojik değil, toplumsal ve

kültürel ölçütlere göre şekillenir. Bu ölçütler kültürel olduğundan zamana ve mekâna göre de değişkenlik gösterir, cinsiyet değişmezken toplumsal cinsiyet değişkenlik gösterir.

Toplumsal cinsiyet kavramı ilk olarak 1950'lerin ortalarında psikoloji alanında kişilik patolojilerinin tedavisi alanında kullanılmıştır. Bu kapsamda toplumsal cinsiyet kimlik olarak kavramlaştırılmış ve toplumsal cinsiyet kimliği bir kişinin kadın ya da erkek olduğuna dair öz algısı olarak tanımlanmıştır(Marshall, 2000).

Toplumsal cinsiyet kavramının araştırılması, bu konu hakkında detaylı çalışmaların yapılması 1970 yıllarına dayanmakla birlikte feminist hareketin savunucuları feministler tarafından yapılmıştır. Toplumsal cinsiyetin feministler tarafından araştırılması hiç kuşkusuz kadına yüklenen negatif rollerin biyolojik kaynaklı olmasının imkansız olması buna inanan insanlara bunun doğru olmadığını göstermek ve biyolojik anlayışa bağlı kullanılan kadın erkek kimliği ile sosyolojik anlamda kullanılan kadın erkek kimliğinin farklılıklarını ve yanlışlıklarını ortaya koymaktır. Yıllar boyu kadın ve erkek arasındaki eşitsiz muamelenin doğal ve değiştirilemez olduğuna inanıldı. Kadınlar ve erkeklerin toplumsal, kültürel, psikolojik ve davranışsal olarak farklı bir metabolizma olduğu savunuldu.

Toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet düzeni için de gelişmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramını anlayabilmek için bu kavramı idrak etmeli ve özümsemeliyiz. Aksi halde bu toplumsal cinsiyet düzeni ile bu düzende gelişen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin özelliklerini ortaya koyamayız.

Kadınlarla erkeklerin yaşamları, içinde bulunduğumuz toplumun bize koyduğu kurallar yani toplumsal cinsiyet düzeni tarafından şekillenmekte ve bu düzenin getirdiği toplumsal cinsiyetçi iş bölümü de kadınlara ve erkeklere farklı sosyo-kültürel kurallar koymaktadır.

Toplumsal cinsiyet düzeni, insanlar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları içeren ve bunların arasındaki etkileşimden doğan bir düzendir. Toplumsal cinsiyet düzeni içinde gelişen toplumsal cinsiyet ilişkileri derin bir anlama sahiptir. Çünkü, toplumsal ilişkiler kültürel ve politik anlayışların içerisinde anlam kazanmış yüzeysel olmaktan çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet ilişkileri, çeşitli ve değişkendir; farklı kültürel geçmişlerden doğar ve değişim gösterir.

Toplumsal cinsiyet kadın ve erkek ile bağdaştırılan rolleri tanımlayarak bu roller neticesinde de kadın ve erkekte beklenen davranışları açıklamak için kullanılan bir kavramdır. İnsanlık tarihinin ilk var olduğu süreçten itibaren toplumun kadına ve erkeğe sunduğu rolleri kadın ve erkek sosyalizasyon süreci için de öğrenir, toplumdaki kültürün kendisine sunduğu şekilde de içselleştirir. Sosyalizasyon adı verilen süreç kadına ve erkeğe onlara sunulduğu davranış kalıpları için de hareket ederek içinde yaşadıkları topluma uyum sağlamalarını öğretir.

Kadına ve erkeğe uygun görülen roller, toplumun bizi bu rollere dair beklentiye sokması geleneksel olarak bizim bu rolleri içselleştirmemiz bir süre sonra bunu sosyal bir normmuş gibi görülmesine neden olacaktır

Kadın ve erkek arasında her toplumda görülen eşitsizliğin kaynağını; kişisel duygular ve kişiler arası ilişkilerden, ekonomik örgütlenme, yaşanan kültür ve devlet düzenine kadar insan deneyimlerinin bütün düzeylerinde görülen karmaşık ilişkiler ağı içerisinde gömülü toplumsal cinsiyet ağı ve kesin biçimde birbirinden ayrılan kadın ve erkek toplumsal cinsiyet rolleri oluşturmaktadır(Connell, 1998).

1.2. Toplumsal Cinsiyeti Belirleyen Normlar

Her toplum farklı insanlar yaratır. Toplumunu oluşturan bireyler küçüğünden büyüğüne, kadın ve erkek fark etmeksizin kendi toplumlarının onlara sunduğu yaşam ve geleceklerinin durumuna göre normlar inşa eder.

Giyim

Her toplumda insanların giyim tarzı birbirinden farklıdır. Bu farklılık kültüre, yöreye özgü olmakta birlikte insanların karakterini, hareket ediş biçimini, saygınlık biçimini etkileyebilir. Toplum bize nasıl giyinmemiz gerektiğini çoğu zaman ifade eder.

Nitelikler

Toplumda yaratılan algı neticesinde toplum kadından saygılı, özverili, şefkatli, çok konuşmayan, itaat etmesini bilen, nezaket gösteren, erkeğini yücelten, hanımefendi olan gibi birtakım nitelikler yüklerken; erkeğe güçlü, kararlı, kavgacı, asabi, mantıklı,

rekabetçi, hırslı gibi nitelikler yükler. Bu sebeple de kadını ve erkeği ayırt eden nitelikler kadın ve erkek üzerinde kalıplaşır.

Roller ve Sorumluluklar

Erkekler yüklenen roller ve sorumluluklar mesela evin reisi, evin ekmeğini getiren, özel mülkiyetin sahibi, kamusal alanın yöneticisi gibi üstün roller yüklenirken kadına çocuk doğuran, yaşlıya ve hastaya bakan, ev işlerini yapan sıfat yüklenmesi toplumun cinsiyetçi yapıda olmasından kaynaklanmaktadır. Kadın ve erkek yüklenen bu sorumluluk karşısında ezilmektedir. Erkek bu ağır yükün altında ezilip bunalıma girip eşiyile sıkıntılar yaşarken, kadın anaç ruhu kullanılarak haklarının su istimal edilmesi doğrultusunda bunalım yaşayabilir.

İçinde yaşadığımız toplum, kadın ve erkekleri ‘dişil’ ve ‘eril’ olarak dönüştürmektedir. Peki bu dönüşümü nasıl gerçekleştirmektedir? Bu bahsettiğimiz dönüşüm, kadının ve erkeğin doğduğu an itibarı ile sosyalizasyon sürecini içselleştirmeleri bu davranış kalıpları neticesinde yaşamaları ile gerçekleşir. İnsana ilk doğduğu andan itibaren cinsiyet kalıbı dışında bir de toplumsal cinsiyet kalıbı yüklenir ve bunu içselleştirmesi için kurallar ve roller dayatılır. Çocuk içselleşme evresinde yani sosyalizasyon sürecinde Ruth Hartley’e göre, manipülasyon, yönlendirme, sözel tanılar ve etkinlik teşhiri olmak üzere dört evreden geçer. İlk evre olan manipülasyon evresinde, çocuğa muamele şeklimiz belirleyicilik kazandırır. Örneğin, erkek çocuğuna güçlü ve bağımsız imgesi sunulurken; kız çocuğu bağımlı ve duygusal imgesi ile karşı karşıya kalır. İkinci evre olan yönlendirme, kız ve erkek çocukların dikkatini nesnelere ya da onların özelliklerine yönlendirme olarak tanımlanır. Bu evre de kız çocuğu bebek, erkek çocuğu araba ile oynamaya teşvik ettirilir. Üçüncü evre olan sözel tanılar, kıza ve erkeğe atıfta bulunulan evredir. Örneğin, ‘kız çocuğuna ne kadar güzel görünüyorsun’ cümlesi ile erkek çocuğuna ‘ne kadar güçlü görünüyorsun’ cümlesi kız ve erkeğin öz benliğini yapılandırmaya çalışılan evredir. Son evre olan etkinlik teşhiri ise, kız çocuklarının evde annelerine yardım ederken, erkek çocukların dışarı da babalarına yardım etmeleri son olarak özel alan kamusal alan ayırımına da dikkat çeken evredir.

Mekanlar

Toplumsal cinsiyeti yaratan diğerk bir durum ise mekanlardır. Kahvehaneler, dükkan, sinema, bar, stadyum erkek mekânları haline gelebilir. Kadınlar normal koşullarda buralara erkek eşliğinde gidebilir. Benzer şekilde mutfak, güzellik salonları da kadına ait mekânlardır.

Dil

‘Dilin kemiğı yoktur’ şeklinde boşuna söylenmemiştir. Çünkü, dil erkeğe itaat eder, ataerkildir. Bu yüzden toplumsal cinsiyete dayalı ön yargılar ve eşitsizlik içerir. Erkek cinsel içerikli küfür kullanırken sorun teşkil etmediğı gibi kadın kullandığında dehşet verici bir sonuç oluşabilir. Atasözleri, deyimler kadın eşitsizliğini gözler önüne seren ve kadını ikincil konuma sürükleyen yanlış cümlelerle doludur. Örneğın, Hindu sözüne göre, ‘kadın için cennet, kocasının ayağının altıdır.’ Ya da Bangladeş’te ‘ineğı ölen adam şanssız, karısı ölen adam şanslıdır’ şeklinde bir deyiş vardır. Kadına yönelik ithamların son derece yanlış olması elzem bir durumdur. Aslında bu ithamlar, ‘cahil’ diye yaftalamayı hak eden erkeklere karşı kadın savaşını haklı kılan önemli etmenlerin başında gelmektedir. Toplumsal cinsiyet, cinsiyeti inşa eder. Simone Beauvoir, ‘kadın doğulmaz, kadın olunur’ derken aslında dilin toplumsal cinsiyet için önemini vurgulamıştır.

1.3. Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik

Toplumsal cinsiyet ile biyolojik anlamda cinsiyet kavramını ayırt ederken toplumsal olarak ele alınan cinsiyet kavramının toplum tarafından belirlenen kimliktir. Toplumsal cinsiyet sadece kadınlara özgü bir kavram değildir. Toplumsal cinsiyetin için de gelişen kadına ve erkeğe farklı roller yüklenmesinden kaynaklı olarak ifade edilen toplumsal cinsiyet eşitsizliğı bir erkeğın biyolojik olarak tanımlanan cinsiyetinden kaynaklanmaz. Var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğı geçmişten gelen bir kümülatif yığındır ve bu yığın erkeğın kadın üzerindeki sözlü veya davranışsal şiddeti ile meşrulaşmıştır. Kadın erkek arasındaki ilişkiler toplumsal eşitsizlikten daha da açık ifade ile toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikten kaynaklandığı gibi dil, kültür, toplumdaki normlar neticesinde de yeniden üretilip patriarkal sisteme yarar sağlamaktadır. Böylece bu eşitsizlik toplumsal cinsiyet düzeni için de kökleşmiştir.

Toplumsal cinsiyet kimin neyi, nasıl yapması gerektiğini belirler. Toplumun bizlere sunduğu kimlik sadece kadın için değil erkek için de geçerlidir. Hepimiz belli bir toplumsal ağ içerisinde doğarız. Doğduğumuz toplumun kendine özgü birtakım kuralları vardır ve bizde bu kurallar ağı için de toplumsal ilişkilerimizi sürdürürüz. Bu ağın için de hayatımızı yaşar ve gereken rolleri içselleştiririz. Var olan toplumda cinsiyet ilişkileri adaletsizlik üzerine kuruludur. Fakat genel olarak erkekler ezilen bu toplum içinde avantajlı konumdadırlar. Ekonomik, sosyal, siyasal her alanda erkekler kadınlardan daha güçlüdür. Bu dengesizliği yaratan erkeklere sağlanan avantajlardır. Son zamanlarda feministler kadınlar için mücadeleler vermiş, az da olsa kadınların toplumdaki konumunu yükseltmeyi başarmışlardır.

Toplumsal cinsiyetin avantajına sahip olan erkekler bir yandan da bunun dezavantajını yaşamak zorunda kalıyor mu? Güçlünün güçsüze boyun eğdiği her alanda güçlü olan tarafın ödediği bedeller vardır. Örneğin, iki farklı insan düşünelim. Biri toplum tarafından tanınan diğeri kendi halinde yaşayan bir insan... ünlü olan kişi hayatında her yaptığı olay olur, rahat hareket edemez, sevilip sevilmediğini bilemez, sevildiği kendisi mi yoksa sahip olduğu gücü mü bunu anlayamaz. Benzer durum erkekler içinde geçerlidir. Erkek belli rolleri yerine getirebilmek için kendisine sağlanan avantajları iyi kullanmalıdır.

Düşünelim? Kadın ve erkek eşit yaratılmış mıdır? Yoksa yaratılmamış mıdır? Ya da hepimiz eşit yaratıldık ama bu eşitlik hızlıca uçup gitti mi? Aslında insan yaratılırken eşit yaratılmamıştır. Allah kadını daha üstün vasıflar ile yaratmıştır. Allah insana can verirken yine bir kadının karnın da can vermiştir. Kadın mükemmel bir varlıktır. Fakat toplumun ataerkil konumu itibarı ile kadının yaratılışındaki mucizeyi toplum görmezlikten gelerek kadını ikincil konuma itmiştir. Aynı zaman da erkeklik tanımları toplumlarda farklılık göstermektedir ve eşit değerde değildir. Mesela bir erkelik tanımı bir süre sonra başka bir erkeklik tanımı standardına uymamaktadır. Çünkü bizim erkeklik tanımlarımız toplumda eşit değerde değil.

Aslında, kadın sorunları dile getirilirken esas olarak bu sorunların ortaya çıkmasında önemli olan ve cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerinin öznesini oluşturan “erkekliğin” ne olduğu ve nasıl inşa edildiği uzunca bir süre ciddi biçimde sorgulanmamıştır. Bu durumun büyük ölçüde feminist düşünür ve aktivistlerin tartışmalarının patriarki

kavramı etrafında yoğunlaşmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Patriarki kavramının kadınların, erkekler ve erkeklerin denetimi altındaki toplumsal ve siyasal kurumların uygulamaları sonucu uğradıkları ayrımcılığın farkına varılmasında çok önemli bir rol oynadığı bir gerçektir. Fakat bu kavram erkek iktidarını topyekûn, parçasız, çelişkisiz bir bütün olarak ele almış ve erkeklerin iktidarı nasıl oluşturdukları ve nasıl ellerinde tuttukları konularıyla ilgilenmekten uzak kalmıştır(Sancar, 2009).

Patriarki kavramının arkasında yatan kavram, aslında biyolojik cinsiyet kavramıdır. Çünkü, biyolojik cinsiyet kavramı erkek ve kadının doğuştan sahip olduğu genetik özelliklerini vurgulamak için kullanılır. Feminist kuramcılar toplumsal cinsiyet kavramına erkeğin cinsiyet rejimi şeklinde bir tez yüklemesiyle sosyal bilimler alanında farklı bir bakış açısı şekillenmiştir. Bu anlayış doğrultusunda erkekliğin toplumsal cinsiyete bağlı olarak gelişen ilişkiler çerçevesinde oluşan bir olgu olduğu kabul edilmeye başlandı. Aynı zamanda feministlerin getirdiği bu bakış açısı erkeğin yalnız biyolojik olarak değil toplumsal olarak da incelenmesinin önünü açtı. Kadın çalışmaları alanına erkek çalışmalarının eklenmesi sonucu toplumsal cinsiyet çalışmaları alan itibarı ile genişleme gösterdi. Erkeklik alanında yapılan çalışmalarda öncelikle erkek denildiği zaman ne anlaşıldığı ve erkeğin hangi özelliklerin kastedildiği açıklanmaya çalışıldı. Tabii ki farklı görüşler ortaya atıldı. Kimileri erkeği biyolojik anlamda açıklarken kimileri biyolojik erkek tanımının erkeğe yüklediği sorumluluktan rahatsızlık duyabileceğinden bahsetmiştir.

Erkeklik alanında öncü çalışmaların başında Joseph Pleck'in "The Myth of Masculinity" (Erkeklik Mitosu, 1981) adlı çalışmasını saymak gerekir. Pleck (1981), bu çalışması ile eril iktidarın cinsiyete dayalı iş bölümü ile ilişkisini ve bu sayede inşa edildiğini ortaya koymuş ve erkeklik alanında yapılacak çalışmalara yön vermiştir (Sancar, 2009).

1980'li yıllarda feminist araştırmalarda ön plana çıkan tek bir kadınlıktan çok yaş, sınıf, köken gibi etkenlere göre değişen farklı kadınlıklar bulunduğu anlayışı erkeklik araştırmalarının da önünü açmıştır (Sancar, 2009).

1.3.1. Erk ile Erkek

Erkek konusu üzerine yazı yazmak zor mudur? Erkek yıkılmaz duvarları olan, kendi başına buyruk bir kimlik midir? Dil ataerkil olduğu için erkek bu dili kendine mi benzetir istediği gibi mi şekil verir? Sıkılmak erkek doğasına özgü geliştiren bir eylem midir? Doğan hiçbir erkek kendiliğinden toplumda erkek olarak kalmaz, erkek değişir ve toplumun istediği role bürünür. Toplum erkeği yoğurur, ona nasıl erkek olunması gerektiğini öğretmeye başlar. Bu netice de onu önce sakarlaştırır sonra acımasızlaştırır, kendini dinleyebileceği bir inzivaya çektirir. Bu inziva da kendini tanımasına zaman verir ve işte kendini tanıyan erkek sayesinde toplum zaferine ulaşmıştır.

Erkeğin özgürlüğü erkinin ne olduğunu anlamaya çalışmaya başlaması ile başlar. Erkek özgürleşmek isterse erkin kendisine sunduğu tüm özelliklerden feragat etmelidir. Erkeklik biyolojik olarak cinsiyeti temsil ederken, erk toplum tarafından sosyal, kültürel, psikolojik inançlarla yönlendirilen toplumsal cinsiyete vurgu yapar. Erkeği asıl erkek yapan düşünce ve davranışlar hem kadına hem de erkeğe zarar vermektedir. Erkekler kadınları da bu erk sistemi ile ezerken, aslında kendi cinsini de ezmektedir. Türkiye de hakim erkeklik klişesinin sertlik, saldırganlık, şiddet, öfke ile kadınlık klişesinin ise yumuşaklık, sevecen olma ve yapıcı olma, erkeğe atfedildiğinde zedeleyici ve aşağılayıcı olup erkeklikten nasibini almamışlık anlamına gelir. Erk, erkeği örümcek ağı gibi çevreleyen yapıdır. Erkek erklikten kurtulduğu süre zarfında hem kadın hem de hemcinsi rahat bir nefes alacaktır.

1.3.2. Erkeklik Nedir?

Erkeklik” kavramı temelde biyolojik, psikolojik, toplumsal ve kültürel anlamda açıklanabilen yüzeysel olmaktan çok derin anlamlar taşıyan bir metafordur. Biyolojik anlamda erkeklik genetik özelliklere göre açıklanırken, toplumsal anlamda erkek olmak, kendini erkek olarak kabul ettirmek anlamı taşır. Erkeklik kimlik, rol ve erkeksilik bakımından değişik ritüellerde konuşlandırılabilir. Ataerkil söylem, erkeği “fiziksel anlamda güçlü” psikolojik anlamda ‘duygusuz’, “mert” ve “erkeksi olarak tanımlar ve bireylerden bunu içselleştirmelerini bekler ve erkekler de kendilerine biçilen bu rol ve sorumlulukları meşrulaştırır. Oysaki bu kavramlar sadece ataerkil

söylemin yarattığı bir söylemdir. Bu sebeptendir ki, bu kavramı kullanırken, erkekliğin toplumsal, kültürel, biyolojik ve psikolojik anlam bakımından farklı ritüelleri içerdiğine dikkat edelim. “Erkeklik” kavramı farklı renk ve dokuları olan ve dokulardan ilmek ilmek örülmüş bir tuğladır. Bu tuğlaları birbirine örerken tek bir harcı fazla yoğurmak toplumsal cinsiyet düzenine zarar verecektir. Tıpkı yüzyıllardır toplum da farklı erkek kimliği yaratan ataerkil söylemin bu toplumsal cinsiyet rollerine zarar vermesi gibi.

Erkeklik, kavramı aslında biyolojik olarak kendini ortaya koyarken toplumsal ve kültürel olarak şekillenir. Erkekliğin biyolojik determinizm sonucunda şekillenmesi ilerleyen zamanlarda hatta doğduğu ilk andan itibaren sosyal determinizme dönüşmesi hayret vericidir. Bu sosyalizasyon sürecinde toplumun daha doğrusu toplumdaki kültürün erkekliği nasıl kabul ettiği ‘erkek’ haline gelmek için nasıl oturup kalkmaları gerektiğini, nasıl yemek yemeleri gerektiğini, nasıl düşünmeleri gerektiğini, nasıl giyinmeleri gerektiğini, nasıl davranmalarını gerektiğini, ilgi alanlarını nasıl şekillendirmeleri gerektiğini, nasıl bir insandan hoşlanmaları gerektiğini ve en önemlisi onlar için nasıl bir cinsellik deneyimlemeleri gerektiğini öğrenerek hayatlarını şekillendirmeye çalışırlar. Doğduğu andan itibaren şekillenen erkek kimliği biyolojik temeller üzerine kurulması gerekirken toplumun dayattığı patriarkal düzen üzerine kurulmaktadır. Bu olgular üzerine şekillenen erkek artık toplumsal ve kültürel bir parçanın esiri olmuştur. Fakat bu şekillenme toplumsal olduğundan zamana ve mekana göre değişkenlik gösterecektir.

Erkeklik kavramının bir geçmişi ve geleceği olmadığı gibi değişebilen bir olgu olmasından kaynaklı olarak bir kategoriye bağlamak doğru değildir. Toplumların kültürel farklılıkları olmasından kaynaklı olarak farklı erkeklik kavramları vardır. Ataerkillik erkeğin toplumsallaşmak adına, kendi olmaktan vazgeçerek satın aldıkları, tarihsel ve toplumsal bir üründür.

Erkek kimliği, ataerkil sistemin erkeğe sunduğu ölçütler doğrultusunda erkeğin erkek olmak için düşünüp, erkek olmak için yaptığı davranışlarının sonucunda oluşan kimliktir. Düşünce ve davranışların sonucunda oluşan bu kimlik, bireylere sorumluluk yükler ve toplumun onlara karşı beklentilerini de beraberinde getirir. Bireyler “erkek olarak” kabul görmek için, toplumdaki erkek kimliğini yeniden üretirler. Fakat “erkek

olmaya” ilişkin beklentiler hem bireysel ayrılıklar, hem de toplumsal ve kültürel farklılıklar nedeniyle bireyler ve toplumlar arasında farklılık gösterir –bunun zaman içinde de farklılık gösterdiğini vurgulamak gerekir. Bu bağlamda hem bireysel olarak tek tek erkeklerin sahip olduğu erkek kimliğinden, hem de belirli toplum ve kültürlerde yaşayan erkeklerin şekillendirdiği genel bir erkek kimliğinden söz edilebilir. Bireysel ve toplumsal erkek kimliği arasında karşılıklı bir ilişki bulunur. Toplumdaki erkek kimliği, tek tek bireylerin erkek kimliğini şekillendirirken, bireyler de toplumdaki erkek kimliğini etkilerler. Günümüzde erkek kimliği ataerkil kapitalizm ve ataerkil kapitalizmin belirli toplumsal ve kültürel koşullarda farklılaşan dışavurumları tarafından şekillendirilmektedir(Kepekçi,2012:60). En genel anlamı ile erkeklik, toplumsal, psikolojik, kültürel ve politik koşulların ürünüdür. Erkeklik nasıl şekillenmektedir sorusuna birçok cevap verilebilir. Örneğin toplum sadece bireylerden oluşmaz. Bir toplum kurumlardan, fiziki çevreden, politik ve kültürel unsurlardan, ekonomik ve sosyal unsurlardan meydana gelir ve bu unsurlarda toplumdaki topluma farklılık gösterir, kendi kültürleri neticesinde şekillenir. Şekillenen bu unsurlarda kendi dilleri neticesinde ataerkil söylem üretir ve bu sistemin beslenip büyümesine katkı sağlarlar.

Erkek ve erkek cinsiyeti, ataerkil yapıyı oluşturan toplumsal yapının başrol oyuncularındır. Erkek egemen toplumsal yapıyı oluşturan onun var olmasını sağlayan ve var olduktan sonra hayata tutunmasında rol oynayan erkek ve erkek egemen yapıdır. Kadınların ikincil konuma düşmesine sebep olan ve bundan yarar sağlayanlar erkekler ve erkekliklerdir. Erkeklerin ise prim yaptıkları yer ataerkil söylemlerdir. Ataerkil sistemin toplumsal ve kültürel koşulların ürünü olması sonucunda erkeğin duygusal yaşantısından cinsel yaşantısına, kişiler arasında kurduğu diyaloglarından eğitim hayatında, iş hayatında, aile hayatında nasıl davranması gerektiğine kadar ve hatta bu ilişkilerde hangi dili kullanması gerektiğine kadar her şey sistemin için de hazır bir vaziyette -sadece içselleştirmek kalmış- kendisini beklemektedir. Bu sistem çoğu erkek tarafından benimsenmiş olup birbirlerini mıknatıs gibi çekmektedir.

2. ATAERKİLLİĞİN DOĞUŞU

“Eski Yunandan bugüne kadına yöneltilen suçlamaların hepsinde neden bunca ortak nokta olduğunu anlamak kolaydır: kadının içinde bulunduğu durum, birtakım yüzeysel

değişikliklere rağmen, hep aynı kalmıştır ve kadının kişiliği dediğimiz şeyi oluşturan da işte bu durumdur; kadın dünya kurulduğundan beri içinde taşıdığı niteliklerin, içkinliğin kurbanıdır.”

(Simone De Beauvoir, O Kadın, “İkinci Cins”)

Ataerkillik, erkek egemen toplumsal yapı anlamına gelir. Ataerkil sistem kendini hem özel alan da hem de kamusal alan da var eder. Kadınlar doğdukları ilk andan itibaren kendini meşrulaştırmış bir sistem olan ataerkillik için de bulurlar. Bu yüzden, cinsellikten ekonomik hayata, toplumsal ilişkilerden sosyalizasyona, politikadan eğitime değin her alanda geri plana itilmek zorunda kalmaktadır. Ataerkillik, toplumun inandığı görüş ve inanç sistemi ile bireyin kimliğini oluşturur ona yeni deneyimler sunar ve bireylerin rolleri deneyimlemeleri sonucunda yeniden kurulur. Bireylerin doğdukları an itibarı ile ne yaşayacaklarına, nasıl bireyler olacaklarına ve deneyimlerinde neler yaşayacaklarına kadar ataerkil sistem içinde karar verilmiştir. Ataerkil sistem iktidar ilişkilerinde olsun, kapitalist ekonomik sistemde olsun, toplumsallık sürecinde olsun bu kapsamlarda bireyin ataerkil sistemi yeniden inşa etmesine kaynaklık eder. Örneğin erkekler ev içi alan özel alanda kadınlara yeteri desteği vermediklerinden kadının emeği sömürülmektedir. Buna karşı çıkıyor görünseler bile, toplumda kendilerine atfedilen “üstün” konumun “getirilerinden” yararlanırlar. Dini kullanarak ve ataerkilliğin kendilerine dayattığı ‘gizli güce’ inanarak erkek üstünlüğü kavramını dile getirerekten ataerkilliğin yeniden inşasına zemin hazırlamaktadır.

Erkek egemenliği, toplumun ve kültürün dayattığı bir niteliktir ve bu nitelik tarih öncesi çağlara kadar kendine toplumda yer edinmiştir. Bireyler doğduğu andan itibaren var olan ataerkil sistemin kucağına düşüp onu içselleştirerek büyüdükçe de ataerkilliği yeniden üreterek toplumda değirmen görevi görürler. Bu sistem erkeği yücelttiğinden ötürü gözü kapalı bu sisteme razı gelirler ve birbirlerinden beslenmeye başlarlar. Bu fikir erkeklere doğuştan itibaren, oyunlarda, evde, askerlikte, baba olurken defalarca hatırlatılır. Buna karşılık olarak da kadınlara sosyalizasyon sürecinde toplumsal yapıdaki ikincil konumlarını içselleştirmeleri ve baskı ve ezilmişliği kanıksamaları sağlanır. Hatta kadınların bu durumu meşru görmeleri ve kendi yaşamlarında ataerkil söylemi yeniden üretmeleri sağlanır. Erkeklerin kadınları ikincilleştirilmesini meşrulaştıran ataerkil söylem hem erkekler hem de kadınlar

aracılığıyla sürekli yeniden üretilmektedir(Kandiyoti, 2011).

Ataerkillik, toplumda var olan bütün kurumlarda yani ailede, eğitimde, politikada, dinde, sporda, ekonomide, özel alanda, kadın erkek ilişkilerinde kendini devamlı tekrarlar.

Ataerkilliğin tarihi geçmişine baktığımızda iç açıcı değildir. Batı toplumları olsun Doğu toplumları olsun kadının toplumdaki yerini ikinci plana itmişlerdir. Tarihi incelediğimizde, erkeklere oranla kadınlara nicelik olarak ya çok az ya da hiç yer verilmediğini görmekteyiz. Bu da tarihin erkek tekelinde olduğunun bir göstergesidir. Yunan toplumların da kadınlar kölelerle eş tutulmuş ve hukuksal olarak bir konuma sahip olmadığı saptanmıştır. Kadın, Yunan toplumunda ebedi bir küçük olarak görülmüştür; hiçbir yasal yetki verilmemiştir. On beş yaşından itibaren babası tarafından evlendirilir ve mal sahibi olması yasaktır. Eğitimi ise ev işleriyle sınırlıdır. Osmanlı Devleti zamanının da parlamenter sisteme geçişle birlikte halkı yönetime katmak, toplumda eşitliği ve adaleti sağlamak temel felsefe olmuştur. Yalnız açılan meclis ile birlikte kadın toplumsal olarak ikincil planda kalmaktan kurtulamamıştır. Çünkü Osmanlı tebaası içinde de eşitlik sadece güçlü olan yani vergi veren erkek seçimlerde oy kullanabilme hakkına tabii tutulmuştur. Aslın da güçlü erkek hem kadın hem de hemcinsi olan diğer erkek üzerinde otorite bir üstünlük kurmuştur.

Ataerkillik 'erkeklik' olgusu ile oluşmuştur. Erkeklik olgusu yok edildiği an birbirinden beslenen bu ataerkil sistem de çökecektir. Erkeklikten kastımız tabii ki biyolojik determinizmden kaynaklanan erkeklik değildir. Bu erkeklik insanlara empoze edilen, insanların uymasını zorunlu kılan onları mecbur bırakan davranış kalıplarıyla örülü olan ataerkil hegemonik erkekliktir. Ataerkillik devamını sağlayabilmek için hegemonik erkekliğe ihtiyaç duyar. Fakat yalnız erkeğin kadın üzerinde egemenlik kurması kısır döngü için yeterli değildir, aynı zaman da erkeğin erkek üzerinde de hegemonik baskı kurması bu döngüyü pekiştirip sağlamlaştıracaktır. Her ataerkil sistem kendi toplumunda farklı erkeklik üretir ve üretilen bu erkekliğin içselleşmesini bekler. İçselleştirilen bu erkeklik ataerkil sistemin başarısını artırır. Hegemonik erkekliği kabul etmeyen erkek bu sistem için de yok olmaya mahkumdur, çünkü sistem onu kabul etmez ve dışlar. Erkekler ataerkil sisteme ayak uydurur ve onun sunduğu davranış kalıpları içinde yaşarlar. Erkek olma sürecinde erkekler'

erkek' olabilmek için zorlu, sıkıntılı süreçlerden geçer ve kendini kanıtlamaya çalışır. Öyleyse, ataerkillik her erkeğin başarılı birer ataerkin olmadığı sıkıntıya girdiği koşullarda, hegemonik erkekliklerin devamını ve kendini yeniden üretimini sağlar.

2.1. Feminizmin Doğuşu: Neden Feminizm?

Feminizm 19. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Bu mücadeleler, kadınların özgül ve sistematik bir ezilmeye tabi olduklarını, erkek kadın ilişkilerinin doğadan kaynaklı olduğuna ve dolayısıyla dönüştürülmelerinin siyasal bir imkan olduğu iddiasına dayanır. Bu anlamda feminizm siyasal bir talep olarak ancak evrensel insan hakları anlayışı ile ilişkili olarak ortaya çıktı. Kadın ve erkeğin eşit olması gerektiğini düşüncesine dayanan, kadınlara eşit haklar talep eden ve kadınlar ile erkekler arasında yapısal olarak var olan iktidar ilişkilerinin değiştirilmesini amaçlar. Cinsiyetçi baskı ve cinsiyetçi sömürüyü kaldırmak nihai hedefleri arasındadır(Hooks, 2012: 12). Kadın ve erkek arasındaki toplumsal farklılığa odaklanan feminizm, bu farklılık paradigmasının nedenlerini ve sonuçlarını ataerkin ideolojinin içinde arar.

Feminizm gerekli ve anlamlı, çünkü kadınların yalnızca kadın olmaktan kaynaklanan sorunları var. Çok farklı olmakla birlikte, bu baskıyı, ezilmeyi, her sınıftan, her ulustan, her dinden kadın yaşamaktadır. Aslında toplumda çalışan erkekler de ezildiğine göre, kurtuluş mücadelesi ancak çalışanların tümü adına verilmelidir. Çünkü, aksi grupçuluk yahut ters yönden cinsiyetçilik olur.

19.yüzyılda oy kullanma ve erkeklerle eşit haklara sahip konuma gelen kadın için dönüm noktasıydı. Erkeklere karşı ilk siyasal mücadelesini kazanan kadın artık daha bir cesur daha bir özgüven kazanmıştı. Bundan sonra arka arkaya yapılan mücadeleler kadının uyutulamayacağına bir göstergesiydi. 'Kadın İnsandır' sloganı ile başlattıkları mücadelelerine anneliğin kadını güçlendirdiği ifade ederek ataerkin ideolojiye karşı kolektif güç oluşturdular.

2.1.1. Feminizmin Sınıflandırılması

Savran Gülnur, feminizmi sınıflandırırken çoklu belirlenim anlayışından yararlanmıştır. Bir grubun, katmanın, kişinin toplumsal konumunu belirlerken, birden

fazla gruba dahil olabileceğini ve birden fazla toplumsal belirlenimi üzerinde taşıdığını göstermek istemiştir. Kadınlar tarih boyunca farklı toplumlarda farklı üretim, yeniden üretim ve cinsiyetçi iş bölümüne maruz kalmışlardır. Feminizm ile ilgili yapılan bu sınıflandırma aslında bir soyutlamaya tekabül edip feminizmi anlamak açısından yapılmıştır. Feminizm sınıflandırması yaparken kadının ezilmişliğini, kadın-erkek kimlik farklılığını ve çalışma hayatında kadının yerini esas almıştır.

Eşitlikçi (Liberal) Feminizm

Feminizm, kadınların grup olma bilincidir. Bu bilincin oluşmasının ilk koşulu da 'eşitlik'tir'. Toplumun düzenlenmesinde ölçüt bir kavram olan eşitlik, her insanın eşit olduğu bilinci vermesiyle kadınlar toplumda ki ikincil konumlarının farkına varıp bilinçlenerek grup oluşturma yoluna gittiler. Herkes için geçerli olan eşitlik ölçütü kadınları kapsamıyordu. İnsanlar arasında doğal eşitsizlik olmadığı varsayımına dayanan genç burjuva ideolojisi, kadınları içinde bulunduğu ikincil konumun kaynağını toplumda aramaya yöneltti. Erkeklerle eşit hak ve olanaklara sahip olduğu kadar vicdanlara da sahip oldukları, sağlıklı bir toplum da yaşamaları gerektiğini düşündüler. Toplumsal, dinsel, siyasal, hukuksal ve eğitsel açıdan tüm alanlarda geçerli olan insan haklarından eşit ölçüde yararlanmalarını, yani birebir eşitliği muhafaza ederek koruyan bir akım olan liberal feminizmi ortaya çıkardılar. Ayrıca, eşit haklar öğretisinin etkisiyle de Avrupa, Amerika ve öteki kolonilerde feminist seferberliği körükledi ve 1920'lerle birlikte kadınlar, özellikle oy kullanma, mülkiyet ve eğitimden yararlanma konularındaki resmi veya hukuksal haklarını kullanmaktan yoksun bırakılma biçimlerini araştırıp bularak- çoğunlukla da karşı gelerek- kadınların tabi kılınmasının doğal ya da adil değilse nasıl ortaya çıkmıştır sorusunu sordular. (Connell, 1998). Bu soruların doğrudan toplum ile ilgili ampirik sorular olduklarını ve böylece eşit haklar öğretisinde mantıksal bir sonucu olacak toplumsal cinsiyete dair bir toplum teorisi oluşturdular. 19.yy sonları, 20yy başlarında ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik gelişmeler, bu durumun gelişmesine katkı sağladılar. Sanayileşmenin ve modernleşmenin yarattığı ayrıcalıkların en önemlisi kadınların işgücüne katılımlarını sağlamaktı. Kadınların salt doğurganlık ya da annelik özellikleriyle, evlilik dışında ekonomik bir özgürlüğe sahip olmaları gerekti. Lakin bu koşullar gerçekleşmeden ataerkil egemenliğe alternatif yaşam ve varoluş biçimlerini tahayyül edip

kavramsallaştıran ve bu hedef için mücadeleyi örgütleyip kendi aralarında dayanışma kurlmaları da mümkün görünmemekteydi(Berktaş, 2011).

Eşitlikçi feminizm savunan Wollstonecraft, kadınlarla erkeklerin toplum için de farklılaşmalarının sebebini eğitimdeki fırsat eşitsizliğinde bulmaktaydı.

19. yüzyılda liberal feminizm öncelikle yasal haklar konusunda mücadele vermiştir. İngiltere’de evli kadınlar, evli kadınlar için mülkiyet hakkını; boşanmış kadınlarda çocuklar üzerinde velayet hakkı; bekar kadınlarda çalışma hayatında bir takım haklar kazanmıştır. Liberal feministlere göre, eşit haklara sahip kişiler arasında bir ezilmeden söz edilemez. Bireyler, özel yasalarla kısıtlanmadığı sürece, yeteneklerine göre istedikleri hedefe ulaşabilirler ya da ulaşamazlar. Önemli olan onlara bu fırsatın tanınmasıdır.

17.yy da eğitim-annelik; çocukları daha iyi eğitebilmenin yolu kadınların kendilerini eğitmeleri demekti- daha sonra 19.yy da aynı talep doğrultusunda ulus-devletlerin değişmesine paralel olarak “ulusun anaları” miti üretildi. Buna göre, milletleri, biyolojik, kültürel ve sembolik olarak üreten sadece bürokrasi değil kadındır(Davis, 2003:19). söylemiyle doğru orantılı olarak, daha iyi yurttaşların yetişmesi için ulusun analarının eğitilmesi gerekliliğiyle ilgilenildi. Fakat kadınlar, sadece ulusun anaları olarak değil, aynı zamanda kendi vatandaşlık ve otonom taleplerini öne sürerek siyasal oy hakkında yoğunlaşan kamusal hak talebine girdiler. Fakat Pateman’ın da incelemesinde olduğu gibi, toplumsal sözleşme hakkındaki klasik teorilerin sivil toplumu kamusal ve özel alana böldüğü gerçeği mevcuttur(Pateman,1998: 19). Buna göre kadınlar, siyasal açıdan önemsiz olduğu savunulan aileye yani özel alana yerleştirilerek, özel/kamusal alan ikiliğinde kadının siyasal /kamusal alandan dışlanması söz konusudur. Bu tartışma, daha sonraları 1960larda kendini gösteren radikal feminizmin “*kişisel olan politiktir*” sloganıyla yeniden vuku bulmuştur.

Radikal Feminizm

Erkeklerle eşit haklara sahip olmanın getirdiği coşku, hedeflere ulaşılmış gibi bir yanılgıyı da beraberinde getirdi. 1960’larda yeniden ortaya çıkan feminizm dalgası bu sefer erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere erişme talebinden ziyade, beden, cinsellik,

toplumsal cinsiyet rolleri ve iş bölümü konuları üzerinde yoğunlaşmaya başladı. Buna göre “*Kişisel olan politiktir*” sloganı, özel- kamusal alan ayrımına karşı yapılan bir eleştiri olarak, özel alanın ve cinsiyete dayalı iş bölümünün de dönüştürülmesini ve bu amaç doğrultusunda kolektif mücadele zeminini yaratmayı planlar. Bu bakımdan, tüm kadınların ortak bir ezilmişliğe maruz kaldıkları sonucundan yola çıkarak, menfaatlerinin ortak paydada bütünleştiği bir kız-kardeşlik yapılanması ortaya çıkmıştır. Liberal feminizmin dile getirdiği toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunu, eşit değerdeki işe eşit ücret, eğitim de, istihdam da fırsat eşitliği, seçme seçilme hakkı gibi taleplere odaklanırken, 1960larda ortaya çıkan radikal hareket, akademik ve kuramsal düzeyde hem de aktivizm düzeyinde ataerkini, özel alandaki kadın erkek arasındaki güç ilişkilerini, kadına yönelik erkek şiddeti aile içi iş bölümünü, cinsel taciz ve pornografiyi sorun sallaştırarak liberal feminizme bir katman ekler ve farklılıklara odaklanır. Kadınlar, Hanisch’in de belirttiği üzere “*ezilen bir sınıftı*” ve sırf kadın oldukları için eziliyorlardı. Bu görüş, erkek egemenliğine karşı güçlü bir duruş sergileyerek Kadın Özgürlük Hareketi’nin(WLM) önceki taleplerine oranla daha radikal, hatta kimi zaman devrimci olması, hangi yolla olursa olsun “kadının sosyal rolünü değiştirmeye ilişkin olan ortak arzularının sonucuydu”(Heywood,2010: 92).Dolayısıyla ikinci dalga feminizm ya da diğer bir deyişle radikal feminizmin başlıca temaları, ilk olarak toplumun cinsel veya gender; yani toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile karakterize edilebileceği, ikinci olarak ise erkek iktidarını yansıtan bu yapının yıkılması gerekliliğiyle ilgiliydi. Feminist kız kardeşliğin köklerinin ataerkil adaletsizliğin bütün biçimleriyle mücadele sorumluluğunu paylaştığına inanan Bell Hooks, kadınlar arasındaki politik dayanışmanın cinsiyetçiliği daima zayıflattığını ve ataerkinin devrilmesi için uygun koşullar yarattığını savunur(Hooks,2012). Erkek egemen kültürün kadını ikincil bir plana ittiği gerekçesiyle, ataerkil toplumun hiyerarşik yapılanmasına karşı çıkan kız kardeşlik, yine kız kardeşlik güçlüdür sloganı altında kadın oldukları için ortak bir ezilmişliğe maruz kalanları kendi bünyesinde topladı. Kız kardeşliğin bütünleştirici etkisi tartışmasızdı fakat tekil ve homojen bir kadın kategorisinin sorgulanmasını önleyemedi. Bundan hareketle, kadınların hiyerarşik bir dünyada yaşayan varlıklar olarak kendi aralarında bölünmeleri, aynı zamanda egemenlik ve baskı araçlarıyla mücadele etmeleri kız kardeşliğin tek tipe indirgelediği kadınlık anlayışında farklılıkların ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Kadınlar kendi aralarında hiyerarşik ilişkiler kurmaya başladıkça, karşı çıktıkları ataerkil sisteme bir bakıma hizmet ediyor, baskı araçlarının yeniden üretimine katkı

sağlıyorlardı. Dolayısıyla, salt bir ortak ezilmişlik anlayışıyla homojen kadın kolektifi anlayışından yola çıkan kız kardeşlik ilkesi eski önemini yitirmeye başladı ve onun kavramsallaştırdığı birlik ve dayanışma, amaçlanan ve arzulanan hedefler haline geldi.

Radikal Feminizm göre kadın- erkek eşitsizliğinin kökleri, yeniden üretim ilişkilerin de ve ailede aranmalıydı. Kadını ve erkeği ayrı bir sınıf olarak görürler. Bu anlayışa göre cinsiyete dayalı iş bölümü tarihteki ilk iş bölümüdür. Bu ilişkiden kaynaklanan egemenlik ilişkisi de ilk sınıf ayrımını ortaya çıkarmıştır.

Radikal feminizmi savunan Firestone'ye göre, eşitsizliğin temelinde kadın ve erkeğin yaratılış farkı vardır. bu eşitsizliği belirleyen şey kadının üremede ki rolüdür. Bir başka radika feminist olan Delphy'e göre de kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin sebebi, üretim ilişkileri, sömürü ve sınıf kavramlarını kullanmaktır.

Sosyalist Feminizm

Kadınlar, özgül bir toplumsal grup olmakla birlikte bir toplumsal sınıf oluşturamazlar, ayrıca erkek egemenliğinin ortadan kalkması için sosyalizm ön koşuldur. Sosyalist feministler, kadın ezilmişliğinin tarihte yer almadığını ifade ederler. Sosyalist feminist olan Engel kadın ezilmişliğini, toplumsal üretime katılmamaları ile açıklıyor. Eğer kadın toplumsal üretime katılırsa erkek karşısında eşit bir konuma getirilecektir. Ve yahut ev içi üretimin toplumsallaşması gerektiğini ifade eder.

Kapitalizm ile birlikte kadınlar hem ev için de hem de ev dışında daha çok ezilir hale gelmişlerdir. Kadının özgül konumunu anlamak için onu hem çalışan (üretici) hem de anne (yeniden üreten) olarak düşünmek gerekir. Özel alan ve kamusal alan ayrımı kapitalizme özgü bir ayrımdır. Sanayi devrimi ile birlikte oluşmaya başlayan kapitalizm kadını hem ev içi üretim de hem de ev dışı üretimde mobbing uygulama ile ezmeye başlamıştır.

2.2. Toplumsal Cinsiyet ve İktidar

Feminizm uzunca bir süre genel ezilmişliğe odaklanmıştı. Kadınlar arasındaki pek çok farklılığın algılanması, tekçi ve bütünleştirici kadın kavramının sarsılmasına neden

oldu(Berktaş,2011). 1980lerde, post modern söylemlerin ışığında feminizmin kendi içinde ayrımı da farklı bir yöne seyretti. Buna göre, feminizmin toplumsal cinsiyet terimine yönelişi siyasetten kesin bir kopuştu ve bu yöneliş alanın kendi kimliğinin kazanmasına neden oldu. Çünkü toplumsal cinsiyet doğrudan doğruya bir ideolojik amaç taşımayan nötr bir terimdir(Scott,2013).Bu yaklaşım, kadınların tarihinin akademik bir alan olarak ortaya çıkışını, feminizmden kadınlara, kadınlardan toplumsal cinsiyete doğru bir evrimi içermektedir. Toplumsal yapı ve toplumsallaşma olgularını feminist literatüre girmesi, kadınların toplumsal yapı içerisindeki konumlarını sorgulamak ve ayrışmaların nedenini anlamak açısından yeni bir perspektif sunar. Genel olarak toplumsal yapı, insan ilişkilerini kuşatan bir sistem görünümü olarak tezahür edilse de, bu yapıyı oluşturan bireylerin yaşadığı ilişkiler kategoriktir ve bir kategori olarak ortaya çıkan kadın ve erkek bireysel olarak toplumsal hayatın temel karakteristik unsurlarını oluştururlar. Cinsiyet olarak kavramsallaşan bu olgu, bireye yönelik toplumsal algılamaları, değerleri, rolleri biçimlendiren, özellikleri ve beklentileri ihtiva eden önemli bir sosyal kategoridir(Ersoy, 2009).

Dolayısıyla toplumsal yapı ve bu yapıyı oluşturan cinsiyetlerin biyolojik ve toplumsal olarak ayrımı yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet, bedenimiz de var olan cinsiyetin dışında sosyal bir süreç olarak işleyen ve tarihsel bir boyuta dayanan bir kimlik olarak sosyal bilimlerin araştırma konusu olmuştur. Toplumsal cinsiyetin tarihselliği onun doğal göstereni olan cinsiyetten farklı olarak sosyal ilişkiler ve iktidarla ilişki içerisinde biçimlenen ve tarih içerisinde değişen “*kimlik*” yönüne vurgu yapan bir kavram olarak cinselliği araştırmalara açıyordu(Köse,2013). Toplumsal cinsiyet (*gender*) terimini kadınlık ve erkeklik arasındaki bölünmeleri ifade etmek için kullanan Ann Oakley, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığı ifade etmek için de cinsiyet (*sex*) terimini kullanmıştır. Buna göre toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, toplumsal ve kültürel olarak belirlenen, dolayısıyla içeriği yere ve zamana göre değişebilen “*cinsiyet konumu*” ya da “*cins birliğidir*”(Berktaş,2011). Dolayısıyla kadın ve erkeğin kategorileşmiş toplumsal rolleri vardır. Bu kategorileşmiş rolleri tanımlamak açısından farklı görüşler içeren biyolojik modeller, kadın ve erkek arasındaki farklılıkları doğal ve evrimsel bir görüş çerçevesinde belirler. Connell, Toplumsal Cinsiyet ve İktidar kitabında bu durumu Beden ve Toplumsal Pratik alt başlığı altında eleştirir. Connell(1998)’a göre, doğal farklılık açmazında toplumsal

cinsiyeti barındıran toplumsal ilişkilerin kuruluşunun beden biyolojik yapısını oluşturduğu yönündeki varsayım sorgulanmalıdır. Biyolojinin toplumsal cinsiyeti belirleyen faktör olduğu yönündeki varsayım, toplumsal yapıyı ve toplumsal cinsiyetle ilişkili olarak iktidar pratiklerinin salt bir doğal çerçevede sunması bakımından yetersizdir. Cinsiyet dolayımın da koyu determinist bir bakış açısı sergilemek, kadın ve erkek arasındaki farklılığın çeşitli kültürel, siyasal ve toplumsal yönlerini irdelemek açısından indirgemeci ve tek-tipleştirici bir eylemdir. Biyolojik belirlemcilik, eril ve dişil olarak insanlar arasında kesin bir farklılık kurması bakımından toplumsal yaşamın karmaşıklığını açıklamada geri kalır. Bu nedenle de toplum, cinsiyetler arasındaki ayrımı kültürel olarak ayrıntılandırır ve bunları abartarak kategorileştirir(Connell,1998). Buna bağlı olarak bir cinsiyet rolü teorisinin ortaya çıkardığı rol paradigması da cinsiyet ilişkilerin çeşitli şekillerde uygulanabilir. Bu rol paradigmasının kendi içinde bir muğlaklığı vardır ve bu muğlaklığın özünde yatan ise, erkek ve kadın olmanın anlamının kişinin cinsiyetiyle belirlenen normatif genel bir rolün canlandırılmasıyla olur. Buna göre cinsiyet rolü teorisi, yapıdaki tamamlanmamış unsuru biyolojik cinsiyet kategorisiyle örtülü bir biçimde sağlanmaya çalışır.

2.2.1. Connell'in Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Temellendirmesi

R. W. Connell toplumsal cinsiyet düzeni içinde gelişen toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı koyabilmek için mücadele etmek gerektiğini, iş bölümü, otorite, denetim, zorlamanın işleyişi ve duygulanım ve kişisel ilişki yapısının incelenip araştırılıp sorgulanması gerektiğini ifade eder. Ona göre bu üç alan ile ilgili mücadele toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden gözden geçirilmesine olanak tanıyacaktır.

Dünyaya geldiğimiz andan itibaren her birimiz var olan toplumsal ağına içine doğuyoruz. Bu saatten sonra yaşayacağımız tüm hayati tecrübelerimizi bu toplumsal yapının bize sunduğu imkanlar dahilinde yaşamaya başlarız, ilişkilerimizi bu yapı çerçevesinde öğreniriz. Bu tüm toplumlar için geçerli bir kural olup tüm insanlık yaşadıkları toplumun kendi sosyal ağları neticesinde cinsiyet ilişkilerini kurar. Çünkü, toplum insanın cinsiyetine uygun davranışlar gerçekleştirilmesi için baskın roller ortaya koymuştur. Bundan kaynaklı olarak da insan tüm hayatı boyunca yaşayacakları ilişkilerde toplumun kendilerine öğrettikleri roller çerçevesinde ilişki ağlarını kuracaklar ve ona

göre tepki vereceklerdir. Yaşadığımız ya da yaşanan toplumlardan da gördüğümüz üzere insanların ilişkileri, yaşam biçimleri adaletsizlik üzerine kurulmuştur. Bu adaletsizliği feministlerin kuramları ve çalışmaları sayesinde görmekteyiz. Feministler tarafından gözler önüne sürülen bu adaletsizlik yerini adalet ortamına bırakmamıştır. Toplumlar, gelenekler, güç sahipleri ve ezilenler bu adaletsizliğe halen gözü kapalı bir tavır sergilemektedir.

Connell toplumsal cinsiyet ve iktidar konusunda görüşlerini belirtirken en çok “Heteroseksüel erkekleri ataerkilliği savunmaktan vazgeçirmenin nasıl mümkün olabileceğini konusuna odaklanmıştır. Heteroseksüel erkeği ataerkillikten vazgeçirebilmek için beş öneri geliştirmiştir. Öncelikle, heteroseksüel erkeklerin, ataerkil ideolojinin baskılarından zehirlendiklerini fark etmelerini ister. Heteroseksüel erkeklerin çevrelerindeki çeşitli kadınlara (eşlerine ve sevgililerine, annelerine ve kız kardeşlerine, kızlarına ve kuzenlerine, iş arkadaşlarına) güçlü bağlılıkları olduğunu ve onlar için daha iyi bir yaşam arzuladıklarını özellikle de, kendi imtiyazlarını kaybetme pahasına olsa bile, çocukları için daha uygar ve barışçıl cinsel düzenlemeler yaratmanın yararını fark etmelerini ister. Heteroseksüel erkeklerin hepsinin aynı olmadığını ve ataerkil ideolojinin erkekleri olumsuz etkilediğini dile getirir. Pek çok heteroseksüel erkeklerin geçmişe saplanıp kalınmayacağını fark ettiğini ve yaşantıların, duyguların ve ümitlerin paylaşılmasına ilişkin temel insan yeteneğinden yoksun olmadıklarını dile getirir. Öncelikle Connell’in önerilerini değerlendirelim. Zehirli bir ortamda yaşıyoruz, dünya hiç iyi bir yer değil, kan, savaşlar hiç durmuyor ve bunun yanında yalan dolan, baskı, üzüntü, kızgınlık, intikam duyguları hüküm sürüyor ve belli ki ataerkinin, cinsiyet eşitsizliğinin, kadınların köleliğinin dünyanın şu anki durumunda payı çok büyük. Cinsiyet eşitsizliğine karşı durmak herkes için daha iyi ve adil bir dünya için atılacak önemli adımlardan biridir. Bugün heteroseksüel erkekler avantajlı olabilir, ama yarın başka bir erkek, o erkeğin kızının ya da başka kadın yakınlarının karşısında avantajlı olan kişi olacaktır. Ve bu erkekler kendi avantajını sorgulamadıklarından kendi kızları ve kadın yakınlarının eşitsizlik ve adaletsizlikle ezilmesine katkıda bulunmuş, bunu bir anlamda onaylamış olacaklardır. Erkekler diye konuşsak da aslında birbirinden farklı bireylerden bahsediyoruz ve böyle de bir fark olmalı; ancak erkekler aynı baskıcı davranışları sürdürürler ve çıkarlarını adaletsizliğe rağmen korumaya devam ederlerse, aralarındaki fark, varsa bile, görünmez olur. Böyle bir fark olduğunu gösterebilecek tek kişi erkeğin

kendisidir. Robot gibi davranmakla, insanların daha adil ve daha mutlu bir dünyada yaşayabilmesi için çabalamak arasında bir seçim yapmaktadır erkekler, ikincisini seçebilecek yetenekte erkekler mutlaka olmalı. Bu adaletsizliğin ucunun erkeklere de dokunduğunu ve sonuçta onların da genel adaletsizlikten paylarına düşen acıyı çektiklerini görebilecek erkekler mutlaka olmalı. Bir erkeğin de kişisel ve toplumsal ilişkiler boyutunda yeniyi isteyebileceği çok açık. İnsan ilişkilerinin eski ve köhne yapısını sorgulayabilecek düzeyde erkeklerin de olduğuna eminiz. Önemli olan bu erkeklerin adalet duygularını kullanabilecek kadar cesur olduklarını gösterebilmeleridir, bu konuda umutlu olmakta fayda var, çünkü daha iyi bir dünya için çalışmak hayalci değil ama gerçekçi umudu gerektirir. “Yaşantıların, duyguların ve ümitlerin paylaşılması” bir erkek için neden bu kadar zor olsun ki sorusuna duyarlı olacak, böylesi bir yeteneğin kendilerinde köreltilmesine isyan edebilecek ve bunun için baba olmayı beklemek zorunda kalmayacak erkekler olduğuna ve olacağına ilişkin de benzer bir umuda bağlıyız(Connell,1998:14-15).

Connell cinsiyet adaletsizliğine göz açtırmak için neyi değiştirmeliyiz? Sorusuna cinsiyet rolü şeklinde bir cevap vermiştir. Connell(1998)'e göre cinsiyet rolü ne demektir? Burada kastedilen cinsiyet rolü, insanın doğuştan var olan cinsel organı baz alınarak kadın ve erkek olarak kategorileştirildikten sonra kadın ve erkek rolleri şeklinde konumlandırılmasıdır. Kadın ve erkek rolleri olarak ayrılan bu roller toplumsal kurumlar tarafından insan bilincine işlenir ve bir süre sonra sana ait olmayan roller üzerine biçilmiş kaftan gibi işlenir o zaman baktığında karakterinin bir parçası haline gelir. Bunun en basit örneği kadına ve erkeğe toplum tarafından yüklenen niteliklerin mesela kadının sakın erkeğin sinirli yapısı sanki onların bir karakteri gibi algılanmasına sebep olmuştur. İnsan dünyaya geldiği andan itibaren benliğini oluşturacak eğitimi ailesinden alır, büyüdükçe çevresi genişler ve toplumsal gruplardan kendine rol ve model alır. Gelişen çevre ve teknoloji sayesinde bugün insan benliğini oluştururken görsel ve işitsel kitle iletişim araçlarından, sosyal ağlardan da kendisine rol ve model oluşturmaktadır. Eskiden daha küçük bir grup senin rollerini benimsetirken şimdi geniş bir çevreyi baz alarak kişi rollerini geliştirmektedir. Geliştirilen bu roller daha belirleyici olmakta ve kabul edilmesi daha kolay hale gelmiştir. Rollerin belirleyiciliği fazla olduğundan oluşan kalıpları yıkmak güç hale geldiğinden bu durum ataerkil sistemin işine gelmiştir. Kısır döngü olan bu erkeklik- roller-ataerkillik sarmalı güçlenerek varlığını sürdürmektedir.

Connell(1998), kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği üç bölüm de ele almıştır.

İş Bölümü

Uzun bir geçmişe sahip feminist çalışmalar sayesinde kadın ve erkeğin farklı iş alanlarına göre kategorize edildiği gözlemlenmiştir. Kadın ve erkeğin her alanda eşit olduğunu dile getiren feministler kadın ve erkek arasındaki ilişki yapısının planını ortaya koymuşlardır. Bu farklı ilişki de ilk olarak iş bölümüne değinilmiştir. Özel alanın kadının görevi kamusal alanın erkeğin görevi şeklinde konumlandırılması emek bölünmesine neden olmuştur. Örneğin, ev işlerinin, çocuk bakımının özel emek, ücretsiz emek, emeğin sömürülmesi, kadına ait iş olarak görülmesi toplumsal eşitsizliğin yaratılmasına fırsat vermektedir. Sadece ev içi alanda kadının emeği sömürülmemektedir. İş dünyasında yapılan cinsiyet ayrımcılığı, terfi alamamak, düşük ücret vermek, iş yerinde kadına annelik sıfatı ile yaklaşılması, bir erkeğin kadın çalışanından emir almak istememesinden kaynaklı terfi alamaması, işlere de cinsiyet yüklenmesi 'kadına ait iş', 'erkeğe ait iş' gibi belirlenimler şüphesiz cinsiyetçiliğin bir sonucudur.

Otorite, Denetim, Zorlama

İş dünyası için de ki şiddet, kişiler arası diyaloglar, kurumsal rekabet, otorite fazlalığı ya da eksikliği, hiyerarşi, bu hiyerarşi için de mücadele bunların hepsi eşitsiz ortamın yaratılmasında yardımcı görev üstlenmektedir. İş yerinde veya denetim, otorite ve zorlamanın olduğu devlette de otorite sahibi şüphesiz erkektir, otoriteyi denetleyen de erkektir. Erkek kendisinden güçsüz olan ister kadın ister erkek olsun her iki cins üzerinde de hakimiyetini sürdürür. Toplumun bireye yüklediği roller neticesinde kadın otorite kuramaz mantığı otoritenin eril bir şey olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır. Kadının otorite kurmak için çabaladığını, sert ve erkeksi görüldüğünü, zorba davranışlarda bulunduğunu hayal ettiğimizde dahi bu davranış kalıpları kadın üzerinde eğreti durmaktadır. Çünkü, bir kere kadına yüklenen nitelikler ile yaptığı davranışlar uyumsuz olmuştur. Zorlama, otorite ve denetim eril olarak cinsiyetlendirilmiştir.

Duygulanım ve Kişisel İlişki Yapısı

Hepimiz toplumsal yapı içinde doğarız. Bulduğumuz toplumda diğer bireyler ile ilişkiler kurarız. Duygusal ve kişisel ilişkiler toplumsallık taşıyor olmasına rağmen yani toplumun bizlere sunduğu roller çerçevesinde yaşanıyor olsa da bu toplumsal ilişkiler farklı bir mantıkta taşımaktadır. Mesela LGBT kurtuluş hareketine ve cinselliğe dair feminist hareketleri yalnızca emek, iş bölümü, ekonomi ya da iktidar ile açıklayamayız. Bunun sebeplerinden bir tanesi de, bu durum heteroseksüelliğin, arzu ve isteğin örüntülenmesi ile ilgili olup toplumda var olan duygusal ilişkiler ile mesela çocuk bakımı, evlilik sorumluluğu, kıskançlık, güven veya güvensizlikle ilgili de olabilir.

2.2.2. Cinsiyet Farklarına Dayalı İktidar İlişkileri

Erkek egemenliğine dayalı toplumsallığı anlamak için iki farklı boyuta dikkat çekmeliyiz. İlk olarak, kadın ve erkek arasındaki baskıcı tutuma dayalı olan eşitsiz ilişkinin nasıl oluşturulduğunu anlamaktır. Diğeri ise doğrudan erkekler ve kadınlar arasındaki cinsiyet ilişkilerini ilgilendirmemekle birlikte bazı toplumsal davranışların eril, bazılarının ise nasıl dişil anlamlar taşıdığını anlamaktır. Mesela, aynı sektörde aynı işi yapan kadın ve erkeğin farklı ücret alması ve erkek tarafından emek sömürülmesine maruz kalması ilk boyuta verilebilecek örnektir. Farklı açıdan baktığımızda başka bir örnek verecek olursak, eşyalara cinsiyet taşıyan anlamlar yüklenmesi mesela makine kullanımının erkek işi görülmesi eril bir anlam taşıması, fakat bulaşık makinasının dişil anlam taşıması ikincil açıklamaya örnektir. İlk olarak kadın ve erkek tahakkümüne bağlı yapının nasıl toplumsal roller ve anlamlar neticesinde şekillendiğini bu yüzden de ikincil argümanın birincil argümandan daha değerli olduğunu görmüş olduk. Kadın ve erkek cinsi arasında ayrım yapan toplumsal iktidar ilişkileri toplumsal eşitsizliğin yaratılmasına müsaade etmektedir. Mesela eşyaların cinsiyetlendirilip eril ve dişil olarak ifade edilmesi iş gücü piyasasında erkek hakimiyetinin yaratılmasına zemin hazırlamaktadır.

Toplumsal cinsiyet ilişkilerine gönderme yapan cinsiyete dayalı farklılıkların biyolojik özelliklerle ilişkisi olup olmadığını incelemekte yarar vardır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin aslında biyolojinin dayattığı özelliklerle alakalı olduğu kaçınılmazdır.

Örneğin, erkeklerin asker – savaşçı olmaları hem erkeklik cinsiyetinin biyolojik açıklamasına hem de cesaret ve güç eril anlamlarla ile açıklanır. Aynı zamanda kadın doğurganlığı da hem biyolojik hem de zayıf insanlık hali olarak açıklanmaktadır.

Cinsiyet farkları biyolojik doğanın gerçekleridir. Toplumsal cinsiyet farklarının biyolojik gerçekliklerin, kültürel bir yansıması olup olmadığı tartışma konusudur. Feministler, cinsiyet kavramının çoğu zaman biyolojik özelliklere gönderme yaptığını ve toplumsal cinsiyet kavramının da göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Toplumsal cinsiyet kadın ve erkek cinsine bağlı olarak eşitsiz ilişkiler yarattığından dolayı cinsiyetin biyolojik determinizm baz alınarak tanımlanmasına karşı çıkar.

Feminist düşüncede de cinsiyetin uzun yıllar biyolojik kökenli olduğu kabul edilmiştir ve biyolojik özelliğin farklı anlamlandırılmasının toplumsal cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerini yaratan şey olduğu görüşü hakim olmuştur. Cinsiyeti toplumsal ilişkiler sistemi olarak tanımlayan Rubin ile birlikte toplumsal ayrımların cinsiyet farkları ile ilişkisi sorgulanmaya başlanmıştır. Cinsiyet farklarının nasıl oluştuğunu sorgulamak için farklı düşünceler iddia edilmiştir. Bunlardan rol kuram, cinsiyet farklarının bir tür yanlış toplumsal bilinç sonucu yanlış sosyalleşme sorunu olduğunu ifade etmiştir.

Delphy, toplumsal cinsiyet kavramı ile cinsiyet kavramı arasında fark olduğunu, toplumsal cinsiyetin bir bağlam, biyolojik cinsiyetin ise anlamları buna taşıyan şey olduğunu vurguladı. Bağlamın değişebileceğini; fakat biyolojik cinsiyetin değişmeyeceğini onun fizik özellikleri ile ilgili olduğunu ifade etmiştir.

Linda Nicholson ise biyolojik cinsiyetin toplumsal cinsiyetten bağımsız ve değişmez bir özellik değil, aksine onun tarafından insan bedeninin toplumsal ilişkiler düzeni içinde anlamlandırılması ve yönlendirilmesi ile ilgili olduğunu ve onun altında ele alınacağını iddia etmiştir(Nicholson,1995). Biyolojik özellikler insanların evrensel niteliğinden ve toplumsal özelliklerinden önce gelmektedir.

3. HEGEMONİK ERKEKLİK

Hegemonya Nedir?

Hegemonik erkekliği anlamak için öncelikle hegemonya kavramından söz etmek gerekir. Hegemonya, geleneksel olarak otorite, liderlik ve tahakküm kavramlarının bir

kombinasyonudur. Gramsci Hegemonya kavramını; eğitim, kilise, politik partiler, sendikalar, gibi rızanın kaynağını oluşturan "özel kurumlar"a özerklik alanı tanıyan, dayanıklı ve bağımsız sivil topluma dayandırmaktadır. Yani hegemonya eşittir: rızaya dayalı itaattir.

Gramsci "güç" ve "iktidar" üzerine düşünmüş bir filozoftur. Gücün nasıl elde edildiği ve kuşaktan kuşağa nasıl aktarıldığını inceler. Ona göre gücün kaynağı, Devlet = Politik Toplum + Sivil Toplum' dur. Marksist olmasına rağmen, devlet, Marks'tan farklı olarak, tepeden inme değildir. Hegemonyayı, topluma egemen güç ya da güçler olarak tanımlar: baskın fikirler, ideolojiler, felsefe. Hegemonya, mutlak bir güç değil, değişen ittifaklar sonucu oluşan, her an değişebilen ve sivil topluma danışarak oluşturulan egemen güçtür(Gramsci ve Hegemonyanın Kültürel Aygıtları sayı 163 / Ocak 2008).

3.1. Pierre Bourdieu'nun ve Connell'in Hegemonik Erkekliğe Bakışı

Pierre Bourdieu(2014)'ya göre erkek çalışmalarının temelinde bağımsızlık ve yönetme gücü vardır. Erkeklik çalışmaları erkekliğin yaratılmasında rol oynayan kültür, toplum, tarih, iktidar gibi kurumlardan hareket ederek eril ve dişiliğin nasıl oluşturulduğunu anlamak için ve dişiliğe ve erillğe yön vermek için çalışmalar gerçekleştiren disiplinler arası bir alandır. Erkeklik ve erkekliği yönetmek için verilen güç ilişkileri nerde karşımıza çıkmaktadır? Eril baskıcılık hangi alanlarda kendini meşru kılmaktadır?

Pierre Bourdieu hegemonik erkekliği açıklarken, habitus, saha, pratik, sembolik sermaye ve sembolik şiddet kavramları üzerinden gitmiştir.

Bourdieu'ya göre, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları birbirinden farklıdır. Ona göre cinsiyet, biyolojik determinizme bağlı kalarak açıklanan kadın ve erkek organı üzerinden ifade edilen bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet ise, bireyin doğduğu toplumun içinde var olan sosyal ilişkiler neticesinde gelişen rollerdir. Onun söz ettiği cinsiyet doğuştan gelen, kültüre, tarihe, iktidar ilişkilerine göre değişmeyen, şekillenmeyen organ çerçevesinde tanımlanırken, toplumsal cinsiyet kültüre, tarihe, iktidara, topluma göre değişen, şekil alan bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet bir

etkileşimdir, cinsiyet ise belirleyicidir.

Erkeklik hakkında yapılan disiplinler arası çalışmalar, erkekliği geçmişi, bugünü ve geleceği baz alarak nasıl eril bir iktidar haline geldiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Erkeklik çalışmaları ile uğraşan disiplin sadece sosyolojik açıdan konuyu ele almaz, siyaset, politika, tarih, iktisat gibi her alanda erkeklik konularının işlenmesinden kaynaklı olarak bu alanlar ile birlikte inceleme yapar. Erkeklik çalışmaları yalnızca kadının erkek tahakkümü altında ezilmesini, ikincil konuma düşürülmesini erkek karşısında ayrıcalıklı olan yapısını incelemeyi, erkeğin erkek karşısında da ayrıcalıklı konumunu, ezilmişliğini inceler. Yapılan erkeklik çalışmalarının temel dayanakları, tartışma konuları, erkekliğin karmaşık bir alan olduğu, tek bir erkeklik kimliğinden söz edilemeyeceği, sosyo-kültürel koşullar çerçevesinde erkekliğin değişen bir kategori olduğu ve erkekliğin etkileşimler yaşadığına dair görüş ve tartışmalardır.

Erkeklik çalışmalarından söz ederken bu çalışmaları belli zaman dilimlerine sığdırabiliriz. Farklı zamanlarda öne çıkan birçok erkek kimliği mevcuttur. Bu yüzden tek bir erkek kimliğinden söz etmemiz imkansızdır. 1970'lere gidildiğinde belirli bir erkeklik anlayışı hakimdir ve erkeklik rol modeline indirgenmiştir. Bu rol iktidar nosyonudur. 1980 yılından itibaren erkeklik hakkında yapılan çalışmalar da ilerlemeler kaydedilmiştir. Çünkü, önceleri hakim olunan düşünce tekli erkeklik modeli iken yani erkekliğin değişmez bir paradigma olduğu fikrinden yavaş yavaş uzaklaşmıştır. Erkekliğin toplumun inşa ettiği bir paradigma olduğu fikri gelişmeye başlamıştır.

Erkeklik ve erkekliği elinde tutması için erkeğe verilen güç ilişkileri nasıl meşrulaşmaktadır? Bu soru erkeklik çalışmalarında üzerinde tartışılan, çalışmaların konusunu oluşturan bir yaklaşımdır. Erkek iktidarını nasıl kurmaktadır? Erkeklik çalışmaları bu sorular ile uğraşırken aslında 1980'lerin başında ortaya çıkan hegemonik erkeklik kavramının da altını çizmiş, bu kavramın fark edilmesini sağlamıştır. Hegemonik erkeklik, “belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl ellerinde tuttukları, tahakkümü yaratan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini” anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş bir kavramdır (Carrigan,2002:112) Hegemonik erkeklik; sadece erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü değil, farklı erkeklik grupları arasındaki tahakküm ilişkilerini anlamaya

yönelik olarak oluşturulmuş ikili işleve sahip bir kavramdır. Bu ikili işlev dışsal yani hegemonya erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünün kurumsallaşması sürecine; içsel yani hegemonya bir grup erkeğin diğer erkekler üzerindeki hakimiyetine göndermede bulunmaktadır(Hearn,2004:57). Hegemonik erkeklik, sadece zorlama ya da şiddet üzerinden işlemez. Kavramın asıl değeri, erkeklerin kadınlara ve birbirlerine karşı kurdukları tahakküm, ilişkilerinin inşasında kültür ve kurumlar üzerinden işleyen ikna ve rıza pratiklerine göndermede bulunmasında yatmaktadır. Hegemonik erkeklik, toplumsal süreçler içinde idealize edilmiş bir erkeklik formunun devlet, kilise, medya gibi kurumlar vasıtasıyla nasıl tüm topluma yayıldığına işaret eden bir kavramdır. Hegemonik erkeklik, “erkek olmanın anlamı nedir?” ve “bir erkek nasıl olmalıdır?” sorularının yanıtı üzerinde yapılan bir mücadelenin sonucunda kazanılan konuma işaret eder. Dolayısıyla hegemonik erkekliği düşünmek, çok genel anlamıyla eril tahakkümü düşünmek, aslında muhalif bakış açılarının ve ideolojilerin nasıl bastırıldığını ve içerildiğini de düşünmeyi gerektirir (Hanke, 1992: 190).

Erkeklik toplumsal olarak inşa edilen bir kurgudur ve eril kimlik karmaşık kültürel etkileşimlerin bir ürünüdür. Erkeklik genelleştirilebilir bir kategori değildir. Kültürel olarak evrensel kabul edilemez. Tek biçimli bir kategori olarak değerlendirilemez. Erkeklik tarih aşırı bir kimlik değildir. Erkekliğe atfedilen anlam bireylerin yaşamı boyunca farklılık gösterebilir. Bu anlam aynı zamanda alt kültürler için de geçerli olmak üzere kültürden kültüre değişir. Bu temel kabuller aslında iki ana hata işaret etmektedirler. Bunlardan birincisi erkekliğin bireylerin yaşamı boyunca farklı biçimlerde algılanabileceğine işaret eden yaşam süreci perspektifi diğeri ise erkekliğin kültürel etkileşimlerin sonucunda şekillendiğini savunan toplumsal kuruluşçu modeldir(Kimmel,2000).

Bourdieu, eril tahakkümü ve erkeklik çalışmalarını açıklarken habitus, saha ve pratik üçlüsünden yola çıkmıştır. Bourdieu’ya göre habitus, “toplumsallaşmış öznellik’tir. Belirli hal, duruş ve yaşamsal pratikleri içeren ve çeşitli davranış biçimleri için nesnel bir zemin oluşturan bir olgudur. Habitus hem bireysel tarihle hem de aile ve sınıf üzerinden gelişen kollektif bir tarih ile iç içedir(Bourdieu,1990: 77-91). Saha ise sosyal ilişkiler üzerinde yürütülen rekabetin gerçekleştiği sistemin adı ve yapılandırılmış bir boşluk olarak hem belirleyen hem de belirlenen bir konumdadır. Bourdieu için “modern toplum homojen bir bütün değildir, bir dizi farklılaştırılmış

yarı özerk sahadan (dini saha, akademik saha, eğitim sahası, kültürel üretim sahası gibi) oluşmaktadır.” Pratik ise verili bir habitus ve verili bir saha arasındaki etkileşimin bir sonucu ve bir bakıma sebebidir(Vann,200:171). Pratik vasıtasıyla sosyal dünya içselleştirilir ve yeniden üretilir. Pratik duygusu, “nesneleri olduğu gibi soyutlamadan önce bize rehberlik eden bir toplumsal duyarlılığı ifade etmektedir.”

Bourdieu'ya 'ya göre cinsiyet düzeni içinde rekabetin yaşandığı bir alandır. Bu cinsiyet düzeni ona göre içinde sadece erkeklerin rol aldığı, rekabete kalkıştığı bir alandır. Erkeklik bu alan içinde tarihsel, sosyal ve kültürel anlamda şekillenmiştir.

'Cinsiyet ve cinsiyete bağlı olarak oluşturulan kimlikler toplumun bize sunduğu rol ve hareketler çerçevesinde oluşur, her an her evre de her zaman diliminde bu kimlikler yeniden üretilir, değişir ve dönüştürülür. Hem oğlanlar- erkekler hem de kızlar-kadınlar, cinsiyetlerini sürekli kendileri üstlenirler ve bu üstlenme de başkaları tarafından desteklenirler(Bründel ve Hurrelmann,1999:15). Erkek ve kadın olma süreci, ev içinde başlayarak, kreşte, ana okulda, sporda, okul ilişkilerinde ve iş yaşamında devam eder. Bu alanlar, cinsiyetin oluşturulmasında ve yeniden üretilmesinde önemlidir. Örneğin, erkeklere, kuvvetlilik, saldırganlık, cesaretlilik, bağımsızlık, egemenlik, rekabetçilik gibi vasıflar ve iş yaşamında zafere ve şiddete eğilim gibi özellikler atfedilir.

Connell'(1998)'e göre hegemonik erkeklik, erkeklerin hakimiyetini kadınların ise bağlılığını garanti altına alan ataerkilliğin meşruiyet problemine cevap veren bir toplumsal cinsiyet pratiğidir. Hegemonik erkeklik, erkeğin toplumdaki lidermiş gibi hareket etmesini sağlayan erkeğin toplumdaki konumunu besleyen, güçlü kılan bir metaforudur. Hegemonik erkeklik sadece erkeğin kadın üzerinde hakimiyet kurması için ortaya atılan bir paradigma olmayıp, erkeğin erkek üzerinde de hakimiyet kurduğu bir paradigmadır. Sahip olunan bu hegemonik gücün kendilerine vermiş olduğu birtakım haklarla erkek hem kadın üzerinde hem de erkek üzerinde güç inşa etmektedir.

Richard Howson, hegemonik erkekliğin günümüz batı toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde, toplumdaki bütün diğer toplumsal cinsiyet türlerini domino ettiğini belirtmekte ve bunun arkasında yatan nedenin hegemonik erkekliğin 'ideal' olarak

algılanması olduğunu söylemektedir.(Howson,2006:60). Bu durum tüm batı toplumlarında geçerli olduğu gibi Türkiye için de geçerlidir. Hegemonik erkekliğin sana sunduğu özelliklere sahip isen kadın üzerinde olsun erkek üzerinde olsun tüm cinsler üzerinde bir zor kullanma gücüne, bir otoriteye sahipsindir demektir. Mesela, hiyerarşi de alt sınıf, zengin olmayan sınıf güçsüz erkek diye tabir edilirken üst ve orta sınıf, zengin erkek güçlü erkek diye tabir edildiğinden güçsüz grup üzerinde yaptırım hakkını kendisinde görmektedir. Bir erkek ideal özellikleri taşıyorsa mesela zenginlik, güç, heteroseksüellik, fiziksel ve ruhsal açıdan sağlam, evli ve baba ise o erkek bu özellikleri taşımayan erkeğe göre hayata galip başlamıştır.

Connell(1998), çağdaş Avrupa ve Amerika toplumlarında, hegemonik erkekliğin erkek grupları arasında yarattığı üstün olma ve bağılı olma ilişkilerine en önemli örnek olarak heteroseksüel erkeklerin, eşcinsel erkekler üzerinde kurduğu tahakkümü göstermiştir.

Connell(1998), tüm dünyada işleyen bir küresel cinsiyet düzeni olduğunu ve bu düzenin kaynağının erkeklerin kadınlardan daha güçlü olması, onları boyunduruk altına alması, tahakkümü altında tutmasıdır. Connell(1998)'a göre eşitsizlik öngören bu temel, 'tek yapısal hakikati' oluşturuyor. Bu küresel yapı içindeki her toplum, kendi özel tarihsel koşullarıyla şekillenen, ancak gene erkeklerin kadınlardan üstünlüğünü muhakkak öngören, bu dengesizliği gözetten farklı, o topluma ait 'cinsiyet düzenleri' geliştiriyor. Toplumsal yapı içindeki çeşitli kurumlar da (aile, okul, devlet, siyaset, ordu, ekonomi, popüler kültür, sokak, din vb) aynı temel prensibi gözeterek kendi 'cinsiyet rejimlerini' oluşturuyor, bu rejim dolayımı ile erkekleri kadınlardan üstün tutarak, ayrıcalıklı kabul ederek işliyorlar. Bu mantıkta erkeklikler, tıpkı kadınlıklar gibi, öznenin biyolojik cinsine (eril bedene) bağılı 'doğal' ve 'değişmez' bir kategori teşkil etmiyor, her eril beden tıpatıp aynı erkek cinsiyet kimliğini üretmiyor. Aksine, her toplumsal yapı içerisinde birbirinden farklılık gösteren, rekabet eden, birbiri ile çelişen erkeklik öğretileri, anlatıları, modelleri var. Diğer bir deyişle, erkeklikler sadece tarihsel anlamda belli bir dönemden diğerine ya da antropolojik anlamda belli bir kültürden diğerine gidildiğinde farklılık arz etmiyor; aksine, bir toplum diğer tüm ayrıştırıcı, hiyerarşik kategorilerde olduğu gibi erkeklikler hususunda da çoğul, çeşitli, birbiriyle benzeşmez bir yelpaze meydana getiriyor(Connell,1998).

Birden fazla erkeklik tanımının olması erkekleri ya da erkeklikleri eşit konuma değil, daha çok hiyerarşik konuma sürükleyerek cinsiyetler arası eşitsizliği meşru hale getiriyor. Erkeklik tanımlarımdan bir tanesi en iyisi, en sağlıklı, en gerçekçisi, en mantıklısı gibi gösterilip, övülüyor ve erkek öznelerde iyi gibi gösterilen bu erkekliği alıp özümüyor. Bu erkekliği benimsemenin faydasına inanıyor ve toplumda kabul göreceğine inanıyor. Kabul gören, övülen, benimsetilmeye çalışılan bu hegemonik erkeklik erkeğin kadından üstün olduğuna daima vurgu yapmaktadır. Hegemonik erkeklik eğer savunduğu erkeklik modelinden çıkarsa ya da buna uygun davranışlarda bulunmazsa ortaya hemen bir erkeklik krizi çıkar. Eğer bu kriz yönetilemezse yeni fakat aynı düşünceleri içeren aynı prensibe bağlı diğeri ile uyumlu hegemonik erkeklik şekillenir. Oluşturulan yeni hegemonik erkekliğin eski hegemonik erkekliklerden farklı özellikler taşısa bile hegemonik erkeklik kalıbı oluşturulurken ‘kadının erkekten üstün olduğu savı ‘inandıkları cinsiyet düzeni ve cinsiyet rejimleri değişmemektedir.

Connell(1998)’e göre, toplum tarafından erkeğe yüklenen yaşam modellerinin erkeklerin tümü tarafından aynı şekilde algılanması hegemonik erkekliğin gelişimine zemin hazırlar. Bu olgu, erkeğin öncelikle istikrarsızlaşan erkek kimliğinin altını çizmek için etki, denetim ve egemenlik alanlarını sürekli genişletme eğilimi içerisine girmesi ile ortaya çıkar. Buna bağlı olarak, erkek sınırsız rekabet tavrıyla ihtiyaç duyduğu başarıları elde etme ve erkekliğin cinsiyet rolüne yönelik olası şüphelere karşı savunma mekanizması geliştirerek hegemonik erkekliğin oluşmasına hizmet eder.

Toplumun kadına ve erkeğe sunduğu toplumsal cinsiyet rollerinde aslında erkeğin uyması gereken toplumsal cinsiyet rolleri daha net bir süreçte şekil almaktadır. Kız çocuğu kimliğini kendisini annesi ile ya da başka bir kadının benzerliği üzerinden yorumlayabilirken erkek çocuğu kimliğini tanımlarken anne ya da başka bir kadın üzerindeki farklılığından yola çıkarak yorumlayacaktır. Kadın bazen ‘erkek gibi’ benzetmesinden gurur duyarken kendini güçlü hissederken erkek ‘kadın gibi’ benzetmesini kendine hakaret olarak algılayıp bundan utanç duyabilir. Bir erkeğe göre toplumsal cinsiyet kimliği, erkeğe yakışan rollerdir. Eğer toplumun kendisine sunduğu rollerde kadınsılık duysalar erkekler bundan kaygı duymakta ve kadınsılık ile bağdaştırılan her türlü davranış kalıbından uzaklaşmaktadırlar.

Yapılan araştırmalarda ve gözlemler sonucunda erkeğin kümülatif olarak bulunduğu kulüp, kahvehane, birahane, gibi yerlerde kadınlardan ve kadınlarla olan duygusal ilişkilerden bahsederken alaycı, gülünç, dalgacı bir tavır takındıkları yalnız kaldıklarında ise daha çok kadını önemseyen bir tavır takınmışlardır. Bundan 4 sene önce kadının emeği üzerine yapmış olduğum anket çalışmalarında da gözlemlemiş olduğum tavır erkeğin kadının yanındayken daha sert mizaca sahip olması yalnız kaldıklarında daha ılımlı bir tavır sergiledikleri yönünde olmuştur. Toplumun erkeğe verdiği roller neticesinde erkek otorite sahibi olduğuna inandığı için bu otoriteyi kaybetmekten korktuğu için mi tavır değişikliği yaşamaktadır? Toplumda kadının ve erkeğin bulunabileceği mekanlar eşit değildir. Erkek kendi başına veya grup halinde birçok yerde bulunabilmektedir. Mekanlar bile cinsiyetçi konumdadır. Bu mekanlar için de erkeklik ritüelleri çok baskındır. Grup içinde erkekten hegemonik erkekliğin kendilerine yüklediği rollere uygun davranmaları beklenir. Ortama uyum sağlayamayan erkek kılıbık, yumuşak olarak yaftalanır.

3.1.1. Hegemonik Erkeklik Nasıl İşler?

Askerlik ve Ordu

Cinsiyet ilişkilerini şekillendirmede en etkili gerçekliklerden biri askerliktir. Askerlik, ideolojik görüş etrafında devlet ve aile tarafından erkeğe içselleştirmeleri için birtakım roller sunar ve erkekten de bu rollere uygun davranış kalıbı bekler. Hiyerarşik ilişkiler sertliği, mücadeleyi gerekli kılar. Özellikle askerlik kurumu, erkekleri bu hiyerarşik yapıya hazırlar. İktidarın kendisi de her zaman alt-üst ilişkisine göre hareket eder.

Beden ve Yaş

Türkiye de, hegemonik erkeklik hangi erkekler üzerinde görülür şeklinde bir soru sorduğumuzda hegemonik erkeklik olgunlaşmamış veya fakir, bakıma muhtaç erkek üzerin de görülmez. Hegemonik erkekliğin erkeği ele geçirmesi için erkeğin maddi ve manevi anlamda gücünün yeterli olması, fiziksel ve ruhsal olarak istenilen doygunluğa ulaşmış olması ve orta yaş grubunda yer alması gerekir. Bugün günümüz koşullarında pek çok toplumda ister az gelişmiş ister gelişmiş toplum olsun gücü elinde tutan kesim iktidarını barındıran ‘yaşlı’ erkeklerdir.

Mekan

Erkekliğin toplumsal roller haricinde nerede oluştuğu, şekillendiği, dönüşüm geçirdiği ve kimliğini bulduğunu açıklamamız gerekir. Erkek kimliğini oluştururken bulunduğu mekanlar bu kimliğin şekillenmesinde aracı rol oynar mı? Yer ve mekanın cinsiyet üzerinde ki etkisi nedir? Yer ve mekan cinsiyet ile ilgili probleme neden olmaktadır. Öncelikle kadınların dışlandığı, sadece erkeğe ait mekânlar kadının misafir gibi olduğu alanlar cinsiyet ayırımına neden olmaktadır. Mesela erkekler hamamı, kahvehaneler, madenler, hipodromlar, stadyumlar, askeri kışlalar, erkek soyunma odaları gibi. Bunların bazılarında, bazı anlarda kadınlar bulunsa da bu mekânların aslında erkek mekânları oldukları gerçeğini değiştirmeye yetmiyor. Diğer problem ise mekânlarda ki iş bölümüdür. Mesela pavyonda, randevuevinde kadının ne yaptığı erkeğin ise ne için orda olduğu titizlikle ayrılmıştır. Kadını ve erkeği ayıran bu mekanların haricinde gündelik hayatta kullanılan ev, iş yeri, ulaşım araçları, sokağın dahil olduğu kamusal alanlar birlikte paylaşılan mekanlardır.

Mekanın cinsiyetçi yapısını göz önüne aldığımızda en şeffaf alan evdir. Çünkü ev ortak bir mekandır ve erkek ve kadın için ayrılmamıştır. Kadın ve erkek için bir alan olan ev için farklı sorular akla gelmektedir? Mesela, evin mülkiyetinin kime ait olduğu, evin kaç odalı olacağı, bu odalar da eşya seçimi nasıl olacak, evin hangi bölümü erkeğe hangi bölümü kadına ait, evde erkeğin yeri neresi gibi sorular ve bu sorulara verilen farklı cevaplar mevcuttur.

Feminist düşüncenin ilk oluştuğu zaman diliminden, yaptıkları araştırmalardan günümüze kadar üzerinde konuşulan özel alan kamusal alan ayrımı kadını ve erkeği uymasına gereken kurallara boğmuştur. Özel alan, mahremiyet alanı dişiliği temsil ederken, kamusal alan, iş yaşamı, ulaşım erilliği temsil etmektedir. Kadın kendini kapalı alan olan özel alanda güçlü, korunmasız kısacası güvende hissederken erkek dışarı alanın sahibidir. Gördüğümüz gibi hegemonik erkekliğin mekânsal bir boyutu söz konusudur. Hegemonik erkekliğin mekânsal rollerine uyum sağlamak, ona uygun davranış tarzında bulunmak ve çelişkiye düşmemek kuşkusuz erkekliğin kuralıdır.

Sınıf

Hegemonik erkeklik, hegemonik sınıfın erkekliği midir? Türkiye’de bir beyaz yakalı erkekliğin yani güçlü, işi olan, heteroseksüel olan, kendini kanıtlamış orta yaş sınıfını,

evi ve arabası olan, işinde profesyonelliği yakalamış, çalışan bir kadınla evlilik yolunda adım atmış erkeğin idealleştirdiğini ve normatifleştiğini söyleyebiliriz.

Popüler Kültür

Türkiye’de popüler kültürün belli bir erkeklik halinin oluşumu ve hegemonikleşmesi üzerinde kısmen şekilsel ve gelip geçici akımlar dışında çok da önemli bir tesiri yoktur.

Din ve Mezhep

Din ve inanç sistemleri toplumu etkisi altına alan, bireyleri bağlayıcı etkisi olan, bireylerin kendisini şekillendirirken dikkate aldığı sistem olup bu sistemin toplumsal cinsiyet oluşturulurken son derece yadsınamaz etkisi vardır. Gerek İslam ülkelerin de gerek başka ülkelerde cinsiyet rejimleri oluşturulurken bağlı oldukları dinin etkisi ile cinsiyet rejimlerini oluşturulacaktır. Fakat İslami kültür, İslami kimlik çok çeşitli olmasından kaynaklı olarak tek bir İslami erkeklik tarifi yapmak mümkün değildir. Türkiye’deki dinsel mezheplerinin bir noktaya kadar kendilerine özgü bir kültür oluşturduğunu ve bu kültürlerin de kendi cinsiyet kimliklerini dinsel kurallar, gelenekler ve ritüeller ile beraber var ettiklerini düşünebiliriz.

Siyaset

Türkiye’de hegemonik erkekliğin pekiştirildiği, kendisini yeniden üretme imkanı bulduğu en önemli alanlardan biridir.

Spor

Erkeğe ve kadına yüklenen roller içinde bulunduğumuz toplum ve toplumun sahip olduğu kurumlar tarafından üretilip inşa edilmektedir. Bundan 200 yıl önce başlanan feminist çalışmalar sayesinde toplumsal cinsiyetin toplumda yarattığı etkiler giderek daha belirgin bir şekilde görünmeye başlanmıştır. Feminizm yaptığı çalışmalar sayesinde kadının aile içindeki yeri ve önemi, özel ve kamusal alanda ki yeri ve önemi, erkek kimliğinin gerisinde kalması gibi konular üzerinde yoğunlaşmış ve kadının toplumdaki önemi kavratılmaya çalışılmıştır.

Sporun doğuşu insanoğlunun birinci toplumsal iş bölümünü gerçekleştirdiği neolitik döneme denk gelir. İnsanların boş zamanlarının artması ile birlikte bu dönem de

nesnel koşullar doğmuştur. Spor tarihi koşullar göz önüne alındığında, boş zamanlarda bir eğlence aracı olarak görülmüş ve erkeklere ait bir yapıymış gibi değerler üretilmesine neden olmuştur. Bu değerler sonucunda da spor etkinlikleri de erkek egemen anlayışın yaşamasına katkı sağlamıştır. Spor erkeğe yüklenen nitelikleri hırsı, rekabeti, agresifliği, meydan okuyucu, aktif taşır. Bunun sonucunda da erkeklik mitleri yeniden üretilmektedir.

3.1.2. Hegemonik Erkekliğin Yol Açtığı Tartışmalar

Cinsiyet farklarına dayalı toplumsal iktidar ilişkilerini anlama çabası, sadece kadın kimliğinin erkek kimliği tarafından ezilmesine ve ötekileştirilmesine sebep olan ataerkil düşünce sistemi ile değil, erkeklerin bu iktidar ilişkilerini ne şekil anlayıp tekrardan üretebildiğine ilişkin soruların sorulmaya başlaması ile ve toplumsal cinsiyet kavramının kuramsal alanda yol gösterici hale gelmesi ile güçlenmiştir.

Toplumda var olan düşünce tarzı neticesinde erkeklik ve erkekliği elinde tutan gücün ne olduğunu anlamak ve açıklamak, bu güç ile iktidar arasında ki bağı ortaya koymak ve bütün erkeklerin var olan bu erkek iktidar için de nasıl yol aldıklarını anlama isteği ve arzusu hegemonik erkeklik kavramının gelişmesine olanak sağladı.

Erkeklik araştırmaları çalışmalarında önemli bir isim olan Connell tarafından hegemonik erkeklik kavramı öne sürülmüştür. Connell ‘Toplumsal Cinsiyet ve İktidar’ başlıklı ilk çalışmasında evrensel olarak var olan ve erkeklerin iktidar ilişkilerini denetleyip nimetlerinden yararlandıkları bir cinsiyet sisteminin varlığından bahseder. Connell(1998)’e göre erkeklik sistemini sağlayan üç yapı vardır. Birincisi, kadın ile erkek farklı işler yaparak farklı konumlar, statüler ve getiriler elde ederek cinsiyet dayalı işbölümüne sebep olurlar. Cinsiyete dayalı iş bölümü, kadını evin içine hapsederek kadının evin içinde yaptığı emeğini değersizleştirir. Görünmeyen emek haline getirir. Erkek ise kamusal alanın kendisine sunduğu imkanlar dahilinde de cinsiyet rejiminin sürekliliğine olanak sağlar. Erkeklik sistemini sağlayan ikinci yapı, bölgesel gelişmişlik düzeyi baz alınarak etnisite, sınıf ve ırk ayrımı doğrultusunda cinsiyet farkları yaratılmasıdır. Üçüncü ve son sistem ise, cinsiyet rejiminin şekillenmesinde cinsellik ve cinsel arzunun rol oynamasıdır. Toplumsal cinsiyet rejimi erkeğin çıkar sağladığı bir rejimdir.

Toplumda var olan rolleri içselleştirmemize neden olan şüphesiz toplumsal kurumlardır. Biz toplumsal kurumlar sayesinde kadına ve erkeğe biçilen rolleri özümseriz hatta hegemonik erkekliği üreten de toplumsal kurumlardır. Devlet, hukuk, var olan yasalar, devletin içinde ki kurumlar, askeriye gibi iktisadi ve kamusal faaliyetler erkeklik değerleri ile yoğurulur.

Hegemonik erkeklik nasıl olursa bir grup azınlıkta kalan erkeğin sahip oldukları güçlü pozisyonlarını elinde tuttuğunu, bunu nasıl meşrulaştırdığını açıklamaya çalışır. İktidarı elinde tutan erkek grubu sayıca azdır, ama bu durum geniş bir erkek kesimin onayı ile beslenen hegemonik bir durumdur. Hegemonik erkeklik pratiklerini onaylama, katılma ya da ses çıkarmama karşısında erkek maddi çıkar elde eder.

Hegemonik erkeklik tartışmaları farklı erkek grupları arasındaki iktidar mücadelelerini anlamayı olanaklı kılar ve aynı zamanda bu iktidar gruplarının nasıl oluştuğu hakkında da fikir sahibi olmamızı sağlar. Farklı erkeklik stratejileri arasındaki hegemonik mücadele baskı ile değil, ikna ile onaylatılan bir iktidar meselesidir. Örneğin, farklı işlerin nasıl erkek işi nasıl kadın işi olarak tanımlandığına ve bunun nasıl cinsiyet hiyerarşileri haline dönüştüğüne dikkat çeker. Erkek egemenliğinin devlet eliyle pekiştirilmesi, örneğin eş cinselliğin suç sayılarak baskı ve yasaklamaya maruz kalması gibi uygulamalar eril iktidarın daha da görülür hale gelmesine sebep olmaktadır.

(Donaldson,1993:645). hegemonik erkekliğin sadece kadınların itaatini ve bağlılığını sağlamakla kalmadığını, hegemonik erkeklik konumunda bulunan az sayıdaki erkeğin kendi konumunu evrensel-toplumsal teknolojik gelişmenin itici gücü olarak sunmayı başararak öteki erkekler üzerinde deneyim sağlayabildiğini ve bu nedenle hegemonik olmayı başardığını dile getirmiştir. Donaldson, hegemonik erkekliğin inşasında heteroseksüelliğin merkezi rolünü vurgulamış ve hegemonyanın erkek cinselliği içinden gelişip gelişmeyeceğini sorgulamıştır.

Hegemonik erkeklik kavramı ile toplumsal cinsiyet sistemi kavramının birlikte kullanılması ile erkeklerin homojen bir ' çıkar grubu' olarak ele alınması arasında nasıl bir ilişki vardır? Erkekler kendi aralarındaki hiyerarşi ve sömürü ilişkileri ne olursa olsun, kadınlara karşı konumlarını savunmak ve kadınlarda bunu değiştirmek

zorundadırlar. Kadınlar ve erkekler ortak çıkar etrafında kurulan biyolojik olmasa da toplumsal ve siyasal olarak bütüncül kimlikler olarak inşa edilirler.

(Hearn,2004:55-7). hegemonya kavramını erkeklik araştırmalarında kullanmış ve hegemonik erkeklikten değil, erkek hegemonyasından bahsetmek gerektiğini söylemiştir. Hegemonik erkekliği beyaz yakalı, orta sınıf, orta yaş, heteroseksüel, Anglosakson, batılı, Hıristiyan olarak tanımlar. Egemen erkeklik değerlerinin risk almaktan kaçınmama, fiziksel sertlik ve dayanıklılık, rekabetçilik, benmerkezcilik olduğunu vurgular. Hegemonya dediği hem erkeğin hem de kadının onayını alan ataerkil bir sistemdir. Hegemonik erkekliği, bağımsız bir sistem olarak sadece kültürel temsiller bütünü olarak ele almamak gerektiğini vurgulayarak iktidar ilişkileri ile bağını, kurumsal yapılar ile olan kopmaz içsel birlikteliğini analiz edecek bir işlevselliğe kavuşturulması gerektiğinin altını çizer (Hearn ,2004: 55-7).

Hegemonik erkeklik yerine Hearn ‘erkek egemenliği’ kavramını önerir. Erkek kadın olmaktan farklı bir kategori oluşturarak hegemonik erkeklik değerlerini normalleştiren, toplumsal süreçlerin işleyişi ile ortaya çıkan erkek egemenliğinden bahseder. Farklı erkeklikler hakkında, erkeklerle kadınların ilişkilerinde farklı sınıflamalar sistemi vardır. Bu sınıflamalar farklı erkeklik biçimleri yaratır. Bu farklılıklar, örneğin piyasa da zengin ve başarılı erkek profili çizen bir erkek hegemonik erkeklik tanımlamalarını etkileyecektir. Erkeklerin diğer erkekler tarafından, kadına yönelik davranış ve tutumları sıradan ve doğal olarak tanımlandığında egemenlik normal karşılanacaktır.

3.2. Erkeklik ve İktidarı

Erkeklerin ataerkil iktidar ile olan ilişkilerini anlayabilmemiz için, bir erkeğin doğduğu andan itibaren ataerkillikle nasıl bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymamız gerekir. Nesne ilişki teorisyenlerinden Nancy Chodorow, çocuğun doğar doğmaz gördüğü, duyduğu, ilişkiye geçtiği kişinin annesi olduğunu belirtir. Çocuk annesine bağımlı olarak doğar ve kendisini onunla tanımlar. Onunla bir ortak yaşam içindedir. Çocuğun ilk deneyimleri annesi vasıtası ile kadınlar dünyasında geçer. Özellikle bu erkek çocuk için çelişkili bir durum yaratacaktır.

Erkek çocuk kendisine uygun kimlik edinirken öncelikli olarak babasını be başa bir erkeği rol model alır. Erkek çocuğunun babasını rol model alabilmesi için onunla yakın temas kurması gerekir. Sürekli anne ile irtibat halinde olan erkek babası ona uzak olduğu taktir de modelini oluştururken zorlanacaktır. Bu zorlanmadan kaynaklı olarak da erkeğin kendisine yarattığı kimlik durumsal bir kimlik olacaktır.

(Gilmore,1997:194-195). erkek çocuğunun anneye olan ilk bağımlılığının ataerkillik için her zaman büyük soruna yol açtığını hatta ataerkilliğin işleyiş temelini burada aranması gerektiğini ifade eder. Annesi ile olan kuvvetli bağıni kopararak reddeden oğlan çocuğu kamusal olarak kabul edilmiş olan kendi erkek kimliğini edinmeye çalışır. Babasının koşullar olarak oğlundan uzak kalışı, oğlu ile yakın bir bağ kuramaması çocuğun kimlik edinmesinde zorlanmasına neden olur.

Ataerkil sistem toplumu sarıp sarmalamış örümcek ağı gibi tüm toplumu kendine çekmiştir. Bu sistem içinde kurgulanmış birçok erkek kimliği vardır. Gerçek ve somut bir erkek kimliğine sahip olamayan erkek kendini bu ağ içinde şekillendirmeye çalışır. Fakat somut bir erkek modeli bulamadığında erkek kimliği şekillendiremeyince ataerkil ideoloji içine hapsolacaktır.

Tüm toplumlarda ideal hale gelmiş kimlikçikler vardır. Bu kimlik parçaları- güçlü, kuvvetli, koruyucu, hakim- toplum tarafından sorgulanmadan kabul edilir; çünkü erkek tarafından bu parçalar saygın kabul edilir.

Erkekler kendilerini var eden patriarka içinde rahat hareket etmektedir. Kadınlar sistemin kendilerine dayattığı roller neticesinde her an her saniye erkek hapsindedir. Her kadın genelde bir erkeğin koruması ve kontrolü altındadır. Erkekler ataerkil sistem içinde eziliyor ve ona boyun eğmek zorunda kalsalar da belirli bir politik ve ideolojik iktidarı paylaşır. Paylaşılan bu iktidar, hiyerarşi içinde erkeğe özgürlüğü tanır.

3.3. Erkekliğin Toplumsal İnşası

Erkeklik, bir sosyal pozisyon, bir dizi uygulama ve bu bir dizi uygulamanın etkilerinin kişiler, ilişkiler, kurumsal yapılar ve küresel egemenlik ilişkileri üzerinde

şekillenmesidir. Buna göre erkeklik, cinsiyete bağlı olmaksızın kişiler tarafından erkeklığe özgü uygulamaların benimsenmesi yoluyla elde edilebilecek bir sosyal konumdur. Erkeklik, “erkeksi” olarak tanımlanan bir dizi uygulama ve vasıftan oluşmaktadır.(Connell,1995).Sosyal bir konum ve erkeksi olarak tanımlanmaya elverişlilik sağlayan bir dizi uygulama olan erkeklik, toplumsal cinsiyet düzeni içinde üstün değer atfedilen ve erkek biyolojik cinsiyetine özgü kılınan karakteristik özellikler bütünü olarak da tanımlanabilir. Erkeklik, her ne kadar sosyal bir konumdan ibaret olarak farklı cinsiyetlerin kullanımına açık bir dizi uygulamadan oluşan bir kavram olarak görülse de, toplumsal cinsiyet düzeni içinde bireylerin biyolojik cinsiyetleri üzerine kurulmuş olan toplumsal cinsiyet rollerinin kesin ve net biçimde ayrıştırılmış olması nedeniyle erkeklik erkek cinsine uygun görülmektedir.

Erkeklığın sosyal bir konum olarak tanımlanması, erkeklığın erkeklere özgü uygulamalar ve özelliklerden ibaret sayılmasının toplumsal olarak üretilmiş, yapay ve değiştirilebilir olduğunun vurgulanması içindir. Dolayısıyla, erkeklik belirli bir kültürde inşa edilen, üretilmiş bir kavramdır ve her ne kadar farklı erkekliklerden bahsedilebilirse de egemen erkek üstünlüğüne dayalı erkeklığın etkileri evrensel düzeyde görülmekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin asıl kaynağını teşkil etmektedir. Belirli bir kültürde erkeklığın nasıl inşa edildiği konusunda gelişmiş bir fikre sahip olmadan erkeklerin tavır ve davranışlarının eşitlikçi bir perspektifle nasıl değiştirilebileceği konusunda eksik fikir yürütülmüş olur. Bunun için, erkeklığın toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde inşa edilmesini ortaya koymak gerekmektedir (Ruxton,2004).

Toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde erkek olmaya (erkeklığe) dair karakteristik özellikler, erkekler tarafından sosyalleşme süreçleri ile öğrenilmekte ve benimsenmektedir. Erkekler büyüme süreçleriyle birlikte içinden geçtikleri sosyalleşme sürecinde, kadınlar üzerinde egemenlik kurmayı da kapsayan güç veya iktidarla özdeşleşirler(Ruxton,2004). Başka bir ifadeyle erkekler, toplumsal cinsiyetçi yapı içerisinde ister birey olarak isterse farklı gruplara mensup erkekler olarak güç ilişkileri üzerinden tanımlanmaktadırlar. Erkeklerin güç veya iktidarla ilişkileri farklı şekillerde kendini göstermektedir: Güce sahip olma, gücü üretme ve gücün kendisi olma. Toplumsal cinsiyetçi yapı içerisinde erkeklerin yaşamları güce sahip olmak, güç üretmek ve gücün kendisi olmak biçiminde inşa edilmiştir (Connell,2002;2003).

Bu anlamda güç yalnızca sahip olunan bir olgu olarak kalmamakta, toplumsal cinsiyet gibi inşa edilmekte, meydana getirilmektedir. Gücün meydana getirilmesi ise ustaca ikna ve fiziksel şiddet gibi tamamen erkek faaliyetleri tarafından sürdürülmektedir. Güç, erkeklerin yalnızca kadın ve çocuklar üzerinde değil, aynı zamanda birbirlerine karşı da geliştirdikleri bir olgudur. Bu durum günümüzde genel bir ifadeyle “erkeklik” olarak tanımlanmaktadır(Connell,2002;2003). Gücün meydana getirilmesine ek olarak erkeklerin gücün kendisi olarak da iktidarlarını sürdürdükleri belirtilmişti. Bu çerçevede, erkek olmak çoğu zaman bir güç meselesi olarak algılanmakta; erkeklerin tecrübeleri, motivasyonları ve hatta bazı durumlarda kendilerini algılamaları da güç üzerinden olmaktadır(Connell,2002;2003).

Toplumsal cinsiyet düzeni içinde erkeklerin güç ve iktidarla özdeşleşmeleri, toplumun güçlü grubunu oluşturan erkeklerin kadınlardan bakım, beslenme gibi belli hizmetleri almaları gerektiği gibi bir kabulü de içermektedir. Erkeklerin güç ve iktidar üzerinden tanımlanmaları, korku ve üzüntü başta olmak üzere duygularıyla baş etme, duygularını bastırma gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. Bu durum erkekler tarafından yaşantılarının ileriki dönemlerinde çoğu zaman öfke biçiminde yansıtılmakta ve erkeklerin öfkeyle birlikte ortaya koydukları şiddet içerikli davranış ve tutumlar, birer erkeklik özelliği olarak sosyo-kültürel açıdan onay görmektedir. Bu onay çoğu zaman, başta kadınlar olmak üzere toplumun ikincil tabakasını oluşturan kişilerin yanlış davranışlarını düzeltmek için şiddetin zorunlu olduğu anlayışını beraberinde getirmekte ve şiddeti meşrulaştırmaktadır. Erkekliğe dair ortaya konulan bu tutum ve davranışlar sonuç olarak eşitsizlik başta olmak üzere pek çok toplumsal sorunun kaynağı olan sağlık, cinsellik ve aile hayatına ilişkin problemleri de beraberinde getirmektedir(Ruxton,2004).

Erkekler, erkekliğe dair rollerini içselleştirmiş yetişkin birer birey olduklarında toplumsal cinsiyetten kaynaklanan ayrıcalıklarla daha fazla hak ve egemenliğe sahip olduklarına ve sonuç olarak kadınların beşikten mezara dek kendilerine hizmet etmeleri gerektiğine bilinçli veya bilinçsiz olarak inanmaktadırlar. Bu durum inkâr edilir veya sorgulanırsa sonuç çeşitli şiddet türleri olarak ortaya çıkabilmektedir. Burada belirtilmesinde yarar vardır ki pek çok kadın bütün anlatılan süreçlerde kendilerinin ikincil konumlarını içselleştirmekte ve bunu normal karşılamaktadır. Bu yüzden, habitus terimi yalnızca tek veya toplu olarak erkeklikle ilgili olmayıp bütün bir kültürün inşasıyla ilgilidir(Ruxton,2004).

Erkekler toplumsal cinsiyet tarafından kendilerine uygun görülen biçimde güçlü ve dayanıklı olmaya çalıştıkça, erkekler arasındaki ilişkiler de güç gösterisi ve rekabet yollarıyla kendini göstermektedir. Bu açıdan, erkeklığe dair özellikler erkekler tarafından hem erkeklere hem de kadınlara karşı sürekli biçimde ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde kadınlık ve erkeklığe dair özellikler kesin sınırlarla ayrıştırıldığından, kadınlık özelliklerini kendilerinde barındırmamada erkekler için bir diğer ispat konusu olmaktadır(Ruxton,2004).

3.3.1. Aile ve Sınıf Dolayımın da Erkeklik Oluşumu

Endüstriyel kapitalizmin gelişiminin başından itibaren, küresel çapta sömürgeci sistem olarak ortaya çıkan kapitalist sistem, dünyanın geri kalanına hükmetmesi makul olan 'beyaz- batılı' sıfatlarına sahip bir tür üstün insanın, erkeğin ortaya çıkışına zemin hazırladı. Bu gelişim,' barbar, ilkel topluluk kültürünün' teknoloji ile aydınlanmış erkek kültürü tarafından yönetilmesi temasına dönüştü. Modern zamanın erkek egemen söylemlerinin kökeninde, kapitalizmin maceracısı olan 'batılı erkeklerin', 'doğulu erkekler' üzerindeki farklılıklarını tanımlamaları yatmaktadır. Kendini üstün gören ve dünyayı yönetme hakkına sahip olduğu görüşünü savunan batılı erkek, zamanla doğulu erkek imajını da üretmiştir.

Eril tahakküme dayalı modern toplumların oluşumunda güçlü merkezi devletlerinde rolünün olduğu gerçektir. Özellikle çok sayıda erkeği vatandaş asker yapan ulusal orduların ortaya çıkışının patriarkal gücün kurumsallaşmasında stratejik önemi vardır. Ulus devletlerin temeli olan erkeklerden oluşan kitlesel ordular savaşlar boyunca gelişip güçlenmiş ve sömürgeci eril ideolojinin kurumlaşmasına yol açmışlardır.

Modern cinsiyet rejimleri cinslerin ikili karşıtlığına ve aralarında ki hiyerarşik düzene dayalı kadınlık-erkeklik tanımlarına dayanır. Bu zihniyet kapitalist sömürge düzeninin dünya çapında ki gelişimine paralel ortaya çıkmıştır. Modern cinsiyet rejimleri çoğu zaman toplumsal olanın cinsiyetlendirilmesi yolu ile işler.

Batı da 18. Yüzyıla kadar kadınların erkeklerden farklı olduğu, daha aşağı ve gelişimini tamamlamamış bir varlık olduğuna inanılmıştır. 19. Yüzyılda burjuvazi kendini aristokratik ayrıcalıklar karşısında güçlendirme gereksinimine çare olarak

geliştirdiği ‘özel alan’ ve ‘kamusal alan’ ayrımı cinsiyet farkları ve hiyerarşileri ile ilgili ayrıma dönüştürmüştür. Modern erkeklik tanımları da bu dönemin ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Endüstriyel kapitalizmin fabrika sistemine dayanması, çalışma-üretim alanı ile ev – hane iki ayrı alan haline getirerek birbirinden kopmalarına neden oldu. Bu durum ekonomik, kurumsal, ideolojik ve politik anlamda kadın erkek arası ayrımları da beraberinde getirdi. Bu alanların cinsiyetlendirilmiş mekanlar olması ile hiyerarşi meydana geldi ve bu modern toplumun bir özelliği sayılmaya başlandı. Endüstriyel üretim alanlarının kol gücüne dayalı ücretli işçisi olan erkek ile ailenin geçimini sağlayan aile reisi olarak erkek konumları çatışmaya başladı. Bu çatışma hem piyasada rekabet edip çalışan hem de aile reisi olan erkeğin yeni dönüşümüne yol açtı.

Eril ve dişil alanların kamusal ve özel alan ayrımına tabi tutulması modern dönem ile gelişme gösteren kapitalizm ruhunu benimseyen toplumdur. Bu özel alan ile kamusal alan ayrımının yapılmasının sonrasında üretim ve yeniden üretim ayrımı yapılmış ve yapılan bu ayrım sınıf temelli olan cinsiyet temelli ayrıma neden olmuştur.

Endüstri sonrası toplumda geçim sağlama erkek emeği eşitliğine dayalı egemen erkeklik tarzları önemsizleşmeye başlamıştır. Bir yanda işsiz, yoksul erkeklik imajı hakim iken diğer yanda iş adamı erkeklik profili ortaya çıkmıştır. Toplumsal sınıf-erkeklik ilişkisi bulanıklaşmakta, erkeklik inşa stratejileri tüketim, boş zaman aktivitelerine dönüşmekteydi. Bir yandan da giderek artan sosyal dışlanmalar kadın ağırlıklı hale geliyordu.

Erkeğin hem çalışan erkek hem de baba rolüne bürünmesi erkeklik değişimlerine ve belirsizliklere yol açmakta bu da ‘erkeklik krizine’ sebep olmaktadır.

Sanayi sonrası toplum modeline doğru değişim, üretimin odak noktasının imalat sektöründen hizmetlere kayması ile değişime uğramaktaydı. Evli kadının iş gücü piyasasına katılımı, yarı zamanlı çalışmanın yaygınlaşması, değişen aile biçimleri ve işsizlik olgusu bu değişimin göstergesiydi. Bu olgular, toplumsal sınıflar arasındaki yeni cinsiyet ayrımlarına doğru yol almaktaydı.

Endüstriyel kapitalizm çağında ‘modern erkeklik’ değerlerinin kurulduğu alanlardan biri de çalışma hayatıdır. Erkekliğin önemli boyutlarının bir kısmı işyerin de kurulmaktaydı. Çalışma ilişkileri tek bir ağdan oluşmaz. Bu ilişkiler ev, aile işyeri, özel ve kamusal alan gibi birçok ilişki ağını barındırır. İnsan gereksinimlerini karşılamak amaçlı yapılan işler, sadece ekonomik bir iş olarak tanımlanamaz, aksine her zaman toplumsal yaşamın içinde ekonomik ile sosyal olanı ayırıştırmanın olanaksız olduğu bağlamlarda gerçekleşir. Bu anlamda endüstriyel kapitalist toplumlarda’ çalışma ahlakı ile özdeşleştirilerek inşa edilen erkeklikler endüstrisi sonrası toplumlarda krize girer; çalışma yaşamında ki değişimler işgücü piyasasındaki çalışma biçimleri tam günlük çalışmadan esnek ve belirsiz çalışma biçimlerine doğru değiştikçe erkeklik kimliğinin inşa stratejileri de bu değişimden etkilenir. Kapitalizm çağında erkek demek, herkesin kabullendiği, uygun bulunduğu çalışma prensibine ve ahlakına sahip olmaktır.

Ekonomik, kültürel, sosyal sermayeleri düşük erkeklerin kendilerini başarılı ve toplumda saygın bir yeri olan bir erkek olarak görülebilmeleri bir aileyi geçindirip yönetebilmelerine bağlıydı.

3.3.2. Küreselleşme ile Değişen Erkek İmgesi

Küresel kapitalizmin yarattığı iktidar ilişkileri aynı zaman da küresel cinsiyet rejimi de üretmektedir. Küresel düzeyde var olan güç ilişkileri cinsiyetlenmiş anlamlar ve imgeler içine gömülüdür. Kapitalizm ile birlik de gelişen ‘üstün beyaz erkek’ bugünün küresel ticaret ilişkilerinin temelini oluşturur. Connell cinsiyetlendirilmiş küresel iktidar rejiminin, küresel iş adamı imajı ile beslenen küresel cinsiyet düzenine dönüştüğünü ifade eder. Connell’e göre küresel cinsiyet düzeninin iki farklı boyutu vardır. Öncelikle bu düzen mevcut cinsiyet ilişkileri arasında ilişki kuruyor ve bunun üzerine kendi cinsiyet rejimini zorluyor. Küresel cinsiyet rejiminin uluslararası ilişkiler aracılığı ile bağlantılı olduğu farklı yerel kültürler üzerindeki etkisi, buralardaki patriarkal düzenleri daha eşitlikçi düzenlerle değiştirmek olmuyor. Küresel cinsiyet rejimini inşa eden ikinci boyut küresel linkler aracılığı ile yaratılan cinsiyet rejimine bakmalıyız. Yeni gelişen küresel şirketlerin katı cinsiyetçi iş bölümü içeren istihdam yapıları, uluslararası örgütlerin ve devletler sisteminin sürdürdüğü diplomasi ilişkileri mevcut cinsiyet rejimlerini sürdürmeye çoğu zaman hizmet eder.

Kapitalizm ile birlikte değişen erkek imgesi yoksul alt sınıf erkeklik üretmektedir. Yoksul alt sınıf erkeği, hem piyasanın işçisi hem de ailenin reisi olurken ev içinde tahakkümcü ev dışında ise maço erkeklik simgesini yansıtır. Bu erkekler para kazanamayarak saygın bir statü elde edemediklerinden, egemen erkeklik statülerini gerçekleştiremediklerinden dolayı öfke ve eksiklik duygusu yaşamaktadır. Alt sınıf erkeklerin şiddet yanlısı olması orta sınıf erkeklere göre daha fazladır. Meslek sahibi orta sınıf erkeklerin ev içinde daha eşitlikçi olduğu, çünkü ailenin geçimini sağlamanın, para kazanmanın ve toplumda saygın statü sahibi olmanın verdiği özgüvenle erkeklerin kendilerini daha güvende hissettikleri ve bu nedenle şiddete başvurmadıkları gözlemlenmiştir; fakat orta sınıf erkeklerin kadınların sunduğu ev içi ücretsiz emekten vazgeçemedikleri aksine buna bağımlı oldukları da iddia edilmektedir. İşçi sınıfı erkeklerin, orta sınıf erkeklerden farklı olarak toplumdaki sosyal güvenlik kurumlarından yeterince destek almadığı için, kendi ailesinden aldığı desteği yitirmemek uğruna, çatışmacı değil uyumcu bir aile ortamını sürdürme yanlısı olabileceği de vurgulanır.

İşsiz kalma, iş bulamama ev içinde ki erkek iktidarını tehdit eden önemli bir alandır. İş dünyası, erkeklik ile ekonomik bağımsızlığı yan yana değerlendirmek için cinsiyet rejimlerine önemli bir strateji alanı sunar. Erkek için işsizlik sadece güven kaybı değil, aynı zamanda da erkeklik kaybıdır.

Alt sınıf erkeklerin ekonomik durumlarındaki olumsuzluklar yüzünden öfkeli, fakat bu öfkeyi ekonomik sistemin dışındaki nedenlere bağlayan eğilimlere de sahiptirler. Bireysel başarıyı fetişleştiren grup üyeleri kendi başarısızlıklarını başkalarına, 'ötekilere' bağlama eğiliminde olurlar.

3.3.3. Gelenekselden Moderne Erkek

Erkeklik modellerinin nasıl ve ne zaman ortaya çıktığını sorgularken, kapitalizmin farklı gelişim dinamikleriyle toprağa bağlı üretimden kopuşa ve kentsel-endüstriyel topluma katılmaya paralel olarak gelişen aile yapılarını göz ardı edemeyiz. 19. Yüzyılın başından itibaren kapitalist piyasanın gelişimi ile erkek iş gücünün sanayi işçisine dönüşümü ve tarımsal üretimin temel birimi olan hanenin işlevini yitirmesine neden oldu. Bu dönüşüm sonucu üretim ve kamu alanlarının dışına itilen 'modern

aile' modelleri gelişti. Bu değişim akrabalık-kandaşlık sistemine dayalı geniş aile, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte çekirdek aile doğru gerçekteşti. Farklı farklı aile modellerinin ortaya çıkışında belirleyici olan bölgesel özelliklere, evlilik biçimleri ve doğurganlığın değişimi gibi çoklu faktörlere ağırlık veren açıklamalar yapıldı.

Aile modellerindeki değişime erkeklerin aile içindeki otoritesindeki değişim açısından bakılırsa, baba-oğul arasındaki iktidar mücadelesi farklı şekillerde gerçekteşmektedir. Hanede ki en yaşlı ya da güçlü erkeğin otorite altında cinsiyete ve yaşa dayalı patriarkal hiyerarşilerin yerine, bir kadın ve erkek arasındaki aşka, mahremiyete, sevgiye dayalı modern aile geçmiştir. Modern aile babanın mutlak otoritesinin yerini kadınla erkeğin karşılıklı gönül ilişkilerine bıraktığı feministler tarafından sorgulanmıştır. Feministlere göre ister babanın ister kocanın iktidarı olsun kadınlar ve çocuklar üzerindeki erkek hakimiyeti hüküm sürmektedir. Yaşlı erkek iktidarı yerine, kendi ailesini kurup geçimini sağlamak için kapitalist piyasada emeğinin satan genç erkeğin iktidarının geçmesi erkek egemenliğinin farklı biçimidir. Bu sayede değişen tek şey aslında erkek egemenliğinin kadın egemenliği üzerinde değişimi değil, babanın erkek çocuk üzerindeki hakimiyetini son bulmasıdır.

Modern aileye bağlı cinsiyet rejiminde aile reisi olarak kocanın sahip olduğu güç ve yetkileri göz önüne alırsak yani eril iktidarın tanımını da ona göre yaparız. Karısının faaliyetlerini denetleme, izin verme, onaylama otoritesi çokeşliliğin açık ya da kapalı kabulüne dayalı cinsel özgürlük ve cinsel ahlakta erkek üstünlüğünü sağlayan çiftte standart erkek çocuklara karşı aile, okul, gibi yerler de kayırma yapılması; erkek iktidarının kuruluşuna hizmet eden iktidar stratejileri arasında modern ailedeki cinsiyete dayalı iş bölümünün erkekleri ayrıcalıklı kılan yapısı, erkek egemenliğinin göstergesidir(Carrigan ve diğ. 1985:571). Geçimden tek başına sorumlu hale gelen erkek otoritesini babasından değil, modern bir toplumun modern bir piyasa içinde kazandığı paradan alıyor ve buna bağlı olarak yeni bir erkeklik tarzı geliştiriyor. Bir yanda, kapitalist sermayenin akıllı olacak burjuva erkeklerin kendilerini bağımsız birey ve egemen vatandaş olarak tanımladıkları bir erkeklik inşası gelişirken, diğer yandan kapitalizmin yeni üretici sınıfının erkek işçisi kapitalist piyasada kazandığı yeni konumla kendini kendi kaderini yaratan özgür erkek olarak sunar(Kimmel,2002). Bu tarihsel dönüşüm, baba otoritesine tabi erkeklerin geleneksel ataerkillik dünyasından kopuşu olan gelişimi tetikleyerek babadan oğula geçecek olan eril değerleri de sorunlu

hale getirdi. Oğul kendi yolunu kendi keşfetmek zorunda kalınca eril tahakküme dayalı cinsiyet rejiminin işleyiş mekanizması da değişime uğradı. Özellikle mülkiyet – miras dışı kalmış, orta-alt sınıf mülksüz erkekler açısından erkekliği kuran başarı hazır olarak babadan devralınacak miras olmaktan çıkmış; genç erkeğin kendi çabası ile kazanılacak bir şey haline gelmiştir.

4. BASTIRILMIŞ KADINLIK

Adam: Ben adamım diyordu. Kadın anlıyor ve susuyordu. Kadın hayatı boyunca erkek olmayı babasından, ağabeyinden, kocasından öğrenmişti çünkü. Sonra birden aklına geldi. Ben neden kadını diyemiyordum? Onu engelleyen neydi? Cinsiyeti mi yoksa toplumsal cinsiyeti miydi? Kadın birden adamın kendisine söylediği sahneyi tam tersi hayal etti fakat olmuyordu, yakışmıyordu. Çünkü kadın hayatı boyunca anlayan tarafta olmuştu. Konuya kısa bir hikaye ile giriş yapmak istedim. Erkekler neden her olayda ‘erkekliklerini’ söylüyordu? Neydi bu kadınlık-erkeklik davası? Erkeğe sen çok gururlu fakat güçlü bir erkeksin dediğin de erkekliği kabarıırken, sen çok merhametli fakat erkekliği zayıf birisin dediğinde çıkardığı kavga neyin nesiydi? Neydi ki bu erkeklik?

İnsanın kaderi daha doğmadan mı çiziliyordu? Erkeklik doğası kaderle mi belirleniyordu? Kız çocuk- oğlan çocuk ayrımı daha doğmadan yapılmıyor muydu? Bu soru sorulduğunda verilen cevap hayırlısıyla doğsun da kız da bizim oğlanda bizim değil miydi? Bu yanıtı belirleyen neydi? Belki de anne oğlu olursa ilerde ona bakıp bakmayacağını, kızının ise her daim yardımcısı olacağını düşünüyordu; babası ise oğlu olursa soyadını sürdürür, kızım olursa evlenip gider olarak mı düşünüyordu? Aslında bu düşüncenin altında ekonomik gerekçeler yok muydu? Oğul eve kız getirirse kız aileye yardımcı olur, kız gelin gidince başkasına döl olur düşüncesi yok muydu? Geleneksel toplumdaki güç gösterileri olan toprak mülkiyeti, tarlalar, inekler, altınlar arasında fallus da mı yer almaktaydı? Fallus yani erkek cinsel organı erkeğin gücünü gösteren simge miydi? Aslında bu fallus erkeğin başına bela olacaktı. Çünkü, fallusa toplumsal cinsiyet baskısı uygulanacaktı. Kadın fallusun cinsel simge olmaktan daha çok bir güç ilişkisini temsil ettiğini erkekten önce görmüştü. Erkeklik, görevleri, rolleri, beklentileri önceden belirlenmiş bir kurumdu. Evin içi kadının, evin dışı ise erkeğin alanı olarak belirlenmişti. Dünya erkeğin evi, ev kadının dünyasıydı.

Her toplum kadın ve erkeğe farklı biçimler bulmuştur. Çünkü, erkek kadın birlikteliği insan türünün çoğalması için zorunluydu. Çocuklar doğacak ve insan türü yaşayacaktı. Gelenekler, töreler kadını zayıf bir konuma sokmuştur.

Aslında aşırı erkeklik yüklenen erkekte sahip olduğunu gücünü kaybetme korkusu ile baş başadır. Örneğin, çocukken senin pipini keserim, yetişkinen senin erkekliğin bu mu şeklinde yaftalara maruz kalan bir erkekte aslında ölmüş bir erkektir. Önemli olan ne kadın ne de erkek olmaktı, önemli olan sadece insan olduğunun farkına varabilmektir. Erkekliğe atılan adımlar vardı. Bir erkeği erkek yapan ilk adım neydi? Tabii ki erkekliğin ilk adımı sünnettir. Sünnet çağına gelmiş çocuk şaşalı bir törenle erkekliğe adımını atardı. Peki kadının kadınlığa ilk adımı neydi? Neden bundan bahsedilmiyordu? Çünkü, kadınlığa atılan ilk adım utanç vericiydi, kadınlar bunu saklamalı kimseye söylememeliydi. O kadının mahremiydi. Çocukluktan genç kızlığa atılan adım ıslak ve kirliydi.

Geleneksel toplumun hayatında sevgi ve saygı kavramları değişiktir. Sevgi zayıflıktır, suçluluktur, utanç vericidir ve gizlenmelidir. Saygı ise zorunluluktur, töresel biçimleri vardır ve kesinlikle uyulması gerekir. Bu yaşama biçiminde özgürlük, kurallara bağlı yaşamaktır. Geleneksel toplum kendi içinde bütünlüğü olan bir sistemdir. Sistemin en önemli yanı da güvencedir. Bu güvence toplumsal, ekonomik, psikolojik güvencedir. Kurallara uygun yaşayan insan içinde bulunduğu toplumun güvencesi altındadır. Bu güvencelerin dışına çıkmayı göze almak, ölmeyi göze almaktır. Bu yaşam biçiminde bir kadınla bir erkeğin gidip de kendilerine yaşayacak bir yer buldukları zaman yapacakları nelerdir? Gidip bir toprağa yerleşmek, toprağı ekip biçmek, çocukların doğmasını ve büyümesini sağlamak...

Ekonomi dışı açıldıkça, toprak yerine para ekonomik birim olmaya başlayınca yerleşme birimleri genişleyip büyük kentler doğdukça bu değişime uygun değer yargıları da değişti.

Gelenekselden çağdaşa giden bir yol çağdaşlaşmanın temelinde ekonomi vardı. Kapalı aile ekonomisinden dışı açılan, büyüyen ekonomiye geçiş. Büyük yerleşme merkezlerinin kuruluşu. Kentleşme aile içi dayanışmanın gevşemesi. Bunun yerini iş arkadaşları, komşular, yeni duygular ve yeni düşünceler aldı. Sevginin gizlenecek,

utlanacak bir Şey olmadığının, tersine gösterilmesi gereken bir duygu olduğu benimsendi. Saygının yeniden biçimlenmesi eski, büyüğe, yaşlıya, egemen olana gösterilen zorunlu saygı değil, hangi yaşta olursa olsun insanın emeğine ve çabasına saygı biçimine dönüştü. Kan bağının yerini duygu ve düşünce bağları aldı. Yaşama çevresini kendisi ve ailesi ölçeğinden çıkarıp, içinde yaşadığı toplum ölçeğinde genişletti.

Çoğu zaman erkek kadının, kadın ise erkeğin deđiŐtiđine inanır. Aslında bu durum tamamen görmeyi bilmemek ile alakalı bir durumdur. Sadece bakıyoruz, bakıp geçmekle yetindiğimiz için. Beş duyu organımızı kullanabiliyor muyuz? Ne söylendiğini anlıyor ne işittiğimizin farkına varıyor ne de gördüğümüzü anlamlandırıyor biliyor muyuz? Belki de alışkanlıklar duyarlılığı azaltmaktaydı.

Kadın olmak neydi? Kadın olarak doğmak mıydı? Kadın olmak kadına özgü diye bilinen işleri yapmak mıydı? Kadın olmak yumuşak, Şefkatli, yardım sever olmak mıydı? Kadın olmak erkeğe bağımlı olmak mıydı? Bu Şekil de düşünen insanlar genel de kadın bedeninin çocuk doğurmak için hazırlandığını, görevleri çocuk bakmak ve ev hizmetlerini görmek olduğunu düşünürler.

Tarihin ilk çağlarından beri erkek- kadın arası ilişkiler farklıydı. Erkek avlarken, kadın beslenmek için doğadan ot toplar ve avı piŐirmekle meşgul olurdu, yaşlı kadın ise hasta bakımını üstlenir, otlardan ilaç yapardı. Kadın olmak erkeklerin gözünde kadın imgesine sahip olmaktı. Aslında kadın olmak kadın olma bilincine sahip olmaktır. Kadın olma bilinci de erkeğe arkadaş, çocuğa anne, topluma yararlı katkısı olan yurttaş ve insanlığın gelişimini kavrayan insan olmak demektir.

Birçok kadını mutsuz eden temel etmen bir işe yaramadığını düşünmesidir. Çünkü, yaptığı işler kendisini ruhsal açıdan doyurmamaktadır. Erkek bu durumu göremediği için kadının neden mutsuz olduğunu anlayamamakta ya da mutsuzluğun sebebini kendinde aramaktadır. Kadınlar gerek iş yaşamında gerek aile yaşamında hak ettiklerini göremedikleri zaman iş yerinde mobbing uygulamasına evde köle muamelesine maruz kalmaktan ötürü sıkıldıkları için bu durumun ruhsal açıdan kendilerini kötü duruma soktuğunu ifade ederler.

Erkekler ve kadınlar dünyayı nasıl paylaşmakta? Mutfak kadının, rahat koltuk erkeğin... aslında paylaşmak yerine çoğu zaman sahipleniyoruz. Elimizdeki şeylere sıkı sıkıya sarılır, nefes almasınlar diye elimizden geleni yapar sonrada neden daralıyoruz deriz. Günlük deyimlerimize bir göz atmak istiyorum. Hayat erkeği dediğimizde, başarıya ulaşmış bir erkeği anlarız. Hayat kadını dediğimiz de bir fahişeyi anlarız. Birin de yüceltme diğerin de aşağılama vardır. Toplumsal bilinç kadını aşağılamaktadır. Ev kadını dediğimiz de ev işlerinden sorumlu kadın akla gelirken, ev erkeği evine düzenli gelen içkisi, kumarı olmayan kısacası ev dışında hayatı olmayan erkek anlamına gelmektedir. Geleneksel kültürümüz erkeklere ve kadınlara bu şekil de dünya paylaşmış. Neden mi? Çünkü, paylaşmayı bilmiyoruz.

Toplumda, kültürde, siyasette, çalışma hayatında, bilim de de paylaşmayı bilmiyoruz. Örneğin, gazeteler de bilim adamlarının söylediğine göre... diye devam eden birçok yazı görmek mümkündür. Bu durum kadınlara yapılan en büyük haksızlıklardandı ve bilimin erkek merkezli olduğunu gösteriyordu. Son yıllarda bu terimin bilim insanı olarak değişmesi ile bilim kadınları kabul etti.

Kültürümüzün tamamı erkek kültürüdür. Devlet, yasalar, aktöre ve bilim erkeklerin elindedir. Sanat, yurtseverlik, toplumsal düşünceler tüm insanlığa aittir; yalnız bunların gerçek tarihsel dağılımı nedense erkeklere aittir. Erkeklerin dünyası ile kadınların dünyası arasındaki farkı açıklayan önemli davranış da kimin kimin yerinde olmak istediği değil mi? Kadınların karşılaştıkları engellemeler de yılan bir kadının keşke erkek olsam dediğine şahit olmuşuzdur; yalnız bir erkeğin keşke kadın olsaydım dediğine hiç rastlamamışızdır.

4.1. Erkeğin Durakları

Toplumda var olan erkeklere ayrıcalık sağlayan ve erkeklerin nitelikleriymiş gibi düşünülen ve görülen şiddet, güç, iktidar ilişkileri, rekabet, mücadele gibi kavramlar erkek egemenliğini pekiştirmekte ve erkek egemenliğini korumasından kaynaklı olarak hegemonik erkeklik kültürünün ağzına bir parmak bal çalarak bu alanı destekleyen kurum ve topluluklara erkeklik hakkında yeniden düşünmek için birtakım olanaklar sağlamaktadır. Çoğu zaman kadına şiddet uygulayan, kadının veya

hem cinsi olan erkeğe şiddet uygulayıp katil olan erkeğe nasıl katil olduklarını sormaktan çok neden akıllı ol diye bağıştıklarını, onları erkek yapan unsurları ve nasıl erkek olduklarını düşünmedik. Erkek olmak uğruna nasıl insan olmaktan vazgeçtiklerini incelemedik. Erkek olurken nasıl zorluklarla karşılaştıklarını, erkek olmak uğruna nelerden vazgeçtiklerini ve erkek olurken toplumun erkeğe sunduğu rolleri içselleştirip içselleştiremediklerini incelemedik. Bütün bunların sonucunda çaresizlikten mi yoksa kendi istekleri doğrultusunda mı erkekliğin kendilerine sunduğu rollere bağlı kalıp yeniden erkeklik ürettiğine değinmedik

Türkiye de ki erkek kimliğine sahip kişiler erkek olmayı nereden ve ne şekilde öğreniyor? Toplumun sunduğu roller neticesinde ve her toplumda aynı düzeyde olmayan bu rol ve davranışlar erkek kimliğini inşa ederken hangi kurumlar bu kimliğe aracılık ediyor? Erkekleşme sürecinde erkeklerin kimlikleri nasıl etkileniyor? Nasıl bir arka planda kadınların karşısına dikiliyorlar? Kendi erkekliklerini nasıl tanımlıyorlar? Kendi aralarında iktidar ilişkilerini nasıl bir rol üstlenerek yürütüyorlar?

Genellikle erkekler erkeklik miti altında eziliyor ve sessizleşiyorlar. Kendi hayatlarının önemli bir kısmını kolay anlatamıyorlar, kendi özellerine dair kadınlar kadar rahat konuşamıyorlar. Toplumun inşa ettiği erkeklik modelinin avantajlarını kullandıkları kadar dezavantajlarına da maruz kalmaktaydılar. Neydi onları erkek yapan ritüeller? Geleneksel olarak kabul gören erkekliğin sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik ritüellerini tamamlaması gerekiyordu. İşte o zaman erkek erkekliğini tamamlamaktaydı.

Erkekliğin erkekliğe adım attığı ilk olay sünnettir. Sünnet erkeğin toplumda kabul edilmesine neden olan metafordur. Sünnet, İslam ülkelerindeki düşünce sebebiyeti ile erkek bireyin çocukluktan çıkıp erkek diye adlandırıldığı ve toplum tarafından gurur kaynağı haline getirilen duraktır. Çocuğun sünnet olması artık erkekliğe adım attığının bir göstergesi haline gelmiş ve toplumun erkeğe yüklediği normlar toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesin de erkeğin içselleştirmeye başlamasında öncü role bürünmüştür. Çocuk artık adam olmuş ve ilerde etrafındaki kişilere anlatacağı bir hikayeye kavuşmuştur. Sünnet geçmişten günümüze kadar bir metafor olarak yerleşmiş ve kuşaktan kuşağa aktararak içselleştirilmiştir. Aslında sünnet ritüeli erkeğin penisinden bir parça kaybedip de bu parçanın senin erkeklik inşanın temelini

oluşturuyor olması ironiktir. Toplumun bize sunduğu erkeklik algısı neticesinde erkek bedeni önemli bir yere sahiptir. İri omuzlu, kaslı, güçlü, kavgacı, kilolu gözükten erkek girdiği kavgalarda galip ayrılacaktır inancına sahip olunması neticesi büyük avantajlar sağlarken bunun tam tersi fiziksel özelliklerine sahip erkek içinde mağlup erkek olacak düşüncesi ne yazık ki negatif düşünceleri beraberinde getirir. İlk olarak bahsettiğimiz erkek erkek kimliğini inşa ederken bu süreç hızlı, ikinci olarak bahsettiğimiz erkek erkek kimliğini oluştururken süreç son derece yavaştır. Aynı zamanda sünnet, erkekliğe giden ilk adım olması açısından çocuğun anne ve babasıyla olan ilişkilerinde de rol oynar. “Bedeninden kesilen parça, erkek çocuğun iç-anne dünyasından koparak dış-erkek dünyasına geçtiğinin işaretidir”(Tuğrul,2010:99). Yani sünnetle birlikte erkek çocuk, kız çocuğa atfedilen annesinin dizinin dibinde oturma rolünden iyice uzaklaşır ve dış dünyaya adım atarak erkekler arasına karışır. Bir erkeğin toplumda söz sahibi olması için toplumun kendisine dayattığı normlara uymak zorundadır. Ve bu ideal erkekliğin özelliklerinden biri, dinine bağlı, dolayısıyla Müslümanlığının bir getirisi olarak sünnet olmuş bir erkeğin sahip olduğu erkekliktir. “İktidarı elde bulunduranlar olarak erkeklerin toplumsal tanımı, yalnızca zihinsel beden imajları ve fantezilere değil, kas gücü, duruş, beden duygusu ve dokusuna da dönüştürülür. Bu, erkeklerin iktidarının başlıca ‘doğallaştırılma’, diğer bir deyişle doğa düzeninin parçası olarak görülme biçimlerinden biridir” (Connell,1998:123).

Erkekliğe atılan adımlardan yani erkekliği tamamlayan ikinci bir ritüel ise askerliktir. Askerlik hizmeti erkeğin yerine getirmesi gereken en önemli olgudur. Çünkü askerlik erkeğin evlenmeden ve iş bulmadan önce halletmesi gereken bir hizmettir. Askere gitmeden önce bir erkeğin evlenmesi uygun görülmez. Toplumca askerliğin erkeleri olgunlaştırdığı erkekliğine değer kattığı, sorumluluk bilincine erdirdiği düşünülür. Askere giden adamın hayatı öğrendiği zorluklara göğüs germeyi öğrendiği düşünülür. Ve askere gitmeyen adama kız verilmesi karısının ve varsa çocuğunun gözünün arkada bırakılması uygun görülmez. Toplumdaki kanıca kadının erkeğe bağımlı olduğu düşüncesi ile kadının arkada bırakılması hem ekonomik anlamda zorlanacağı hem de kültürel anlamda zorlanacağı düşüncesi ile uygun bulunmaz. Hem askerliğini yapmayan erkek toplumda eksik görülür. Erkeğin erkeği ezdiği önemli bir ritüeldir askerlik. Erkeklerin askerliğini yapmayan erkeklere karşı ‘pembe tezkere verelim sana’ şeklindeki söylemleri aslında askerliğin erkeği inşa ettiği alanlardan bir tanesi olduğunu görmekteyiz.

Selek ‘Sürüne Sürüne Erkek Olmak’ isimli çalışmasında askerlikle erkeğin ayrılmaz ikili olduğunu, erkeğin askerlik ile kendini kanıtladığını ve güçlendirdiğini ifade etmiştir(Sele,2010:202).

Genellikle askerlik, yeni yerler ve insanlar tanımayı, silah kullanmayı, tek başına ayakta durmayı, zorluklarla boğuşmayı, temkinli ve disiplinli olmayı öğrendikleri bir deneyim olarak ifade ediliyor” (Selek,2010:201). Bu deneyimleri yaşamak, erkeğin askerlik sonrası yaşamını da birebir etkileyeceği için askerlik erkeklerin olmazsa olmaz bir yaşam evresi olarak algılanmaya devam etmektedir.

Sancar da askerlik sırasında alınan eğitimin bir tür ‘hegemonik erkeklik öğrenme okuluna dönüştüğünü söylemektedir (Sancar,2011:155). Bu okuldan başarıyla mezun olan her erkek, aynı benzetmeyle iş hayatı olarak ele alabileceğimiz askerlik sonrası sosyal yaşamlarında kendilerine başarılı bir gelecek çizmektedirler.

Askerlik, erkeği kadınsılıktan kurtaran bir süreçtir topluma göre. Çünkü, askerlik hizmeti kadınlar tarafından yürütülmez ve askerliğini yapmayan erkekte toplumun dayattığı normlar neticesinde kadın olmaktan farksızdır. Günümüzde paralı askerliğin askerlik olmadığını dile getiren ‘öyle askerlik mi yapılır’ diyen erkek askerlik hizmetini hiç yerine getirmeyen erkek üzerindeki baskısını hayal bile edemeyiz. Erkeğin gücüne güç kattığını düşündüğü bu süreç aslında erkeğin kadınlıktan nasıl ayrılması gerektiğini de gözler önüne seren ve erkeğin bunu içselleştirmesine neden olan bir süreçtir.

Askerliğe gitmeyi siyasi açıdan kabul etmeyenler ya da zihinsel ve fiziksel açıdan engelli olan veya cinsel yönden istek ve arzusu farklı olan erkekler askere gitmedikleri takdirde toplum tarafından ve toplumdaki erkek bireyler tarafından ötekileştirilmekte ve kendilerince yaptıkları toplum hiyerarşisinde en alt takaya atılmaktadırlar. Aslında gördüğümüz tablo karşısında bu toplumsal cinsiyet normları sadece kadın erkek arasındaki ilişkiyi düzenlemekle kalmayıp erkeğin erkek üzerinde de baskı kurmasına sebep olmaktadır. Toplum da askerlik yerine getirilmesi gereken siyasi hak ve ödevdir. Erkekler vatani borcunu ödemek zorundadır. Askerlik görevini yerine getirmeyen erkek hem toplumun erkek olarak kendisine sunduğu erkeklik metaforunu

tamamlayamadığından eksik olarak görülürken hem de erkekliğin aşamalarını tamamlayamadığını düşünerek kendini eksik ve işe yaramaz hisseder. Toplum zaten askerliğini yapmayan erkeğe cezasını açıkça göstermiştir. Bu erkek iş bulmakta, yuva kurmakta zorlanacaktır.

“Toplumsal kurumlardaki değişimlere ve oluşan yeni seçeneklere rağmen, hâkim erkeklik klişesinin üretildiği mekanizmalardan biri olan ‘askerlik’ sürecinde, ‘baba’ ya da ‘erkek’ olacak erkeğe, savunmak, çatışmak, dayanmak, sorumluluk almak, disiplinli olmak, itaat etmek, hiyerarşi içinde yaşamak ve çalışmak öğretilirken, arka planda ondan, heteroseksüel cinsel ‘iktidar’ beklenir”(Selek,2010:163). Askerlik erkekliğe adım atarken önemli bir ideolojik aygıttır. Erkek kadınsılık özelliği taşıyan bir eşcinsel ise onun askerde yeri yoktur.

Erkekliğe adımı tamamlayan bir diğer önemli ritüel ise iş bulmadır. İş sahibi olmak erkekliğin vazgeçilmez yani olmazsa olmaz kriterlerindedir. İş sahibi olmayan, eli ekmek tutmayan erkeğin toplumda yaşadığı ezikliği hepimiz hayal edebilir. Toplum iş sahibi olmayan erkeklere ‘aylak-serseri takımı’ yaftasını hemen yapıştırmaktadır. İş sahibi olmak erkeğin kendisine duyduğu özgüveni artıran bir olaydır. Nasıl askere gitmeyen adama kız verilmez mantığı askerlikte yer etmiş bir algı ise işi olmayan adama da kız verilmez mantığı aynıdır. Askerliğini yapmış her Türk vatandaşı iş sahibi olmak zorundadır. Toplumun beklediği bu ritüellerden biri eksik ise erkeklik inşasında sıkıntı var demektir. Erkek toplumun normlarına göre ‘aile reisidir ve evi geçindirmesi için para kazanmaya ihtiyacı vardır’. Eve para getirmeyen erkek eksil erkektir. Gördüğümüz üzere toplumun erkek üzerinde kurduğu baskı sadece kadını değil erkeği de yıpratmaktadır.

Sünnet olup, askere giden ve daha sonra iş bulan erkek için artık yapması gereken şey ortadadır ‘evlenmek’. Erkeklik ritüellerini tamamlamaya çalışan erkek uzun yıllar heteroseksüel cinsel ilişkilerde bulunmuş olmasına rağmen artık gücünü başka alanlar için kullanacaktır. Toplum artık kendisinden evlenip çocuk çoluğa karışmasını isteyecektir. Her şeye sahip olan erkek artık babalık rolünü oynamak isteyecektir. Erkek olmanın aşamaları vardır ve bu aşamalarda artık yeni bir inşaya ihtiyacı vardır. Sonunda evlenen ve evlendiği kadından çocuk sahibi olan erkek baba olmuş ve sorumluluk bilincine yenisini eklemiştir. Artık baba olmuş erkek eriştiği erkeklik

kudretini eşi ve çocuğu üzerinde uygulayacaktır. Baba olan erkek çocuk sahibi olduğunda toplumun kendisine dayattığı, öğrettiği ve onunda içselleştirdiği normları çocuğuna aşılacaktır. Ataerkilliğin istediği kısır döngü devam edecek ve ataerkillik kendini böylelikle unutturmayacaktır.

Sonuca baktığımızda, erkek olmanın aşamalarını sünnet, askerlik, iş bulma ve evlenme bu ritüelleri yerine getiremeyen erkek toplum tarafından dışlanacak ve hegemonik erkeklige hiçbir zaman ulaşamayacaktır. Toplumdan dışlanmakla kalmayıp aynı zaman da erkek cemiyetlerinden dışlanacaklardır. Toplumda bu tarz erkekler ötekileşip ikincil erkek konumuna atılacak ve burada varlıklarını sürdüreceklerdir. Ezilen erkek ataerkil sistemde ezilen kadınla aynı kefeye koymak abartı olmayacaktır.

Tüm burada anlatılan olayları özetlemek gerekirse, erkeğin hayatı boyunca toplum da saygı, statü görebilmesi için saydığımız beş ritüelin hepsini toplumun kendisinden beklediği şekilde yerine getirmesi kısacası erkeklğini inşa ederken kullanacağı malzemeleri sağlam seçmesi gerekmektedir. Bu beş dönüm noktası, erkeğin yaşamında ortaya koyduğu davranışlara göre azalır artış gösterebilir. Bu saydığımız metaforları kusursuz olarak yerine getiremeyen erkek eksik erkektir ve dışlanmaya mahkumdur. Çünkü, insan insanın kurdudur. Yaşamak için bir diğerini ezecektir...

İşte erkek bireyin erkeklığı içselleştirdiği, kendini artık erkek olarak tanımladığı aşamaları başarılı bir şekilde gerçekleştiren heteroseksüel erkek artık toplumun kendine sunduğu avantajları ve dezavantajları kullanmaktadır.

4.2. Erkeklik Çalışmalarının Tarihi

Aydınlanma Çağı'nın 18. Yüzyılda yaşanması sonucuna bağlı olarak toplumu değişikliğe uğratabacak Fransız İhtilali'nin gerçekleşmesi neticesinde bireyler arasında insan hakları, eşitlik, özgürlük, adalet kısacası insan hakları gündeme geldi. Ve bu hakların talep edilmesi doğrultusunda birtakım çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. İşte kadın hakları, kadının ve erkeğin eşit konumu Fransız İhtilali sonucundaki özgürlükçü düşünceler sayesinde konuşulmaya başlandı. Bu düşünceler neticesinde yapılan

çalışmaları atılan adımları şu şekilde özetleyebiliriz: ilk olarak, Fransız İhtilali sonucunda ortaya çıkan İnsan Hakları ve Yurttaşlık Bildirgesinin maddeleri baz alınarak Olympe de Gouges tarafından bir de 1791 yılında Kadın ve Kadının Hakları Bildirgesi yazılmıştır ve kadının erkek karşısında ayrıcalıklı hiçbir konumunun olamayacağı, kadının da erkek kadar hak ve özgürlüklere sahip olduğu ifade edilmiştir. İkinci olarak, feminist Mary Wollstonecraft 1792 yılında kaleme aldığı Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi adlı eserinde eğitime vurgu yapmış, kadın ve erkeğin birbirinden farklı olmadığını dile getirerek eğitimde fırsat eşitliğine dikkat çekmiştir. Üçüncü olarak, feministler savundukları görüş neticesinde üçe bölünmüş olup bunlardan liberal feminizmi savunan feministler siyasi alanda kadının da oy kullanmaya hakkı olduğunu, kadının ev içi alanla sınırlı kalmamasını gerektiğini sorgulamıştır. Dördüncü olarak, radikal feminizmi savunan feministler liberal feministler gibi kadının siyasi alanda yeri olmalıdır, siyaset erkeklerin bir alanı değildir görüşünü savunmuşlardır ve 1960 yılında siyasi haklar için mücadeleye başlamışlardır. Beşinci olarak, sosyalist feminizmi savunan feministler, tek bir kadın için mücadele etmektense evrensel boyutta ırk, millet ve soy kavramlarına dikkat çekerek kadınlar ile ilgili yapılan çalışmaların evrensel boyutta olmasına dikkat çekmiştir. Çünkü, sosyalist feministler toplumsal cinsiyet kavramını baz alarak çok kültürlülük kavramına vurgu yapmışlardır.

Erkeklik çalışmalarının tarihsel olarak ne zaman başladığına değinecek olursak yapılan araştırmalar ve bulunan veriler doğrultusunda radikal feminizmin görüşleri sonucunda ona cevap vermek için 60'lar sonu 70'ler başında ortaya çıkmıştır. Erkeklik çalışmalarının ortaya çıkmasında feminizmin etkisini göz ardı edemeyiz yalnız bilim insanlarına göre erkeklik tarihinin araştırılmaya başlanmasında Vietnam Savaş'ının da etkili olduğu ifade edilir. Çünkü, erkeklik tarihinin araştırmaları Vietnam Savaş'ının kaybedildiği süreçle aynı zaman dilimi içinde gerçekleşir ve bu savaşın kaybedilmesi geleneksel erkeklik rollerinin ve ataerkil yapının sorgulamasına neden olmuştur. Vietnam Savaş'ın da Amerika askeri gücünün üstünlüğünü Asya toplumlarına kanıtlamak istemiştir. Çünkü, o zaman dilimin de kadın hakları, gey hakları ve 1960'ların sonu ve 1970'lerin başlarında yaşanan ekonomik gerileme gibi sosyal faktörler erkeklik tanımına darbe indirmesi sebebi ile bu savaş geleneksel erkek düşüncesini yeniden canlandırır umuduyla yapılmıştır. Fakat Vietnam savaşın da askerlerin Kuzey ve Güney Vietnamlıları ayırt edememesi sorunlara sebep olmuştur.

Amerika'nın Vietnam Savaşına girdiği 50'li ve 70'li yıllarda Pleck iki erkek tanımına dikkat çeker. Pleck'in 'geleneksel' olarak nitelendirdiği erkek kategorisine göre geleneksel erkek şiddeti sosyal bir deneyim olarak görmekte ve şiddeti erkekliğin testi olarak görmektedir. Aynı zaman da savaş ataerkil sistem için de toplumsal cinsiyetlendirme eylemi olarak görülmektedir. Savaş geleneksel erkeklik modeline göre erkek ve erkeksi olanı birbirinde ayırmaktadır. Savaş geleneksel erkeğin inşasında bir araçtır. Diğer bir erkek tipi ise savaşı istemeyen savaştan kaçmak için zihinsel ve fiziksel engelliymiş gibi davranan erkeksilerdir ve hatta bunlar yüzünden Vietnam Savaş'ının başarısız olduğu düşüncesi bile ortaya çıkmıştır. Bu savaşın kaybedilmesi sonucunda psiko-sosyal açıdan olumsuz sonuçlar yaşanmaya başlandı ve erkekliğin tanımı ile ilgili yeni problemler ortaya çıktı. Bu problemler erkeğin güçlü olma tanımına duygusallık, erkek arkadaşlığı gibi tanımlar eklenmesine neden oldu. Bundan kaynaklı olarak da radikal feminizmin düşünceleri doğrultusunda gelişen erkeklik çalışmaları neticesinde erkeklik ve erkekliğe yüklenen roller, sorumluluklar, düşünce kalıpları kısacası erkeklik tabuları sorgulanmaya, erkekliğe farklı bakılmaya başlandı. Bu sorgulamalar ışığında yeni bir kavram olan 'Erkeklerin kurtuluşu' diye nitelendirilen kavramla bazı erkekler feminizmin erkekliğe getirdiği eleştiriye karşı gelmiş ve aynı zaman da ataerkilliğin erkeğe yüklediği rol ve sorumluluktan rahatsızlık duymuşlardır. Çünkü, erkeklerin kurtuluşu erkeklerin kendini yeniden keşfetmesine olanak sağlamıştır.

Erkek Hakları Hareketinin öncülerinden Herb Goldberg 1976 yılında yayımlanan Erkek Olmanın Tehlikeleri: Erkek Üstünlüğü Mitini Yaşatmak kitabında erkeklerin içinde buldukları durumu sorguladığını ve erkeklerden beklenen rollerin sorumluluğunun fazla olduğunu ve erkeklerin bu rolleri ve beklentileri yerine getirirken zorlandıklarını bu zorluklar neticesinde ömürlerinin daha kısa olduğunu dile getirmiştir. Aynı zaman da geleneksel ataerkil rollerin sebep olduğu geleneksel erkeklik modelinin içselleştirilmesinde feminizmin de etkisinin olduğunu ve feminizmin bunları daha da kötüleştirdiğini dile getirmiştir.

Özet olarak, Erkeklik algısı ve inşasıyla ilgili ortaya çıkan bulgu ve deliller kadın çalışmaları kadar eski değildir. Şimdiye kadar toplumsal cinsiyet denildiğinde kadının sorumlulukları, kadının toplumdaki yeri, kadının davranışları üzerinden bu kavramı şekillendirdik. Toplumsal cinsiyet çalışmalarında yapılan ön büyük hata ve var olan

eksiklik erkek çalışmalarına yeteri kadar yer verilmemesidir. Toplumsal cinsiyeti şimdiye kadar kadın oluşturuyormuş gibi tek taraflı bağlamda incelemek son derece eksik bir yaklaşımdır. Toplumsal alanın yanında siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel yönden kalıplaşmış erkek davranışları yeni yeni sosyal bilimlerin konusu olmaya başlamıştır. Ve bu konu da yapılan çalışmalar eksik ve yetersizdir. Kimmel' e göre, erkeklik tarihi ile ilgili çalışmalar 70'lerin sonu 80'lerin başında feminizmin kadınlar ile ilgili çalışmalarını desteklemek amaçlı ortaya çıktığını aynı zamanda erkeklik çalışmalarının erkeğin işlerine odaklandığı insan varlıkları üzerine yapılan çalışmalarla başladığı ifade edilir.

4.2.1. Erkekliğin Feminizmle İlişkisi

Feminizmin 19. Ve 20. Yüzyıllarda gelişmeye başlaması ile kadın ve erkek kimlikleri sorgulanmaya başlanmıştır. Sorgulanan bu kimlikler sonucunda toplumsal cinsiyet ve bu cinsiyetin getirmiş olduğu toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri incelenmeye üzerinde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Önceleri kadın erkek eşitsizliği hakkında bir şey bilmeyen ya da bildiği halde işine gelen evren de erkeklik mitosunu sorgulanmış bu da erkeklik krizinin yaşanmasına neden olmuştur.

“Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklikler Üzerine Eleştirel İncelemeler” adlı makalesinde Mehmet Bozok, erkeklerin ve erkeklikle ilgili kuramların feminizmle ilişkilerini dikkate alarak üçlü bir sınıflama önermiştir (2012). Bunlar erkeklikçi, erkek kurtuluşçu ve profeminist duruşlardır. Bozok, erkeklikçiliğin ataerkillik ideolojisi ve onu meşrulaştırma çabalarını yansıttığını belirtmektedir. Bunun ataerkillik ve antifeminist fikirleri kadın düşmanlığına kadar vardırabilen bir yaklaşım olduğuna da vurgu yapmaktadır. Erkeklerin de ataerkillikten zarar gördüğünü savunan erkek kurtuluşçuluğunun ise erkeklerin ataerkillik karşısında uğradıkları yıkımın, erkekliğin gerçekte sağlıklı ve ataerkillik olmayan özüne dönüşle engellenebileceği fikrini benimsediklerini belirtmektedir. Bozok, erkek kurtuluşçuluğunun, kadın ezilmişliği ve ikincilleştirilmesine değinmekten bilinçli bir biçimde kaçtığını ve feminizmle arasına mesafe koyduğunu savunmaktadır. Son olarak profeminizmin ise kendilerini feminizmle aynı saflarda gören erkeklerin, kadınlar ve eşcinsellerin ezilmesi ve ikincilleştirilmesinden, cinsiyetçiliğe ve homofobiye değin ataerkillik ve tüm dışavurumlarına karşı olduğunu net bir biçimde ortaya koyan bir duruş olduğu

belirtilmektedir. Bozok bu üçlü sınıflamayla birlikte yeni alanların açıldığını da ortaya koymaktadır. Erkeklikçi perspektifin antifeminist bir duruşla erkek çalışmaları alanını inşa ettiğini, erkek kurtuluşçuluğunun erkeklikçi perspektif kadar gelişemeyip psikologlar ve psikanalistler arasında kabul görerek varlığını sürdürdüğünü, profeminizmin ise erkeklik incelemeleri alanını kurduğunu ileri sürmektedir.

Profeminist düşüncenin bahsetmiş olduğu erkek düşüncelerinin ortaya çıkmasında rol oynayan süreç 60'larda ki kadın hareketlerinden etkilenip erkekliğin sahip olduğu kuralları ve rolleri sorgulamaları sonucunda olmuş ve 70'ler de de profeminist erkek teorileri olarak gelişme göstermeye başlamışlardır. Bu sorgulamalar ışığında, "Erkekler ve Erkeklik" adlı bir konferans dizisi yapılmaya başlanır. Profeminist erkek teorileri liberal ve radikal feminizmin görüşlerinden etkilenerek eril normları sorgulamışlardır. Liberal feminizmin düşüncesinden etkilenen profeministler, ataerkil baskının kadın ve erkeği aynı oranda etkilediğini dile getirmiştir. Onlara göre toplumsal cinsiyet kadını da erkeği de aynı oranda zora sokmaktadır. Radikal feminizmden etkilenen profeministler ise, erkeğin kadını ötekileştirip, ikincil konuma ittiğini, erkeğin kendini inşa ederken kadını hiçe saydığını, erkeklik normlarının kadına şiddet ile beslendiğini, erkekliğin güçlendirildiğini ve ataerkilliğin erkeğin için de bulunan soyal bir düzen olduğunu dile getirmişlerdir. Profeminist erkekler, kadın mücadelelerin de kadınların yanında olmuştur. Kadınların mücadelelerini haklı görmüş ve kadınlarla erkeklerin farklı olmadığını oy hakkı, cinsellik gibi konularda kadınların da haklarının olduğunu kabul edip destek vermişlerdir.

Ne kadar da kadın ve erkek çalışmalarından bahsediyor olsak da erkeklik ile ilgili yapılan çalışmalar halen ataerkil sistemin bünyesinden kurtularak maalesef yapılamıyor. Bunu nerden anlıyoruz? Şeklinde bir düşünce silsilesi içine daldığımızda görüyoruz ki halen erkek egemen toplum için de yaşamaktayız. Kadın ve erkek çalışmaları birbirinden farklı düzen için de görülmektedir. Kadın çalışmalarında bir kolektif güç yaratma çabası, arzusu varken toplumsal bilinç oluşturulmaya çalışılırken erkeklik çalışmaları erkeğin var olan düzenini, çıkarını korumak çabası söz konusudur. Erkeklik hakkında yapılan çalışmalar doğrultusunda geline sonuçlardan bir tanesi de erkeklerinde kadınlar kadar ezildiğini, kendi hemcinsleri tarafından ötekileştirildiğini ortaya koymuştur. Patriarka adı verilen sistemin, hegemonik erkekliğin beslenmesine kaynaklık etmesinden dolayı bazı erkekler erkekliğin

kendilerine sunduğu avantajlardan eşit pay almadığını dile getirmiştir.

Az önce profeministlerin feminizmden nasıl etkilendiklerini, feminizm hakkında ne düşündüklerini açıklamaya çalıştık. Peki, feministler profeminist erkekler hakkında ne düşünüyorlar? Feministlerin profeministler hakkındaki görüşlerini tek bir çatı altında toplayamayız. Çünkü bu konuda tek bir Tek bir görüşe sahip değillerdir. Yalnız feministlerin anlaştıkları tek bir nokta vardır o da erkeklerin ellerin de buldukları güç ve konularından kolaylıkla vazgeçemeyecekleridir. Madem erkekler ellerindeki bu gücü bırakamayacaklar ise nasıl feminist mücadeleye katkı sağlayabilirler düşünmek gerekir. Çünkü, feminizm kadının erkek tarafından ezilmesine dur demek için yola çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet kimliği ve bilinci oluşturmak için erkeğin için de bulunduğu gücü, konumu bırakıp bu güç ve konunun kadını ezdiğini görmesi gerekir

Bazı feministlere göre de erkek feminizmin için de yer almamalıdır. Çünkü, radikal feministlere göre 'kişisel olan politiktir' düşüncesi kız kardeşlik olgusunu ortaya çıkarmış ve kadınların birbirine bağlanmasına neden olmuştur. Bu kız kardeşlik olgusunda herhangi bir hiyerarşik sınıf oluşturulmamış, küçük kadın grupları oluşturulmuş ve burada deneyimler paylaşarak bilinç yükseltme yani deneyim sahibi olunan konu da fikir sahibi olunmaya çalışılmıştır. Bu kişisel yaşamlarını da öğrendikleri deneyimlerde politik alana dönüştürmeyi hedeflemişlerdir. Fakat feministler, yalnızca bilinç yükseltme gruplarında oluşan kız kardeşlik olgusuna bakarak erkeklerin feminizmin için de olmaması gerektiğine dikkat çekmezler. Feministler, toplumun her alanına sirayet etmiş ataerkil düşünce sisteminin kadını ikincil konuma itip, ötekileştirdiğini bu ötekileştirmeden ancak kadınlara açık alanlar mesela forum, konser, gösteri gibi faaliyetler oluşturularak kurtulabileceğini savunur. Kadınlar karma alanlar dışında kendilerinin oluşturduğu bir toplulukta kendilerini daha rahat, güvende hisseder; baskın bir dile gerek kalmadan özgürce kendilerini ifade eder, yaşadıklarını anlatırken yalnız olmadıklarının farkına varır ve burada her işi mesela teknik, elektronik gibi işlerde deneyim kazanarak karma kamusal alanlara daha güçlü olarak dönüş yapabilmektedir. Bu yüzden kadınlar özgürlük alanlarının kısıtlanacağını düşündüğünden feminizmin içine erkek istememektedir.

Ataerkil sistem içerisinde ki bir ezme-ezilme ilişkisinden söz ettiğimiz de ve bu ilişkide bir taraf diğerine göre daha ayrıcalıklı görünüyorsa, sadece ikincil olan kadını değil, aynı zamanda ayrıcalıklı olan erkeği de anlamamız gerekmektedir(Connell, 2001). Ataerkil dediğimiz sistem bir ağacın dalları gibi her alana sirayet ettiğinden ataerkillik sadece kadını etkiler demek son derece yanlıştır. Kesinlikle etkileme derecesi aynı düzeyde olmamasına rağmen erkekte bu alandan kötü etkilenmektedir. Bu sistem ağacı budadığımızda dallar daha güçlü yeniden uzar ya işte onun gibi sürekli kendini inşa etmektedir. İnşa edilen bu sistemin kadına ve erkeğe olan yaklaşımı, bu yaklaşımdan kadın ve erkeğin ne derece yarar yahut zarar gördüğünü irdelemek ortaya koymak gerekir.

Erkeklerin feminist çalışma içinde yer almasının ve erkeklik çalışmalarının yapılmasının toplum için faydası nedir acaba? Bu araştırmalar sayesinde de daha mı bilinçli toplum yetişmektedir? Feminizm erkekleri saf dışı bırakır hiçbir inceleme alanına dahil etmezse, feminizm ‘erkek düşmanı’ olarak mı yaftalanır? Bu ibare feminizme zarar verir mi? Erkekler Feminizmin çalışmalarından destek almadan örgütlenirlerse, ataerkil sistemin onlara sunduğu imkanlardan vazgeçebilirler mi? Bu ve bunun gibi birçok soru sorabilmek mümkündür. Bu cevapların hiçbirinin cevabı tek değildir. Fakat ortada somut olarak görülen birtakım olaylar vardır ki o durumda kolektif bir şekilde erkeklerin bu ataerkil sistemin yarattığı ırkçı ve eşitsiz yapı karşısında dur diyerek sorgulaması bu sistemin maşası olmaması gerektiğidir.

4.3. Erkeklik İncelemelerinde Oluşturulan Başlıca Yaklaşımlar

Toplum ve bireyin toplumla ilişkisini konu alan sosyal bilimlerin erkeklik alanında yaptığı çalışmalarda ve toplum çözümlemelerinde ki kanı erkeğin toplumun tamamına genellenmesiydi. Yapılan bu toplum çözümlemelerinde toplumun sadece erkekten oluşuyormuş gibi algılanması, toplumun eksik anlaşılmasına ve toplumun açıklanırken sorunlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır. Toplumun açıklanmasını yetersiz gören radikal feminizmin eleştirileri sayesinde bu eleştirel sosyal bilimlerin tüm alanını etkilemiştir. Radikal feminizmin eleştirileri sayesinde kadın haklarına, kadının kurtuluşuna ve toplumda cinsler arasında var olan eşitsiz duruma karşı görüş ve düşünceler çoğalmıştır. Önceleri sosyal bilimlerin toplum çözümlemesi yaparken

sadece erkeği baz alması toplumun tamamına erkeği genellemesi, feminizm tarafından kadının ikincil konumunu ve ezilmişliğini dikkate almadığı için eleştiriye maruz kalmıştır. Radikal feminizmin kadın haklarını ön plana çıkardığı düşünceleri sonucunda sosyal bilimlerde patriarka adı verilen sistemin beslediği toplumsal cinsiyet ilişkileri konusunda çözümler yapılmaya başlandı.

Erkekliliği sorun sallaştırmanın feminist kuramı genişletmiş ve ayrıntılı bir şekilde bakılmasını sağlamıştır. Zira ataerkil egemenlik ilişkileri, zaman ve mekan içinde her defasında yeniden inşa edilen karmaşık bir yapıya sahip olduğu için, basit bir biçimde “kadınlar erkekler tarafından ezilir ve ikincilleştirilir” ifadesine indirgenemeyecek bir yapıya sahiptir. Erkeklik incelemeleri, erkek egemenliğini sorun sallaştırabilmek için öteden beri feminist eleştiriye temel almak için büyük bir çaba ve özen göstermiştir. Bu doğrultuda Connell’in ortaya attığı ve diğer kuramcılar tarafından geliştirilerek günümüzde artık bu alanın ayırt edici kavramlarından biri haline gelen- “erkeklikler” ve “hegemonik erkeklik” fikirleriyle erkek egemenliğinin bu esnek ve kaygan yapısını ortaya koymuştur(Connell,1998: 2005).

Erkeklik üzerine üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Sosyolog BOZOK’un açıklamalarına göre “erkeklikçilik” (masculinism), “erkek kurtuluşçuluğu” (male liberationism) ve “(pro)feminizm”dir. Bu yaklaşımları tek tek ele alalım:

Erkekçilik

Bu yaklaşımlardan ilki olan erkeklikçilik, temelde anti-feminist ve anti-queer bir duruşa sahiptir. Erkeklerin doğası gereği, ezelden beri olumlu nitelikler barındırdığını ve toplumsal üstünlüğe sahip olması gerektiğini savunur. Bu yaklaşıma göre kadınlar ve queer bireyler insanlığı “sömürmektedir”; bu nedenle ataerkilliği eleştiren feministlerin aksine, erkeklikçiler erkek egemenliğinin gerçekte hiçbir zaman gerçekleşmediğini iddia ederler. Erkeklikçilere göre insanlığı mutlu edecek yegane toplumsal sistem olan ataerkilliğin gerçekleşmesi için mücadele vermek gerekir. Queer bireyler ise erkekliliği “kirletmektedirler”. Bu yaklaşıma göre erkekler feminizm ve queer hareketin tehdidi altındadır. Erkeklikçilere göre bu hareketler erkeklerin çalışma haklarını ellerinden almakta, onları daha düşük ücretlerle çalışmak zorunda bırakmakta, erkekleri eve hapsedip özerkliklerini sınırlayarak erkekliliğin özünü tehlikeye atmakta, erkeklerin yaşam sürelerini ve yaşam kalitelerini kısıtlamakta,

kadınları yasalar karşısında koruyarak erkekleri kurban haline getirmekte ve çıkarılan yasalarla çocuklarını ellerinden almaktadırlar. Erkeklikçilik, ilk bakışta birbirine zıt gibi dursa da hepsi anti-feminist ve anti-queer yaklaşımlara dayanan evrimcilik, yaratılışçılık, köktendincilik, erkek özcülüğü ve erkek hakları hareketi gibi damarlardan beslenir. Erkeklikçilik, bizatihi ataerkil ideolojinin erkekler tarafından yapılan savunusudur(Bozok,2009:431-445).

Erkek Kurtuluşçuluğu

Ataerkilliğin erkekler için zararlı olduğunu savunur ve erkekleri ataerkilliğin zararlı sonuçlarından kurtararak özgürleştirmeyi hedefler. Ataerkillik, erkeklerin fizyolojik ve psikolojik bütünlüklerine zarar verir. Erkekler ataerkil “erkek adamlar” olmak adına savaşa gider, kavgalara karışır, aşırı alkol tüketir, spor karşılaşmalarında yaralanır, aşırı hızdan kaynaklanan trafik kazalarında ölür, sağlıksız beslenir ve şeker hastalığı ve kalp krizi gibi hastalıklardan erken yaşlarda yaşamlarını yitirirler. Diğer yandan duygularını ifade edemez, mutsuz cinsel ilişkiler yaşar, kendine dönük, narsist, homofobik ve öz yıkıcı bireyler haline gelir, baba olmak, ailenin maddi gelirini tek başlarına kazanmak ve kahraman olmak zorunda kalırlar. Erkek kurtuluşçulara göre çözüm, aslında sağlıklı olduğunu vurguladıkları erkekliğin ataerkil olmayan özüne dönüşte bulunmaktadır. Erkek kurtuluşçular ataerkil erkeklik deneyimlerine getirdikleri eleştiriye karşın, tamamıyla erkeklere odaklanarak, kadınlar ile queer bireylerin ezilmişlik ve ikincilleştirilmelerini dikkate almazlar ve feminist ve queer hareketlere karşı net bir biçimde mesafeli bir duruş sergilerler(Bozok,2009:431-445).

Bu yaklaşıma göre erkekler de ataerkillikten en az kadınlar kadar zarar görürler. Erkekler, toplumsal kabul gören erkekler olabilmek için duygularını ifade etme becerilerini yitirir, performans kaygısına sürüklenir, şiddet yanlısı bireyler haline gelir ve hatta psikolojik ve bedensel sağlıklarını yitirirler. Bu yaklaşımın önde gelen savunucularından Farrell(1975,2001) ve Goldberg(1996)’e göre erkek iktidarı gerçekte erkeklerin yarattığı öz yıkıcı bir yanılsamadır. Erkek kurtuluşçu yaklaşım ataerkilliğe karşı çıkmasına karşın, kadınlar yerine erkeklerin ödediği bedellere odaklanır ve feminizmle arasına mesafe koyar. Bu nedenle, en çok popüler psikoloji ve erkek kişisel gelişim kitaplarında karşımıza çıkar.

Erkeklikçi ve erkek kurtuluşçu yaklaşımların savundukları görüşleri özetlemek istersek, bu yaklaşıma göre kadınlar ve queer bireyler erkek tarafından ezilmemekte, ötekileştirilmemekte ve ikincil plana itilmemektedir. Bu görüşe tamamen karşı çıkarlar ya da bu görüşü görmezden gelmek işlerine gelmektedir. Feminizmin savunduğu kadın hak ve özgürlüklerini görmezden gelerek feminizmle aralarında mesafe vardır. Kadının toplumdaki konumuna razı olmalarından kaynaklı olarak aslında bu iki yaklaşım kadına gereken önemi vermemektedir. Toplumsal cinsiyet ve bu cinsiyetin getirmiş olduğu cinsiyet eşitsizliğini reddetmektedir.

Pro-feminizm

Pro-feminizm ise, feminist yaklaşımlardan hareketle ataerkil erkekliklerin eleştirisini yapmayı hedeflemektedir. Pro-feminist yaklaşımların temelinde, ataerkil erkekliklerin, kadınlar ve queer bireylerin ezilmişliğinin birincil faileri olduğu fikri bulunur. Erkeklikleri anlamak ve eleştirisini yapmak, ataerkillikle mücadeleye katkıda bulunacaktır. Feminist ve queer hareketleri destekleyen ve onlardan beslenen- bu yaklaşım, hem erkeklerin ataerkilliğin işleyişi içindeki konumlarını ortaya koymaya, hem de homofobik/transfobik olmayan ve gerçek anlamda eşitlikçi bir erkekliğin ortaya çıkmasının koşullarını tartışmaya açmaya çalışmaktadır. Erkeklerin ataerkilliğin ortadan kalkması için başvurabilecekleri en makul yol pro-feminizmdir(Bozok,2009:431-445)

Pro-feminizmin diğer yaklaşımlara oranla önemi neydi neden diğer yaklaşımlardan daha önemliydi? Çünkü, Pro-feminist yaklaşım, ataerkillikle mücadelede feminist kuram ve queer kuramların erkek egemenliğine yönelttikleri eleştirilere, erkek kimliği, erkeklik deneyimleri ve erkek öznelliğinin eleştirisini de katarak bütüncüllük kazandırdığı için önemlidir. Pro-feminizmin temel amacı erkeklerin nasıl ataerkil erkekler olduklarını ve ataerkilliği nasıl ve hangi koşullarda deneyimlediklerini ortaya koyarak erkekler ve erkekliklerin eleştirisini yapmaktır(Bozok,2009:431-445)

Pro-feminizm, erkekler değişmeden ataerkilliğin ortadan kaldırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmanın mümkün olmadığını vurgular. Pro-feminist erkekler, hiçbir zaman feminist kuram ile rekabet içinde olmamışlar, bilakis ataerkillik içinde erkeklerin rolünü aydınlatmaya çalışarak, erkekliklerin değişmesinin koşullarını ortaya koymaya çalışmışlardır. Erkekler tarafından gerçekleştirilen pro-feminist

eleştirilerin iki yönü bulunmaktadır. Bu erkekler öncelikle ataerkillik içinde bizzat kendi yapıp ettikleriyle yüzleşirler, böylece farkındalığa dayanan bir özeleştirici yapıyı yapmış olurlar. Ardından da ataerkillik erkekliklerin ve kimi zaman da yapısal olarak ataerkilliğin kendisinin pro-feminist eleştirisini gerçekleştirirler. Erkeklik incelemeleri bu iki boyutu bir arada içerir: yapılan çalışmalarda erkekler hem kişisel farkındalıklarını ve öz yaşam deneyimlerini, hem de ataerkilliklere yönelik eleştirel bakışlarını bir arada kullanırlar. Erkeklik incelemeleri, bu bütüncül bakış açısıyla erkek öznelliğinden erkeklik deneyimlerine, erkek sosyalizasyonundan erkek cinselliğine değin uzanan geniş yelpazede ataerkilliklerin pro-feminist eleştirisini yapar. Bu durum, feminist kurama, erkeklerin eleştirel bir bakış açısıyla oluşturulmuş bilgisini dahil etmekte ve feminist çalışmaları çok boyutlu bir hale getirerek zenginleştirmektedir. Diğer yandan, erkeklerin ataerkilliklerin pro-feminist eleştirisini yapması, erkeklerin kaleyi içeriden ele geçirmelerini sağlayarak, ataerkilliğe karşı mücadeleye katkıda bulunacaktır(Bozok,2009:431-445)

4.4. Erkekler Feminizmden Neler Öğrenebilir?

Erkeklerin feminizmden öğrenmesi gereken iki kural bulunur. Öncelikli olarak, erkeğin sahip olduğu güç ve iktidar kanadında ezilme ve ikincilleştirmeye boyun eğmeyen kadınlık tecrübeleri ve kadın öznelliğidir. Erkekler ataerkillik sistemin kendilerine sundukları özgür deneyimler altında kadının konumunu hesap etmeyerek onları meşru olmayan ikincil sistemin içine hapsederler. Feminizm bundan rahatsızlık duyarak erk egemen topluma direnmiş ve kadının konumunu yükseltmek için çalışmalar da bulunmuştur ve kadını ön plana çıkarmıştır. Toplumun için de bulunduğu ataerkillik sistemin rahatsızlığından kurtulması için kadınlar kadar erkeklerden bu sistemin etkilerinden ve tepkilerinden rahatsız olması gerekir. Bir ideolojinin yıkılması ancak toplumda birlik ve beraberlik mümkün olduğu sürece gerçekleşir.

Yapılan feminist çalışmalar, erkeklik üzerine yapılan incelemelere ışık tutmaktadır. Feministler tarafından kaleme alınan patriarka hakkındaki görüş ve düşünceler erkekliği incelemek ve erkekliğe farklı bakış açılarından bakabilmek için değerli görüş ve düşüncelerdir. Kadının toplumdaki konumunu gerçekten erkek tarafından ezilip ezilmediğini ya da kadının hak ettiği konumları elde edemediğini anlayabilmek için ataerkilliğin erkek kimliğine dayattığı baskı ve zorlamayı tam olarak

kavrayamadan cevap vermek olanaklı değildir. Erkeklik çalışmalarının çıkış noktasına da bakıldığında, ezilen ve ötekileştirilen kadın kimliğini açıklarken ataerkil sistemi eleştirerek erkek ve erkekliklere odaklanarak çalışmalarını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Erkeklik çalışmaları teorilerini geliştirirken benimsedikleri bir yöntemi yoktur, bu yüzden feminist kuramın yol ve yöntemlerine sık sık başvururlar.

4.5. Erkeklik Ve Değişim

Ataerkil erkekler ve erkeklikler, temelde iki nedenle değişmelidir. İlk neden, ataerkillik nedeniyle kadınların ezilip ikincil konuma düşmeleri; ikinci neden ise ataerkil sistemden memnun olsalar dahi bu sistemin için de erkeklerde boğulduğu için. Psikolojik olarak sağlıklı bir birey olmak için hem de toplumda cinsiyetten kaynaklı eşitsizliği gidermek için toplu olarak yani kümülatif bir şekilde değişim ve dönüşüm şarttır

Erkekler eğer toplumun kendilerine sunduğu rollerin altında ezilmiş ve yorulmuşsa değişmek istiyorlarsa bunun tek koşulu gerçekten istemek ve egemen erkek anlayışına karşı çıkması gerekmektedir. Yalnız tarihi çağlardan beri süre gelen bu sisteme tek başına dur demek kolay değildir. Öncelikle bu sistem nasıl doğdu, nasıl gelişti, nasıl işler, neyi meşru kılıp neyden nem alır bunların hepsinin cevabını çok iyi irdelemek ve öğrenmek gerekir. Eğer erkek egemenliğinin nedenlerini, sonuçlarını anlamak istiyorsak feministlerin yaptıkları çalışmalara, erkeklik çalışmalarının çıkış ve varış noktasına iyi odaklanmak ve iyi analiz etmek gerekir. Erkeklerin kadınlarla empati kurmaları ve onların yaşam deneyimlerine karşı duyarlı olmaları gerekmektedir. Erkeğin kadınlar hakkında empati kurması, kadının erkek egemenliğinden ne derece rahatsız olduğunu, bu egemenliğin kendisine ne tür zararlar getirdiğini anlamaları için bir basamak sunacaktır. Oluşan bu basamağın biz kadınların neler istediğini, arzuladığı, talep ettiğini anlamamıza vesile olacak ve yapılan çalışmalarda bu istek ve arzuların dikkate alınmasına zemin hazırlayacaktır. Kadının sesine kulak vermek onu erkek karşısında güçlü kılacak ve kendinden emin hale gelmesine vesile olacaktır. Kadının sesine kulak vermek, erkeğinde kadının ne istediğini anlamasına ve belki de kadının isteklerini düşünmesine sebep olacak ve böylece değişim başlayacaktır.

Erkek doğduğu andan itibaren toplumsallaşma sürecinde patriarkal sistemin getirileri sonucunda erkek olmayı öğrenmiş, bu getirileri içselleştirmesinden kaynaklı yaşamını ataerkil sisteme uygun tarzda sürdürmüş ve ayrıcalıklı konumun içinde kendine yer bulmuştur. Bu sistem kendilerine rant sağlarken neden bu erkeklikten vazgeçsinler? Çünkü, ataerkil sistemin içinde var olan erkek kendi ile yüzleşme imkanına sahip değildir, kendilerine verdikleri zararın farkında değildirler, kendi davranış ve tutumlarına yönelik mükemmeliyetçi bir tavır içindedir, yalnız bu sistemden vazgeçtikleri takdirde kendilerine dev değil boy aynasında bakma imkanı bulacaklardır. Bu sayede de toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bakış açısının önü açılacaktır. Aynı zamanda psikolojik olarak sağlıklı bir yaşam, kendileri ile ve kadınlarla daha mutlu bir yaşam sürüp eşitlikçi bireyler ortaya çıkacaktır.

Erkeklerin değişmesi ve dönüşmesi için ilk adım ev içi alan olmalıdır. Peki erkek değişime neden ev içi alandan başlamalıdır? Ev içi erkek için ne ifade etmektedir? Bunun nedeni, erkek değişiminin kökleri ev içi alanda saklıdır. Çünkü, erkek ilk sosyalizasyon sürecine ev içi alanda maruz kalmaktadır. Bu yüzden toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaratılması için ev içi alan da erkek değişikliği şarttır. Çünkü, doğduğu andan itibaren ister kadın olsun ister erkek olsun sosyalizasyon sürecine ev içi alanda başlar. Erkeğe evin reisi gibi davranmak yerine evdeki kadın ve erkek dengesini oturtmak sosyalizasyon sürecinin ilk evresinde başarılı sonuçlar aldırır. Çocuk eğitiminin ilk evresine evde başlar. Ataerkilliğin yaratılmasına izin veren bir kadın olursa sistem kendini yeniden meşru kılar. Kadının veya erkeğin ‘ aslan oğlum’, ‘erkek adam’ gibi sözleri erkeğin kendisini yüce görmesine neden olacaktır. Bu yüzden bu süreci kadın ve erkek eşittir mantığı ile dengeye oturtursak basamaklarda iyi sonuçlar elde edebiliriz. Ev içi alanda erkek değişimi gerçekleşecekse bu alan içinde değişmesi gereken bir noktada iş bölümüdür. Tarih boyunca ev içi alan kadının kontrolündedir, ev ve evin içindeki her şeyden kadın sorumlu tutulmuştur. bırakılmıştır. Kadınlar, ücretli işlerde çalışsalar bile, eve geldiklerinde temizlikten yemeğe çocuk bakımına ve erkeğin cinsel taleplerini karşılamaya kadar birçok sorumluluğa boğulmaktadır. Çoğu erkek, kadının görevini ev içindeki işler ile kodlamış bu görevi yapmak kadının sorumluluğudur şeklinde kendilerine kaçış yolu bulup üstelik bir de bu düşüncelerini meşrulaştırmışlardır. Dini kendilerine alet edip ataerkilliği meşrulaştırmaya çalışan erkekler Peygamberimiz HZ. Muhammed’in hadisi şerifine kulak vermelerinde fayda vardır. Çünkü, hadisi şerife göre’ kadın ev

işlerinden sorumlu değildir, lakin kadının bu tarz işleri yapması size ikramdır'... Ev içi alan sorumluluğunu kadının sorumluluğu gören erkek, kadın ve erkek eşitliğine inanmadığından belki de bu düşünce kolayına gelmektedir. Oysaki kadının ve erkeğin eşit olduğunu savunan ve ataerkil sistemin kadını ezdiğini ifade eden erkek için de değişen bir davranış söz konusu değildir. Bu fikri savunan erkeklerde ev işlerinin kadının görevi olduğunu kendilerinin sadece kadınlara yardımcı olabileceğini ifade ederler. Bunun nedeni, erkeğin ev işi yaptığında kadınsılık özelliklerine sahip olacağını düşünüp toplumdan dışlanacağı fikri mi yoksa sorumluluk almak istemeyip kaçış yolunu seçmenin daha mı kolay gelmesi. Erkeğin işine gelen tavırları sergilemesi sonucunda vicdanen kendini rahatlatıp günah çıkarması da kadına yardımcı pozisyonda davranmasının nedeni olabilir.

Ataerkil toplum yapısında erkekler evin ve ailenin “reisi” konumundadırlar ve son sözü kendilerinin söylemesini beklerler. Erkekler ailenin namus bekçisi olduklarından sistemin kendilerine böyle bir ulvi görev vermelerinden dolayı gerektiğinde bu namusu şiddet ve hatta ölüme kadar korumakla görevli olduklarını düşünürler. İşte sistemin erkelere verdiği diğer zarar da budur. Yalnız şu unutulmamalıdır ki kimse kimsen namus bekçisi değildir. Ataerkil toplum yapısının erkeğe yüklediği roller neticesinde ‘erkektir yapar’ felsefesi baz alınarak erkek kadına her türlü fiziksel sözlü, psikolojik veya da ekonomik şiddeti uygulamakta özgürdür, bu doğal bir olaydır. Buna karşı koymaya çalışan kadın çoğu zaman şiddete maruz kalır. Ataerkil sistemin erkeğe yüklediği misyon aile içinde şiddeti meşrulaştırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını istiyorsak, ev içi alanı temsil eden özel alan da ve dışarıyı temsil eden kamusal alanda kadın ve erkek karar alıp verirken birbirlerine danışarak, birbirlerinin görüşlerini alarak onay vermeli ya da vermemelidir. Kamusal alanda bir kadının emri altında çalışmam diyen erkek düşüncesinin azalması gerekir.

Cinsellikte kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin yaratıldığı bir alandır. Cinsellikle ataerkillik arasındaki bağlantı nedir? Bu sistem nasıl olurda her alanda kendine meşru olacağı bir yol bulmuş? İster özel alan olsun ister kamusal alan olsun erkek cinsellik adı verilen objeyi kendi hakimiyet alanı, hakimiyetini yeniden inşa ettiği, kendisine bahşedilen bir ortam ve bu ortamda istediği gibi sevgi, şiddet kullanabileceği bir alan

olarak görmektedir. Çoğu erkek cinsellik alanının kendi hakimiyetinde olduğunu düşündüğünden kadının istek ve arzularına cevap vermemektedir. Bunun sonucunda da mutsuz bir birey, doyumsuz bir birey figürü oluşmaktadır. Cinsel yaşamda doyurulan ve cinsellikten haz alan bireyler eşlerin birbirine saygı, sevgi, ilgi, istek gösterdiği bireylerdir. Böyle cinsel deneyimlerde sağlıklı ve mutlu ilişkiler yaşanır. Bu yüzden ataerkil denemelerin ideolojik aygıtı daha sağlıklı ve eşitlikçi bireyler yetiştirmek için yatak odasına bari sokmayalım.

Ev içi alanda başlayacak bir değişim kamusal alanın değişmesinde öncü rol oynayacak. Ev için de değişen erkek kamusal alan da ki kadına da ataerkil sistemin sınırları dahilinde davranmayıp kadın gibi değil bir birey olarak yaklaşmayı bilecektir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için gerekli koşullardan biri de kadın ve erkek arasında eşitlikçi ve bu eşitliği isteyen bir diyalog olmasıdır. Belki de kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamak için cinslerin birbirini anlaması, dinlemesi ve empati kurması gerekir. Kurulan bu empati sayesinde toplumun bireylere eşitsiz yaklaşımı az da olsa ortadan kalkacaktır. Birbirimizi anlamalı ve insan olduğumuz için değer vermeliyiz. Kimseyi kimliğinden dolayı yargılamamalı ve eşitsiz konuma sürüklememeliyiz.

Aynı zamanda erkeklerin, kadınlara anlayış göstermesi gerekmektedir. Kadınların adet olma, hamilelik, doğum ve annelik gibi deneyimleri söz konusudur. Erkekler ancak “ötekinin”, kadınların öz yaşam deneyimleriyle empati kurarlarsa bütünlüklü bireyler olabilirler. Değişmek için istemek gerekir. Erkeklerin bu sistemin eziciliğinden kurtulmaları için öncelikli olarak kadını anlamaya ihtiyaçları vardır. Neden feminizm var ve feminist kuramcılarının istekleri ne? Bunun farkına varmaları bunu idrak etmeleri gerekmektedir. Kadınların yaşamını ataerkil sistemin dayatmaları yüzünden mi zor bunu düşünüp tartışmaları gerekir. Kadın ve erkeğin farklarını düşünüp bu farklılıklara duyarlı olup sonrasında saygı göstermeleri gerekmektedir. Erkeğin kadını dinlemesi gerekir. Fakat dinlerken ataerkil söylemden kaçınıp üslubunu onun yerine kendisini koyuyormuşçasına olmalıdır. Yani ‘anlat dinleyeyim’ yerine ‘seni anlamaya çalışıyorum’ üslubu yerinde olacaktır. Bu şekilde değişimin önünü açabiliriz.

5. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNDE ERKEK ÇALIŞMALARI

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde erkek çalışmalarının nasıl olduğuna değinmeden önce, erkek odaklı çalışmalarda kadın çalışmalarının öncü rol oynadığına aynı zamanda kadın bakış açısının erkek çalışmalarında ne kadar yararlı olduğuna değinilecektir. Erkek katılımının nasıl ön plana çıktığı teorik olarak anlatılacaktır. Sonrasında erkeklik ile ilgili hangi çalışma alanlarına yer verilmiş ve incelenmiştir.

5.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Gerçekleştirilmesinde Erkek Katılımının Önemi Nedir?

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımının gerekliliği feministler tarafından ortaya atılmış olup sosyal bilimler alanında hem teorik alanda hem de uygulama alanında yapılan çalışmalar neticesinde son derece önem kazanmış bir araştırma alanı olmuştur. Aslında erkeklik alanında yapılacak olan çalışmalar erkeğin toplumsal cinsiyete ilişkin kavramları doğru idrak edemeyeceği takdirde risk teşkil etmektedir. Örneğin, bugün hâlâ kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesi problemi babaların kızları üzerindeki eril tahakkümü gözler önüne sermekte olup erkeklerin toplumsal cinsiyet düzenini tam olarak idrak edemediklerinin kanıtını oluşturmaktadır. Bu problemin aşılması için pek çok ülkede babaların veya ailedeki diğer erkeklerin ikna edilmeleri amacıyla aile ikna turları düzenlenmektedir.

1970’li yıllarla birlikte kadın-erkek eşitliğinin sağlanması yönünde yapılan faaliyetler ve ortaya atılan fikirler kadın odaklı olmaktan çıkarak toplumsal cinsiyet odaklı bir geçiş evresi yaşamıştır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet düzeni sosyal bilim çalışmacıları tarafından irdelenmiş ve yalnızca kadına ve kadının sorunlarına odaklanmak yerine artık kadın ve erkek rollerinin sorgulandığı bir sistem oluşturmaya çalışılmış, böylelikle toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kaynağına inilmeye çalışılmıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerin kaynağı nedir? Aslında tüm mesela bu kaynağın ne olduğunu bulmak ve bu kaynak neticesinde kadın ve erkeğin bu eşitsizlikleri nasıl yeniden inşa ettiğini sorgulamak ve ortaya koymaktır. Kadınlık ve erkekliğin toplumsal olarak üretilen konular olması neticesinde kadınlık ve erkeklik konumu

tartışmalara yol açmıştır. Aynı zamanda toplumsal roller çerçevesinde erkeğin rolünün değiştirilebilir olması erkeğe toplum tarafından yüklenen rol ve sorumluluklarının neler olduğu konusunda da tartışmalar baş göstermiştir.

Kadın hareketlerinin başarılı olması sonucuna bağlı olarak yazılan kadın teorileri farklı erkek ve farklı baba modelleri istemiştir. Bunun sonucunda da yapılan kadın hareketleri erkek bireyleri de etkisi altına almıştır. Mesela bu hareket sonucunda erkek ve kadının görev ve sorumlulukları konusunda eşit düzeyde olmaları gerektiği fikri iddia edilmiştir. Bu iddialar sonucunda da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için toplumda var olan bütün bireylerin maruz kaldıkları cinsiyet kimlikleri değişmelidir. Yapılan kadın çalışmaları sonucuna ilişkin bu kadın hareketlerinin başarılı sonuçlanması doğrultusunda erkeklerde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yapılan tartışmalara aktif olarak katılmaya başlamıştır ..

Feminist teorinin doğrudan veya dolaylı biçimde erkekler ve erkekliği gündeme getirmesine ek olarak, günümüzde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında erkeklerin rolü konusuna gittikçe artan oranda ilgi gösterilmesi, son otuz yıldır küresel planda yürütülen toplumsal cinsiyet politikaları ile beraberindeki paradigma değişikliklerinin doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Ertürk, 2004: 3)

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması kapsamında uygulanan politikalar, toplumda daha önce fark edilmeyen ve uğraşılması zor olan meseleleri görünür kılmıştır. Kadınların eşit hak ve imkânlarla ulaşmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönündeki talepleri, bugün toplumda süregelen ve temelde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kaynağını teşkil eden pek çok sorunun tespit edilmesine imkân sağlamıştır. Örneğin, eşitlik mücadelesi, kamu politikalarının oluşturulması ve uygulanması süreçlerinin, asıl amaç bu olsun ya da olmasın, genel olarak erkekleri gözetilen bir yaklaşım sergilemekte olduğunu ve bu politikaların toplumda var olan cinsiyetçi tutumların yeniden üretilmesine sebep olduklarını ortaya çıkarmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmaları sonucu oluşan bu ve benzeri konulardaki farkındalıklar ve normalde görünür olmayan meselelerin açığa çıkması, örnekte verilen sorunlara benzer sorunların çözümü için gerekli dinamikleri de beraberinde getirmiştir. Bugün gelinen nokta, uzun yıllardır süregelen eşitlik taleplerinin gerçekleştirilmesinde gerekli dinamiklerden birinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin erkeklerin katılımı olduğunu göstermektedir (Connell, 2003).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı artmaya başlayınca ulusal ve uluslararası alanda da çalışmalar yapılmıştır. Mesela, 2001 yılında AB'nin İsveç Dönem Başkanlığında Örebro'da "Erkekler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" konulu bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantının gündem maddesini, toplumda yaşanan cinsiyet eşitsizliği ve bu eşitsizliğe karşı özel eşitlik yasaları bulunmasına rağmen neden hala bir önlem alınmadığı konusu oluşturmuştur. Bunun nedeninin de erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımının tam olarak sağlanamamasıdır.

Kadınlarla ilgili yapılan her çalışma erkekler için dönüm noktası oldu. Çünkü, kadın çalışmaları erkeklerin de yapılan çalışmalara katılması için öncü nitelik taşıdı bu niteliğin en güzel örneklerinden biri sağlık alanında yaşandı. Sağlık alanında yapılan çalışmalarda erkeklerin gücü ellerinde tutmaları kadın sağlığını olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkardı. Örneğin, üreme ve kadın sağlığı alanında erkeklerin gücü ve ayrıcalığı ellerin de tutmaları kadınların cinsel davranışlarını kontrol altına almalarına neden oldu. Bunu kadın veya erkek doktor olarak değerlendirmemeliyiz. Burada bahsetmek istediğim husus şudur ki; erkekler ve kadınlar arasında eşit olmayan güç hiyerarşisi kadının kendi bedeni üzerin de söz sahibi olamamasına neden olurken herhangi bir kadın hastalığında erkek doktor tarafından tedavi edilmesi uygun görülmemektedir. Sağlık alanında yapılan çalışmalar da kadının kendi bedenine sınır koyduğunu gözlemlemiştir. Bu sınır, aynı zaman da cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı kadınların gerekli tedbirleri almalarına neden olmuştur. Yapılan araştırmalarda dikkat çeken bir diğer hususta cinsel yolla bulaşan riskine karşı kadınların daha hassas olduğudur. Cinsellik tek taraflı olmadığına göre kadın sağlığı ve cinsellik konusunda sadece kadınların değil erkeklerin de önlem alması gerekmektedir.

5.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Erkeklerin Dikkat Etmesi Gerekenler

Toplumdaki cinsiyetten kaynaklı eşitsiz yapının giderilmesi için yapılan çalışmalarda, erkek bireyler açısından gösterilen direniş devam etmekte olup önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendilerine sağlanan bu haksız kazançtan karlı olan erkekler neden ellerinin tersi ile bu fırsatı itsinler ki... Erkekler kendileri ile ilgili yapılan çalışmalarda direnç gösterebilirler ellerinde ki fırsatı kaçırmak

istemeyebilirler, buna ek olarak erkeklerin çalışmaları da bazı kadın hareketleri tarafından endişe ile karşılanmaktadır. Çünkü, bazı kadınlar kadın hareketlerini kadınların ortak çabası olarak görmekte ve erkeklerin bu alanı işgal edebileceğinden endişe duymaktadır. Bu nedenden dolayı erkek çalışmaları hem erkeği hem de kadını rahatsız etmemesi açısından üzerinde titizlikle durulması gereken bir konudur. Bu yüzden toplumsal cinsiyet konusunda hem erkek çalışmalarına hem de kadın çalışmalarına karşı gerekli tedbirler alınmalıdır.

Kadınlar, özel yaşamdan kamusal yaşam alanına kadar ek çok noktada ayrımcılık ile karşılaşmaktadır. Bu ayrımcılık, kadını sosyal, ekonomik, siyasi ve kişisel haklarından yararlanırken bile engel koyabilmektedir. Bu haklarımızdan yararlanırken kadın-erkek hakları olarak değil, temel insan haklarımız diye düşünmemiz gerekirken bize sunulan bu haklar bile kadın hakkı –erkek hakkı olarak metafor haline sokulmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda yapılan çalışmalarda kadınlarında kadın olduğu için değil insan olduğu için temel haklardan yararlanması gerektiği göz ardı edilmemelidir. Erkekler ile ilgili yapılan çalışmalarda da sadece erkek konusu gündeme alınmamalıdır, yapılan ve yapılacak olan çalışmalarda insan hakları baz alınmalı ve kadınların güçlenmesine de katkı da bulunulmalıdır. Erkek çalışmaları denildiğinde, sadece erkekleri kapsayan değil aynı zamanda kadını da güçlendiren yapıcı çalışmalara yer verilmelidir. Erkek çalışmaları erkek için bir fırsat niteliği, bir ayrıcalık taşımamalı ve kadınların güçlenmesinin önünde engel teşkil etmemelidir kadınlarında temel hak ve özgürlüklerden yararlanırken önüne taş olmamalıdır.

Öncelikle konuya farklı bir yerden bakış açısı sunacak olursak, erkekler ile ilgili yürütülecek çalışmalarda kadınların istihdamını artırmaya yönelik, kadınların ayrıcalıklı konumlarını düzeltmek için çalışmalar yürüten özel kuruluş, kamu kuruluşu, sivil kuruluş hiç fark etmeksizin birlikte iş birliği yapmalıdır. Kadınlar için çaba sarf eden bu kuruluşlar, uzun yıllardan beri kadınların kurtuluşu ile ilgili çalışmalar yürüteceğinden bu tarz kuruluşları tecrübelerini dikkate alacaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin de katılımının istemesinin altında yatan nedenin erkeklerin konumunu yükseltmek olduğu düşünülmemelidir. Erkek çalışmalarının yapılmasının amacı ve bu amacın odak noktası toplumsal cinsiyet

eşitliğini sağlamak olduğu unutulmamalıdır. Neden erkek çalışmalarının yapıldığı açıklanırsa, bazı kadın hareketleri de yapılan erkek çalışmalarının risk alanı oluşturmadığını görecektir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması insan hakları, sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel adalet olmaksızın her alanı ilgilendiren geniş bir kümeye sahip olan konudur. İnsan hakları, sosyal haklar, kültürel haklar kadına ve erkeğe özgü haklar değildir. Bu hakları kadın ve erkek hakkı diye nitelendirmek son derece yanlış olduğu gibi insan hakları ihlali yapmaya da neden olmaktadır. İnsan hakları ihlali yapmak adaletsizliğe davetiye çıkarmakla eş değerdir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, toplumsal cinsiyet eşitsizliği de adaletsizliğin bir parçası olmaktadır. Çünkü, toplumun bir parçası olarak yaşayan kadın ve erkek eşit haklara sahiptir. Toplumun kadına ve erkeğe eşit muamele yapması, var olan toplumsal normların kadın ve erkek için de geçerli olup yaptırımı aynı olduğu sürece erkekler de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı da bulunacaktır

Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılması gerektiğine vurgu yaptık fakat bu katılım erkelerin yalnızca bireysel olarak değişmeleri gerektiği olarak algılanmamalıdır. Kadının ve erkeğin bireysel olarak birbirinden farklı olması, doğdukları andan itibaren erkeğin erkek ritüelleri kadının kadın ritüelleri doğrultusunda yetiştirilmeleri, kadının güçsüzlüğünü erkeğin güçlülüğünü pekiştiren metaforlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaşanmasının ilk basamağıdır. Bir de toplumun bu ritüelleri pekiştirmesi erkeğin güç ve iktidarını elinde barındırmasına neden olup, erkeğin yalnızca bu gücü kişisel hayatında sergilemesinin yanında toplumsal hayatında da sergilemesine neden olmaktadır. Bu meşrulaştırılan ritüeller toplumsal, kültürel, siyasal, ekonomik daha aklımıza gelmeyen hangi kurum var ise orada da meşrulaştırılmaya başlanıp her defasında yeniden sisteme göre yapılandırılmaktadır. Bu yüzden toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı erkek bireylerin hem kişisel yaşamlarını hem de toplumsal yaşamlarını değiştirmek olarak ele alınmalıdır.

5.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Direnmesi

Yirmi yıldır toplumsal cinsiyet eşitliğine ve bu eşitliğe erkek katılımı ile ilgili yapılan

çalışmalar, araştırmalar bu araştırma ve çalışmalar sayende az da olsa değişen sosyal ivmeye rağmen halen erkeklerin bu toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili yapılan çalışmalara dirençleri vardır. Neden erkelerin bu dirence devam ediyor da kendi ivmelerini kıramıyorlar öncelikli olarak bunları anlayıp kavramak gereklidir. Aslında sonucu basittir. Yüzyıllardır gelen ataerkil sistem karşısında sistemin kendilerine sunduğu güç ve iktidarı ellerinden bırakmak istemiyorlar.

Erkekler tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı gösterilen direncin çok çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bazı erkekler toplumsal cinsiyet eşitliğiyle birlikte kaybetmekten korktukları iktidarlarını ve ekonomik varlıklarını savunmak istediklerinden toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı direnç göstermektedir. Connell (2002) bu durumu, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden sağladıkları “maddi çıkarlar” şeklinde tanımlamakta ve erkeklerin yararlanmakta oldukları “patriarkal kâr payından vazgeçmemek için direnç gösterdiklerini savunmaktadır. Buna göre erkekler, örneğin, kadınlardan ev içi hizmet ve bakım beklemektedirler ve bu durumun değişmesine karşı çıkmaktadırlar. Bu grupta yer alan erkeklere göre toplumsal cinsiyet eşitliği, erkeklerin iktidarları ve sahip oldukları ayrıcalıklar için tehlike oluşturan bir kavramdır (Connell,2003).

Erkeklerden bazılarının toplumsal cinsiyet eşitliğine karşı çıkmasının altında yatan sebep erkeğin üstün olduğuna inanmalarıdır. Fakat bu erkeklerin buna inanmalarının nedeni de toplumun yanlış uygulamaları ve ataerkil sistemi meşru göstermesidir. Kadına yönelik şiddet konusunda yapılan araştırmalarda erkeğin şiddeti meşru görmesinin nedeni, kendisinin erkek olarak üstün olmasıdır. Aile içi şiddette kadın eğer üzerine düşen sorumluluğu erkeğin uygun görmediği şekilde yaparsa o zaman erkek üstün cinsiyetine güvenerek kadın üzerinde baskı ve şiddet uygulayabileceğine inanıyorum. Bu inanışta bir erkeği de suçlamak ne kadar doğru olacaktır. Çünkü, bu erkek toplumun ona sunduğu roller çerçevesin de hareket ettiğinden yaptığı yanlışın farkında çoğu zaman olmamaktadır. Erkek üstünlüğünün doğallığına olan inanç dünyanın pek çok yerinde din, biyolojik özellik, kültür, gelenek veya ordu başta olmak üzere kurumsal yapılar yoluyla sürdürülmekte ve yeniden üretilmektedir (Connell,2003).

Erkek direncinin en önemli sebeplerinden birinin toplumsal cinsiyet eşitliğinin yeni “erkeklik” özelliklerini gerekli kılması olduğu söylenebilir. Örneğin erkekliğin toplumsal tanımının evin geçiminden sorumlu olma ve güçlü olma şeklinde yapıldığı ve kadın-erkek işlerinin kesin çizgilerle ayrıldığı bir toplumda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması çabaları bağlamında erkeklerin de çocuk ve yaşlı bakımından sorumlu olması “erkeklik dışı” veya “kadınsılık” olarak görülebilmekte ve bu durum erkekler tarafından mevcut erkeklik kimliğine karşı bir tehlike olarak algılanmaktadır (Connell,2003).

Toplumda var olan cinsiyetten kaynaklı eşitsizliğe direnen erkeklerden bazıları düşmanca tavır sergilerken, aktif bir şekilde de bu toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına kolektif bir şekilde direnç gösterirken, bazı erkekler de bu erkek çalışmalarını sıradan bir araştırma yürütülen çalışma olarak görmektedir. Bu yazımıza kadar her defasında erkeklerin bu düşmanca tavır sergilemelerinin altında yatan sebebin erkek üstünlüklerini kaybedeceklerine inandıkları saçma bir inanç yatmaktadır. Erkek toplumun ona sunduğu kutsal erkeklik inancını, iktidarını kaybetmek istemediğinden dolayı acımasız dirençlere neden olmaktadır. Erkekler kendilerini ‘evin reisi’, ‘geçimden sorumlu devlet bakanı’, ‘güçlü erkek’ olarak tanımladıklarından kadının ayakları üzerinde durup her alanda kariyer sahibi olmasını ayakları yere sağlam basmasını kendi iktidarlarının sarsılmasına neden olacak düşüncesi ile endişe duymaktadır

Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımlarını sağlamak için, erkeklerin dirençlerini anlamak ve bununla yüzleşerek hem siyasi hem de kişisel düzeyde açıkça veya bilinçsiz olarak ortaya çıkabilen dirence karşı göğüs germek gerekmektedir (Connell,2003).

Erkek bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliğine çaba göstermelerinin nedenini anlamak için erkek doğasını ve erkeğin iktidarlığı sayesinde neler kazanıp neler kaybettiğini çok iyi gözlemleyip anlamak gerekir. Toplumun yanlış yürüttüğü politikalar neticesinde kimse elinde tuttuğu gücü bırakmak istemez. Çünkü, toplumda erkeklerin birbiri üzerindeki güç gösterisi bile daha az iktidara sahip erkek üzerinde dahi onun ayrıcalıklı konuma gelmesine neden olmaktadır. Kaldı ki toplumun kadını baskıladığı durumda erkek iktidarını elinden bırakırken ne kadar zorlanır. Toplumsal cinsiyet

eşitliğinin geliştirilmesine yönelik adımlar, erkeklerin genel olarak iktidarla ve özellikle toplumsal cinsiyetçi iktidarla kurmakta oldukları ilişkilerini değiştirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu sebeple, erkekler ellerindeki iktidarı kaybetmemek için ısrarcı biçimde direnç göstermektedirler(Connell,2002).

Erkeklerin elinde bulundurduğu gücü ve sahip olduğu iktidarını elinden almak ya da bu iktidarı değiştirmek elinden oyuncağı alınmış bir çocuk edasında olmakla eş değerdir. İktidarın değişmesi erkeğin hem kadın hem de erkek üzerinde sürdürdüğü hakimiyetini kaybedip tabiri caizse çuvalmasına neden olacaktır. Erkeğin bu güç sayesinde kadın ve erkek üzerinde uyguladığı iktidar hiyerarşik, rekabetçi ve ataerkil sistemden beslenirken hem özel hem de kamusal alanı kapsamaktaydı. Erkeğin sahip olduğu gücü eşitlikçi bir biçim de dönüştürmek sosyal alan, kişisel alan, ekonomik alan gibi her alanda erkeğin sahip olduğu iktidarı bir anda yıkmaktır. Bu yıkım erkeği çok zorlayacaktır. Bir anda değişimi kabul edemeyen erkek bocalayacak ve bu eşitliğe karşı çıkacaktır. Tüm bu alandaki dönüşümler erkekliğin anlamı açısından da farklı anlamlar taşımaktadır. Bu anlamlar olumlu bir değişim ve ümit potansiyeline sahip olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.4. Toplumsal Cinsiyetin Eşitliğinin Erkekler için Kazancı

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sadece kadınlar açısından değerlendirmek son derece yanlıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği kadınlara yarar sağladığı gibi erkeklere de yarar sağlamaktadır. Bu eşitliği kadınların güçlendirilmesi olarak değerlendirmekten ziyade erkeklerin de bu toplumsal eşitlik sayesinde daha mutlu bireyler olarak yaşayıp toplumun kendilerine sunduğu rollerin altında ezilmeden rahat yaşayabildiği bireyler haline geldiklerini göz ardı etmemek gerekir. Çünkü, eşitlik her iki birey için de olumlu özellikler vaat etmektedir. Her konuda uzlaşmış bir toplum kadın ve erkek için yaşanabilir bir ortam sunacaktır.

Connell(1998), erkeklerin toplumdan izole edilmiş bireyler olmadıklarını ve erkeklerin sosyal ilişkiler ağı içerisinde yaşadıklarını vurgulamaktadır. Bu sosyal ilişkiler ağı içerisinde erkeklerin; eşleri, partnerleri, anneleri, hala ve teyzeleri, kızları, yeğenleri, kuzenleri, arkadaşları, okul arkadaşları, iş arkadaşları, meslektaşları, komşuları ve benzeri olarak kadınlarla pek çok noktada diyalog ve etkileşim içerisinde

bulduklarını belirten Connell(1998); her bir erkeğin yaşam kalitesinin büyük ölçüde bu tür ilişkilerin kalitesine dayandığının altını çizmektedir. Buna göre, kadınlar ve kız çocuklarının hayatlarına kısıtlama getiren ve zarar veren toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı bir düzende yaşamak kaçınılmaz olarak erkekler ve erkek çocuklarının yaşam kalitesini de düşürecektir. Örneğin, erkeklerin büyük bölümü babadır ve bu erkeklerin çocuklarının yarısını kız çocukları oluşturmaktadır. Bazı erkekler çocuklarına tek başlarına ebeveynlik yapmakta ve çocuklarının bakımıyla çok daha yakından ilgilenmektedir. İster tek başlarına isterse eşleriyle birlikte ebeveynlik yapınlar, erkekler çocukları için pek çok fedakârlıkta bulunmaktadır ve kızlarının güvenli, özgür ve yeteneklerini geliştirebilecekleri bir toplumda yaşamalarını istemektedir. Bu örnek bile toplumsal cinsiyet eşitliğinin erkekler için de kazançlı olduğunu tek başına göstermek için yeterlidir.

Erkekler toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilişkili geniş çaplı sosyal ve kültürel değişimlerden de istifade edeceklerdir. Erkekliğin sertlikten, değişmezlikten ve toplumsal kalıp yargılardan uzak eşitlikçi tanımları, erkekler için fırsat ve seçenekleri artıracak ve erkekler üzerinde ruhsal sağlık ve psikolojik durum açısından olumlu etkiler meydana getirecektir(Connell,2003).

Bugün gelinen noktada pek çok genç nesil erkeğin, erkekliğe ilişkin eski kalıpların sorgulanmakta olduğunun ve bu kalıpların değiştirilmeleri için mücadele edildiğinin farkında olduğu görülmektedir. Örneğin, Almanya ve Japonya'da genç erkekler üzerine yapılan araştırmalar genç erkeklerdeki bu farkındalığı ortaya koymakta ve genç erkeklerin kendilerinin de yararına olan eşitlik çabalarını desteklediklerini göstermektedir (Connell,2003).

5.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin de Türkiye'nin Çalışmaları

Erkeklik çalışmaları ile ilgili Türkiye de kurulan Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi, Türkiye'den ve dünyanın farklı yerlerinden akademisyenlerin 2012'de bir araya gelerek bu alandaki çalışmaları geliştirmek amacıyla kurulan bir oluşumdur. Bu erkeklik inisiyatifini erkekler kadar kadın akademisyenler de oluşturmaktadır. Aynı zaman da erkeklik ile ilgili yapılan çalışmalardan biri de Masculinities Journal (Erkeklikler Dergisi) adında internette erişilebilen bir bilimsel dergi

yayımlanmasıdır. Masculinities Erkeklik Çalışmaları Dergisi olarak, 17-18 Ağustos 2013 tarihleri arasında İzmir'de bir atölye çalışması düzenlemeyi ve Türkiye'de erkeklik çalışmaları alanında düşünen, üreten ve ürettiklerini paylaşan insanları bir araya getirmeyi planlamıştır. Atölye, temel olarak Türkiye'de erkeklik çalışmalarının geldiği noktanın, kapsamının ve olası iş birliği projelerinin tartışılmasına olanak sağlamayı hedeflemiştir. Ayrıca, atölye bu alanda emek vermiş akademi içinden ve dışından araştırmacılar ile henüz erkeklik çalışmaları ile yeni tanışmış genç araştırmacıları ve akademisyenleri de bir araya getirmeyi ve birlikte üretebilecekleri çalışma grupları oluşturmaya vesile olmak istemektedir.

Erkek muhabbeti yani erkeklik inisiyatifi, farklı illerde atölye çalışmaları gerçekleştirmektedir. Şimdiye kadar Trabzon, İstanbul ve Ankara'da atölyeler yapmıştır. 11-13 Eylül'de de İzmir'de uluslararası bir bilimsel sempozyum gerçekleştirmişlerdir. Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnişiyatifi'nden farklı akademisyenlerin ortak derdi kadın-erkek eşitsizliği içinde ve erkek egemen toplumda erkeklerin rolünü ortaya koyan eleştirel çalışmaların desteklenmesi. Erkeklik inceleme inisiyatifi kadınların, eşcinsellerin ve transların uğradıkları baskıları eleştiren akademik çalışmaları destekleyen bir gruptur.

Toplumun erkeğe yüklediği sorumluluklar sonucunda erkeğin kadını ikincil konuma itmesi şeklinde sadece kadına zarar vermez. Erkek iktidarı, erkeklerin de kendilerine zarar verdiği, kendilerini yıprattığı, erkek olmak için türlü karakterlerinden vazgeçtikleri belki de kendisi gibi olmayan bireyler yaratıldığı, erkekler arasında da ezildiği bir konuma sürüklemekte bundan dolayı da mutsuz bireyler olarak yetişmelerine sebep olmakta olabilir.

Diğer tarafta erkekler ezilmemek için sürekli 'yıkılmadım ayaktayım' felsefesini yürüten, karşılaştığı zorluklara rağmen mücadeleci tavrını devam ettiren, duygularını dışa dönük yaşamayan, sevgiye aç bireyler olarak hayatlarını devam ettirmektedir. Erkekler içinde bulunduğu rollerin ağır sorumluluğunun farkına varmalı toplumda var olan diğer bireylerden daha üstün olmadıklarını fark etmeleri gerekir.

Erkeklik ile ilgili oluşturulan diğer bir çalışma ise erkek muhabbetidir. Erkek Muhabbeti, bir erkeklik çalışma grubudur. Erkeklerin kişisellerini sorgulayarak, bu noktadan hareketle ataerkilliğe ve cinsiyet rejimine karşı politik bir yaklaşım

üretmeleri amacıyla kurulmuştur. 2010 yılında SOGEP bünyesinde çalışmalarına başlayan bu grubun temel amacı, erkeklerin erkekliklerini sorgulamasıdır. Cinsiyetçi “Erkek Muhabbeti” içeriğine bir itiraz ve müdahale olarak kurulmuş ve erkeklerin ataerkillikten kaynaklı ayrıcalıklı tutumlarını eleştirmek amaçlı çalışmaktadırlar. Bir erkek örgütünün sadece kadına yönelik erkek şiddeti, homofobi, bifobi, transfobi kötüdür demesinin eksik olduğunu, bunun dışında da söylenecek şeyler olduğunu dile getirmek için kurulmuş bir gruptur. Erkeklerin sadece kadın odaklı meseleler üzerinden söz üretmemesi gerektiğine inanırlar. Bu amaçlar doğrultusunda, ataerkilliğin ortadan kalkması için erkeklerde değişmelidir ve değişmek mümkündür.

6. ESKİŞEHİR DE YAŞAYAN TATAR VE GÖÇMENLERİN KADIN ALGISINA YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMA

Kadın! Aslında tüm mesele kadın ve erkeği birbirinden ayıran o ince ama bir o kadar belirleyici çizgi olan toplumsal cinsiyeti anlamaktır. Amacım tezimin en başından en sonuna kadar kadını ve erkeği ‘erkek kimliğini’ ve ‘kadın kimliğini’ şekillendiren toplumsal cinsiyet bağlamında ele alıp açıklamaktır. Toplumsal cinsiyetin öğrenildiği ilk yer ailedir, öğrenilen bu toplumsal cinsiyet çocuklukta televizyon, internet kısacası yazılı ve görsel kitle iletişim araçları ile içselleştirilmeye başlanır. Kadına ve erkeğe biçilen roller, toplumsal cinsiyetin sunduğu davranış tarzları, toplumdan topluma, mekandan mekana ve zamandan zamana değişiklik göstermekte miydi yoksa her dönemde her mekanda aynı etkiye mi sahipti? Toplumsal cinsiyetin, henüz çocukların toplumsallaşma sürecinde öğrenip içselleştirdiklerini yapılan araştırmalar sonucunda öğrenmiştik. Erkek ve kadın kimliğinin nasıl şekillendiğini, şekillenen bu kimliğin toplumsal alanda nasıl farklılaştığını, şekillenen erkek kimliği de kadın kimliği gibi zorluklara maruz kalmakta olduğunu yapılan araştırmalar sonucunda belgelemiştik.

Benim de bu anket çalışmasını yapmamın amacı, toplumda yaratılan cinsiyet kimliği ile ilişkili olarak önemli bir etkileşim içerisinde olan kadın ve erkek kimliğinin ataerkil söylem için de ve erkeklik temsillerinin özellikleri çerçevesinde ortaya koymaktır. Bu çalışmamda yöntem olarak yüz yüze görüşme tekniğini kullandım. Ankette açık uçlu sorulara ve çoktan seçmeli sorulara yer vererek konunun daha iyi anlaşılması için açık ifadeler yer verdim. Nitel araştırma yöntemini kullanarak,

erkeklerin neden kadınlardan farklılaştırıldıklarını ve erkeklerin kendini nasıl tanımladıklarını görmek istedim. Eskişehir’i evren, evren içinden Eskişehir de yaşayan tatar ve göçmen erkekleri örneklem olarak seçtim. Tüm bunları yaparken tümevarım yöntemini kullandım. Öncelikle 30 denekle yüz yüze görüşme tekniğini kullanıp açık uçlu ve çoktan seçmeli sorularla deneklerin düşüncelerini öğrendim. Çalışmam erkeklerin kadınlara yönelik algısını anlamak ve aktarmak olduğundan deneklerin hepsini erkek seçtim. Evli ve bekar ayrımı yapmadan 10 bekar, 20 evli erkekle görüşme yaptım. Öncelikle 30 deneye, kendilerini geleneksel ve modern bağlamda nasıl tanımladıklarını sordum ve aldığım cevaplardan %83 ü hem geleneklerine bağlı hem de modern şeklinde tanımladı. Bu soruda ki amacım gelenekselliğin ve modernliğin kadına yönelik bakış açısını etkileyip etkilememesiydi. Aldığım cevaplar doğrultusunda az da olsa bu ayrımın kadına yönelik algıda payının olduğunu gördüm. Siyasi kimliklerinin kadına yönelik bakış açısında yeri var mı yok mu bunu saptamaya çalıştım ve aldığım cevapların %66’sı milliyetçi %27’si ise kendini muhafazakar olarak tanımlamaktaydı. Yapılan ankette alınan cevaplara bakıldığında siyasi kimlik kadına yönelik bakış açısında çok bir etkiye sahip değildi. Erkeklik adına yapılan ankette deneklerimin erkek olmayı nerden öğrendiklerine gelince % 93’ü aile cevabını verdi. Görüldüğü gibi bir erkeğe erkek olduğunu, kadına kadın olduğunu ilk doğduğu anda alınan kıyafetlerle- oyuncaklarla anımsatmış ve bunları onların kanıksamalarına sebep olmaktayız. Ayrıca erkek kimliğinin şekillenmesin de din ve mezhep, mekan gibi unsurlarında etkili olduğu belirtildi. Erkeklerin kadınlara yönelik bakış açısını anlamaya çalıştığımızdan erkeklere kadın dışarı çıkarken kocasından izin almalıdır, dedik ve deneklerin %60’ı bu düşünceye az oranda katıldıklarını, evde erkeğin sözü geçer, erkek üstündür sorusuna da %73 oranında az da olsa katıldıklarını ifade ettiler. Erkeklerin kadınlara belli oranda yardımdı olmalarını gerektiğini yalnız bunun ev işleri ‘temizlik’ anlamında değil de çocuklarla oyun oynama onlara zaman ayırma şeklinde yardım etmek olarak açıkladılar. Bunun üzerine deneklere evin kadını dışarısının erkeği temsil ettiğini sorduğumuzda %100’lük bir oranla az da olsa katıldıklarını ifade ettiler. Ev kadını temsil ediyorsa, kadın çalışma hayatında zorlanır dedik ve denekler buna katıldılar. Denekler kadının ilk işinin eviyle meşgul olmak olduğunu yalnız çalışmasında bir mahsur olmadığını ve çalışan kadının parasını kocasına vermek gibi bir zorunluluğu olmadığını dile getirdiler. Ailedeki önemli kararları erkek vermelidir dedik ve az da

olsa bu soruya katıldılar. Erkeklerin kadınları ezmediğini ve erkeklerin erkekleri daha çok ezdiğini ifade ettiler. Bir de farklı açılardan kıyaslamalarda bulunduk:

Tablo -1- Eğitim Durumu ve Kültürün Karşılaştırılması

Eğitim Durumunuz?	Kültürler		
	Göçmen	Tatar	Toplam
Ortaöğretim	8	5	15
Yüksekokul	10	7	15
Toplam	18	12	30

Göçmen ve Tatar kültürünü karşılaştırmadan önce görüştüğüm 30 denekten 18'ini göçmenler 12'sini tatarlar oluşturmaktaydı. Göçmen ve Tatar kültürünün eğitim durumları açısından kıyaslandığında göçmenlerden 10'u yüksekokul mezunu,8'i ortaöğretim mezunu iken tatarlardan 7'si yüksekokul mezunu, 5'i ortaöğretim mezunudur.

Tablo -2- Kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

Eğitim Durumunuz?	Geleneksel - Modern tanımlamasında kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?			Toplam
	Modern	Geleneklerine bağlı	Biraz geleneksel - Biraz modern	
Ortaöğretim	0	0	12	12
Yüksekokul	1	4	13	18
Toplam	1	4	25	30

Eğitim durumu ile geleneksellik modernlik çizgisinin paralel olup olmadığını inceledik ve ortaöğretim ve yüksekokul mezunu kişilerin birbirinden farklı olmadığını, tek kıstas olarak okumanın değil ailenin, çevrenin bu bağlamın şekillenmesinde etkili olduğunu belirtmeliyiz.

Tablo -3- Erkek olmayı öğrenmek

Yaşınız?	Erkek olmayı nereden öğrendiniz?		Toplam
	Tarih	Aile	
18-24	1	6	7
	14,30%	85,70%	100%
25-31	1	8	9
	11,10%	88,90%	100%
32-38	0	9	9
	0%	100%	100%
39-45+	0	5	5
	0%	100%	100%
Toplam	2	28	30
	6,70%	93,30%	100%

Yaş ve erkek olmayı nerden öğrendiniz sorusuna deneklerin %100'e yakını erkek olmayı aileden öğrendiklerini ifade ettiler. Araştırmanın başından sonuna kadar incelediğimizde yapılan tespitler doğrultusunda erke erkek olmayı kadın kadın olmayı ailede öğrenmekte, içselleştirmekte ve pekiştirmektedir.

Tablo -4- Kültür ve Erkek olmayı öğrenmek

Kültürler	Erkek olmayı nereden öğrendiniz?		Toplam
	Tarih	Aile	
Göçmen	7	11	18
Tatar	3	9	12
Toplam	10	20	30

Erkek olmayı nerden öğrendiniz sorusunu göçmen ve tatar olarak incelediğimizde göçmenlerin ve tatarların tarihten öğrenme oranı 10 iken, aileden öğrenme oranı 20'dir. Bireyin ilk sosyalizasyon süreci ailede başlar, aile bireyin bilinçaltının, kişiliğinin, duruşunun olduğu ilk yerdir ve kadın- erkek yetişmeye ilk ailede başlar, sonra çevre bireye şekil vermeye devam eder. Kültürler birbirinden farklı olsa da iki kültüründe yetişmesinde temel nokta ailedir.

Araştırmanın ilk hedefi ve odak konusu ataerkillik ve ataerkilliğin oluşturduğu erkeklik olmasından da yola çıkarak, deneklerin vermiş olduğu cevaplara ve gözlemlerime dayanarak erkeklerin çokta nesnel gerçekler vermediklerini yalnız erkeklerin bazıları ataerkil söylemin baskılarından, toplumun kendilerine yükledikleri sorumluluklardan dolayı yorulduklarını ifade ettiler. Bazıları kendilerinin erkek olmaktan gurur duyduklarını, toplumun kendilerine ayrı bir görev ve sorumluluk yüklemediklerini ifade ettiler. Çünkü yaşadıklarını pekiştirip içselleştirdiklerinden erkekliğin zaten yaşanması gerektiği gibi olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo -5- Medeni hal ile kadının dışarı çıkması arasındaki ilişki

Kadın dışarı çıkarken eşinden izin almalıdır?	Medeni haliniz?		Toplam
	Bekâr	Evli	
Hiç katılmıyorum	8	1	9
	88,90%	11,10%	100%
Az katılıyorum	1	17	18
	5,60%	94,40%	100%
Katılıyorum	1	2	3
	33,70%	66,70%	100%
Toplam	10	20	30
	33,30%	66,70%	100%

Deneklerin kadının dışarı çıkarken kocasından izin almalı mıdır? Sorusuna verecekleri cevabı evli ve bekar olmaları doğrultusunda değerlendirdiğimizde evli olan insanların az da olsa kocaları doğrultusunda dışarı çıkmaları gerektiğini ifade ettiler.

Tablo -6- Kültür ve kadının dışarı çıkması arasındaki ilişki

Kültürler	Kadın dışarı çıkarken eşinden izin almalıdır?			Toplam
	Hiç Katılmıyorum	Az katılıyorum	Katılıyorum	
Göçmen	4	6	8	18
Tatar	3	4	5	12
Toplam	7	10	13	30

İki farklı kültüre sahip bu iki farklı kültürel grup aslında kadına yönelik bakış açısında farklılık sergilememektedir. Eşinden izin almak yerine eşine haber vermelidir şeklinde daha yumuşak bir tarzda bunu ifade etseler de temelde buluştukları nokta aynıydı.

Tablo -7- Erkeğin sözü ve medeni hal arasındaki ilişki

Evde erkeğin sözü geçer ve erkek üstünlüğü vardır?	Medeni haliniz?		Toplam
	Bekâr	Evli	
Hiç katılmıyorum	4	1	5
	80,00%	20,00%	100%
Az katılıyorum	5	17	22
	22,70%	77,30%	100%
Katılıyorum	1	2	3
	33,30%	66,70%	100%
Toplam	10	20	30
	33,30%	66,70%	100%

Deneklerin evde erkeğin sözü geçer ve erkek üstündür sorusuna verdikleri cevabı da evli ve bekâr olmaları ile karşılaştırdığımızda deneklerin vermiş olduğu cevaba evli olanların az da olsa katıldığını görmekteyiz. Aslına bakıldığında bekar olan deneklerden de evli olan denekler gibi az da olsa bu soruya katıldıklarını görmekteyiz.

Tablo -8- Erkeğin sözü ve medeni hal arasındaki ilişki

Evde erkeğin sözü geçer ve erkek üstünlüğü vardır?	Kültürler		Toplam
	Göçmen	Tatar	
Hiç katılmıyorum	9	5	14
Az katılıyorum	5	4	9
Katılıyorum	4	3	7
Toplam	18	12	30

Ev de erkeğin sözü geçer sorusunu kültürel olarak incelediğimizde her iki kültürde evde erkek üstünlüğü olduğuna katılmamışlardır. Evin ortak yaşam alanı olduğuna yalnız evde bazen son kararı erkeğin verebileceği konusunda da çelişkili cevaplar vermişlerdir.

Tablo -9- Kadının görevi ve eğitim durumu arasındaki ilişki

Kadının ilk görevi eviyle meşgul olmaktır.	Eğitim durumunuz?		Toplam
	Ortaöğretim	Yükseköğretim	
Az katılıyorum	12	18	30
	40,00%	60,00%	100,00%
Toplam	12	18	30
	40,00%	60,00%	100,00%

Deneklerin kadına bakış açısının eğitim durumları ile alakalı olup olmadığını anlamak için sorduğumuz soru da fark ediyoruz ki yükseköğretim mezunu ya da ortaöğretim mezunu olmak arasında aslında yetişmenin küçük yaşlarda başlamasından dolayı fark yoktur. Deneklerden her birinin soruya verdiği cevap kadının ilk görevinin eviyle meşgul olduğunu düşünmektedir.

Deneklere Anayasa’da ‘Aile Türk toplumunun temelidir ve eşler arasındaki eşitliğe dayanır’ maddesini sorduk ve deneklerden hiç biri bu maddeyi duymadığını dile getirdi. Aslında bu utanç verici bir durum... Çünkü buradan da anlıyoruz ki kadının toplumdaki konumu halen toplumsal cinsiyeti doğrultusunda tanımlanmakta ve toplum kadına gereken önemi vermemektedir.

Deneklere sorulan bir diğer soru ise Türk Medeni Kanun’una göre kadınların çalışmak için kocasından izin almalarının zorunlu olmadığını’ duydunuz mu? diye sorduk ve

aldığımız cevabın bizi çokta şaşırtmadığını gördük. Çünkü denekler bu konuda bilgi sahibi değillerdi.

Sorulan sorular karşısında alınan tüm cevaplar gösteriyor ki asırlardır devam eden ataerkil sistem 21. Yy da bile etkisini devam ettirmektedir. Kùltürler birbirinden farklı olsa da kadına yönelik bakış açısı farklılık sergilememektedir. İnsanların alıştığı düzeni değiştirmenin zor olduğunu var olan düzenin toplum ve toplumu oluşturan unsurlar tarafından pekiştirilmesi sonucunda sistemin devam edeceği yadsınamaz bir gerçektir.

6.1. SONUÇ

Toplumsal cinsiyet rolleri insanın doğumdan ölüme kadar sürdürmesi gereken, toplumun insandan içselleştirmesini beklediği ve insanın bu rol ve sorumlulukları uyguladığı davranış kalıplarını içine alan geniş bir kümedir. Kadın veya erkek fark etmeksizin birey kimliğini oluştururken ve bu kimliğinin şekillenme süresin de toplumun uygun bulduğu ve gördüğü davranışları kendi normuna uygun şekilde gerçekleştirir ve toplumda kendisine yer edinir. Aynı zamanda birey içselleştirdiği normlara ne kadar uyuyor bu rolleri yerine getirmede ne kadar başarılı is toplumda ona göre güç elde eder ve toplumun hiyerarşik düzenine ona göre yerleşir. Kültürel yaşantılarla kuşaktan kuşağa devam eden ve kültürün sunduğu şekilde değişip dönüşen toplumsal cinsiyet normları, bir yandan bireyin toplumda egemen olan yapının içinde yer almasına neden olurken bir yandan da ötekileşmiş, ikincil konuma gelen yani egemene tabi olan konumuna düşmesine neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet normları, kadının ve erkeğin uyması gereken roller olarak konumlanmıştır. Fakat bu şekilde konumlanan bir norm son derece yanlıştır. Çünkü, toplumda kabul edilen kadınlık ve erkeklik rolleri kadını erkek karşısında ikincil konuma iterken erkeği güç sahibi yapmaktadır. Özüne bakıldığında bu roller kadına ve erkeğe yarardan çok zarar vermekte ve kadını ve erkeği istemedikleri bir rol kalıbında boğmaktadır. Kadın veya erkek rollerine uygun davranışlar sergilemediğinde toplumdan dışlanmaktadır. Toplumun kendilerine uygun olarak seçtiği rollere uyan bireyler ise nesilden nesile bu rolleri sürdürmektedir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet rolleri toplumdan topluma değişebilmektedir. Çünkü, toplumların kültürel değerleri birbirinden farklı olabilmektedir. Kültür değişen ve dönüşen bir değerdir. Bir toplumda geçerli olan erkeklik normlarının diğer toplumlarda da aynı olmasını

beklemek doğru olmaz. Ancak yine de erkeklik veya kadınlık algısının toplumdan topluma çok büyük farklar içerdiği pek görülmemektedir. Temelde toplumsal cinsiyet normları benzerlikler gösterir ama bazı yerel motiflerle kendini çeşitlendirir veya sınırlandırır. Kolay kolay değişmeyen tek şey ise, Brittan'ın **Masculinity and Power** (Erkeklik ve İktidar) kitabında söylediği gibi, erkek gücünün doğrulanması ve doğallaştırılmasıdır(Brittan,1989: 3).

Toplumun kadına ve erkeğe sunduğu kadınlık ve erkeklik rolleri değişim dönüşüm yaşasa da temel de kadını evin içine hapsederek özel yaşam ile sınırlı kılmış erkeği ise ev dışına iterek evin geçimini üstlenen erkek modeli ile sınırlayıp kamusal alana hapsedmiştir.

Kandiyoti, erkek akran gruplarının işlev ve niteliklerinin yaşamın çeşitli safhalarında değiştiği ve erkekliğin farklı biçimlerini sergilemek için farklı arenalar sağladığına kanıt amacıyla, erkekler için toplumsal rollerindeki değişmelere denk düşen üç yaş grubu bulunan bir Orta Anadolu köyünü örnek olarak vermiştir:

“Çocuklar cinsiyetlerine bakılmaksızın ‘bala’ diye çağırıyorlardı. ‘Delikanlı’ ehlileşmeme ve evcilleştirilmemeyi yüreklendiren bir erkeklik çeşitlemesi sergileyen ergenler ve evlenmemiş genç erkekler için kullanılıyordu. Aslında bu yaşlarda belli oranda taşkın davranışa kaçınılmaz gözüyle bakılıyordu. ... Bu aşama, askerliğin ardından gelen evlilikle son bulurdu. ‘Akay’ olarak adlandırılan yetişkin evli erkek grubu, yirmili yaşlardan kırklı yaşlara kadar geniş bir grubu kapsıyor ve ekonomik ve politik olarak köydeki aktif grubu oluşturuyordu. İhtiyar heyetinin üyesi olan bu grup köydeki pek çok diğer etkinliği idare ediyordu. Son olarak ‘kart Akay’, artık evli olan çocukları günlük tarım işlerini ele alabilecek kadar olgunlaşmış olan ve görece boş vakti bulunan erkeklerdi. Yaşlı erkeklerden açıkça dindarlık göstermeleri bekleniyordu, onlar da çoğunlukla camide ve çevresinde toplanıyorlardı” (Kandiyoti,2011:216).

Çalışmam da attettiğim, erkeğe ve erkekliğin getirdiği roller neticesine bağlı olarak erkekliğe atfedilen değer ve yüklenen anlamlar sonucunda erkeğin o kadar da güçlü olmadığı görüşünü dile getirdim. Var olan erkeklik idealinin her erkek üzerinde aynı etkiye sahip olmadığını, erkeklerin ideal erkekliğe ulaşmak için çabalarırken kendi öz benliklerini yitirmekle baş başa kaldıklarını bunun sonucunda mutsuz bireyler olarak

yaşamlarını devam ettirmek zorunda kaldıklarını açıklamaya çalıştım. Bu ideal erkek olarak tanımlanmış erkek kimliği toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha da pekiştirmektedir. Aslında erkeğe güçlü imgesinin verilmesi toplum ve tarih tarafındandır. Fakat değişen toplum ve tarih karşısında idealize edilmiş erkek kimliğine uyum sağlamaya çalışan erkek huzursuz olmaktadır. Tarihin, çevrenin kendisine yüklediği anlamları içselleştirmeye çalışan erkekte bu davranış kalıplarını içselleştiremediğinde diğer erkek tarafından ezilmekte ve bu da erkeğin erkek tarafından ezilmesine neden olduğu gibi hegemonik erkekliğin kadını değil de erkeği de ezdiği gözler önünde serilmektedir.

Kadının toplumdaki konumu, kadına yönelik feminist yaklaşımlar ve kadına toplum tarafından atfedilen toplumsal cinsiyet değerleri çok tartışıldı çok araştırıldı. Bende çalışmam da kadına yönelik erkek hegemonyasını inceledim ve incelerken aslında (bazı) erkeklerin kadına yönelik erkek davranışlarından rahatsız olduğunu fark ettim. (Bazı) erkeklerin bundan rahatsız olmasından dolayı erkek inisiyatifi oluşturduğunu, erkeklik çalışmalarının yeni de olsa başladığını fark ettim. Şuana kadar üzerinde durulan, tartışılan, yorum yapılan konu kadın, kadının erkek karşısındaki konumu, erkek iktidarının kadını nasıl ezdiği, kadının ataerkil sistem içindeki yeri, kadın hareketi gibi konular oldu. Erkeklerin de toplumdaki baskıdan rahatsız olduğu veya olabileceği, ataerkil sistemin erkeğe verdiği zararın ne boyutta olduğu pek araştırılıp tartışılmadı. İktidar alanlarında çoğu zaman erkeğin bulunduğu,- yalnız iktidar alanında erkeğin nasıl olması gerektiğini açıklayan bir erkeklik kimliği ile konuşlandırılarak- bulunan bu erkeğin iktidar alanına egemen olduğu ve iktidardaki her erkeğin aynı özellikleri gösterdiği kolektif erkek tarzı sonucunda erkek olmanın nasıl gerçekleştirildiği açık ve net bir şekilde tartışılmadı. Bu erkeklerin kadınlardan daha fazla ezildiği anlamına gelmez yalnız erkeklerinde erkekler tarafından ezildiği gerçektir. Mesela hegemonik erkekliğin tüm vasıflarına sahip olan -güçlü, beyaz yakalı, orta veya üst sınıf, orta yaşta, zengin, fiziksel ve ruhsal alanda doyumluğa ulaşmış- erkek ile hegemonik erkekliğin sunduğu vasıflara sahip olmayan bir erkek kapitalist piyasa koşullarında güçlü olan erkeğe ses çıkarmadan işini yapmakta ve böylece sistem karşısında kendi hem cinsine ezilmektedir. Erkeklik paradigması toplumsal kurumlar aracılığı ile kendini yeniden inşa eder. Erkeklik paradigması, iktidar, zenginlik, kadın ve erkek üzerindeki tahakküm, zorbalık, denetim, şiddete eğilim gibi biçimlere bürünerek devam ediyor. İktidara sahip, güçlü erkek tanımlarının

altında hırs, rekabet, mücadele, başarı, kontrol, fiziksel ve ruhsal yönden üstünlük kavramları yer alıyor. Bunların çoğu gerçekleştirilmesi zor performanslar içerir. Bazı erkek bu performansları başarabilirken çoğu erkek bu performanslar karşısında iki yüzlülüğü oynamaktadır. Bu performans karşısında ezilen ya da bunalan erkek ise eril şiddete başvurmak zorunda kalıyor. Erkeğin ömrü de toplumun belirlediği uygun erkek standardını yakalamakla geçiyor. Sonunda da ilerleyen ilerliyor ilerleyemeyen bir arpa boyu yol alamamış olduğunu fark ediyor. Araştırmam da kadın ve kadına yönelik bakış açısının geçirdiği evreleri; erkek ve erkeğin maruz kaldığı davranışları madalyonun iki yüzünü de sizlere sunarak bakış açısı kazandırdığım kanısındayım.

6.2. KAYNAKÇA

*Atay, T., (2004), Erkeklik En Çok Erkeği Ezer, Toplum ve Bilim, No.101, s.11-30.

*Berktaş, F. (2011), Arendt'le Kimlik Politikasının Ötesine, Dipnot, sayı 7, İstanbul.

*Bozok, M., (2012), Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklikler Üzerine Eleştirel İncelemeler.

<http://ataerkiyekarsierkekler.blogspot.com/2012/03/feminizmin-erkekler-cephesindeki-yanks.html> Son Erişim: 21.05.2013.

*Bozok, M. (1-3 Ekim 2009) “Erkeklik İncelemeleri Alanındaki Başlıca Kuram ve Yaklaşımların Sosyalist Feminist Bir Eleştirisine Doğru.” 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Adnan Menderes Üniversitesi, Didim, Aydın. 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı. ss. 431-445. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları

* Bozok, M. (2011). Soru ve Cevaplarla Erkeklikler (1. Baskı). İstanbul: SOGEP Kitaplar

*Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi, (2008). *BEDİ tanıtım metni*. Erişim tarihi, 15 Kasım 2011.

<http://www.blogger.com/profile/02692150528346391202>

*Butler, J. (2010), Cinsiyet Belası, (2. baskı), çev. Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul.

*Cengiz, K.; Tol, U. ve Küçükural, Ö. (2004), *Hegemonik Erkekliğin Peşinden*, Toplum ve Bilim, sayı 101, Güz, s. 50-70.

*Cohen,D.(1995), Erkek Olmak, çev.Yavuz Alogan,İstanbul :Alan Yayıncılık

*Connell, R. W., (1998), Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika, Ayrını Yayınları.

- *Çağdaş, D.(2006),Erkeklik, ataerkillik, iktidar ilişkileri
- *Donaldson, M. (1993), What is Hegemonic Masculinity?, Theory and Society, Special Issue: Masculinities, 22 (5), s. 643-657.
- *Ertürk, Y. (2004). Toplumsal Cinsiyet Gündemi Ayırımında Erkeklerin Rolünü Düşünmek: Kavramsal ve Politik Sorunlar. Feminist İnceleme, (78), 3-21.
- *Goldberg, H., (2010), Erkek Olmanın Tehlikeleri: Erkek Üstünlüğü Mitini Yaşatmak, Bilim ve Sanat Yayınları.
- *.Gramscı ve Hegemonyanın Kültürel Aygıtları sayı 163 / Ocak 2008)
- *Hooks, B. (2002), Feminizm Herkes İçindir, Çitlembik Yayınları, İstanbul.
- *Hearn, J. (2001). Erkekler ve Cinsiyet Eşitliği: Direniş, sorumluluk ve uzlaşmak. Şubat 2009
- *Kandiyoti, D.(2011), Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar Ataerkil Örüntüler:Metis Yayınları, 3. Basım. Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar
- *Kepekçi,E. Hegemonik Erkeklik Eleştirisi ve Feminizmin Birlikteliği Mümkün mü? Kadın Araştırmaları Dergisi Yıl: 2012/2, Sayı: 11, Sf. 59-86
- *Kimmel M.S Messner, M.A.(1989). Men's Lives. New York: Macmillian.
- * Marshall, C. (1999). Sosyoloji Sözlüğü. İstanbul: Bilim Sanat Yayınları.
- * Marshall, B. L. (2000). Configuring Gender: Explorations in Theory and Politics. Canada: Canadian Copyright Licensing Agency

*Onur, H. ve Koyuncu, B. (2004), “Hegemonik” Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalizasyon Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler, Toplum ve Bilim, sayı 101, Güz, s. 31-49.

*Özbay, C. Türkiye’ Hegemonik Erkekliği Aramak

*Özbay, C. ve Baliç, İ. (2004) “Erkekliğin Ev Halleri”, Toplum ve Bilim 101.

* Ruxton, S. (2004). (Ed). Gender Equality and Men: Learning From Practice. (1. Baskı). Oxford: Oxfam GB

*Sancar, S., (2009), Erkeklik: İmkânsız İktidar. Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler, Metis Yayınları, İkinci Baskı.

*_Sayer, H. (2011), Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı, Uzmanlık Tezi, KSGM, Ankara.

*_Selek, P. (2011), Sürüne Sürüne Erkek Olmak, (5. baskı), İletişim, İstanbul.

*Scott, J. W. ‘Feminist tarihin peşinde’ , Derleyenler; Fahriye Dinçer&Özlem Aslan,

* Vann, R. 2000. "An Empirical Perspective On Practice: Operationalising Bourdieu's Notions of Linguistic Habitus", Robbins (ed.) Pierre Bourdieu, vol. IV içinde. London: Sage.

* Zeybekoğlu,Ö.Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar // Sayı: 3 (1) Ocak 2010.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Yeliz AKAR
Doğum Yeri ve Tarihi : Eskişehir 1991
Medeni Hali : Evli, 1 Çocuk Sahibi
İletişim Bilgileri : yelizr99@gmail.com
0542 632 3136 (GSM)

EĞİTİM

2005-2009 Eskişehir Atatürk Lisesi
2009-2013 Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
2013-2018 Niğde Ömer HALİSDEMİR Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans
Programı

İŞ DENEYİMİ

2013-2014 Niğde Açı Dershanesi Rehber Öğretmen